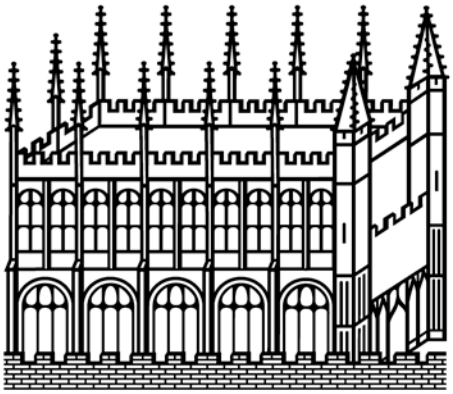

Bodleian Libraries

UNIVERSITY OF OXFORD

This book is part of the collection held by the Bodleian Libraries and scanned by Google, Inc. for the Google Books Library Project.

For more information see:

http://www.bodleian.ox.ac.uk/dbooks

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 2.0 UK: England & Wales (CC BY-NC-SA 2.0) licence.

51. a. 11

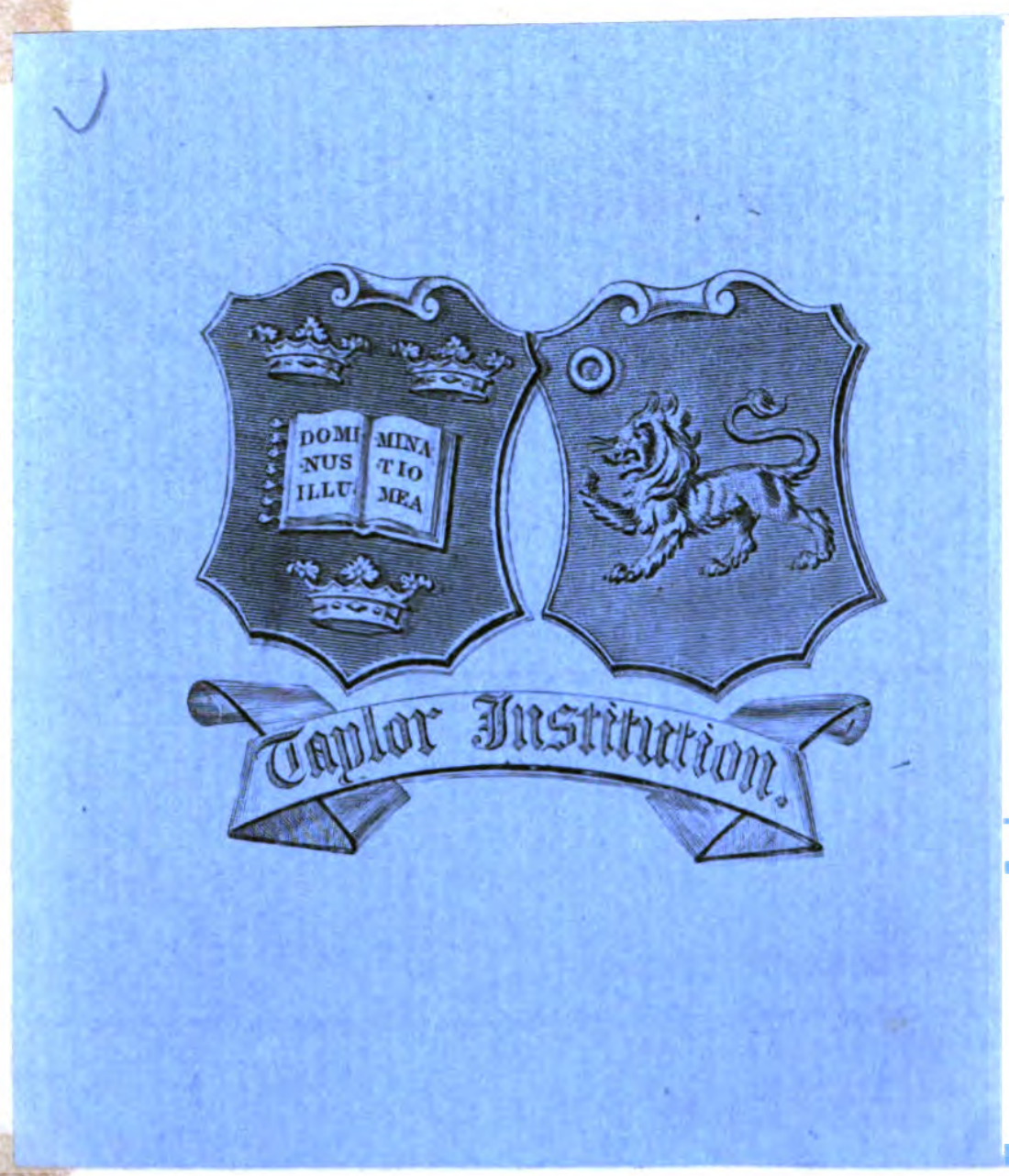

COLLEZIONE

DI

COMPONIMENTI SCELTI

IN IDIOMA BOLOGNESE.

VOLUME VII.

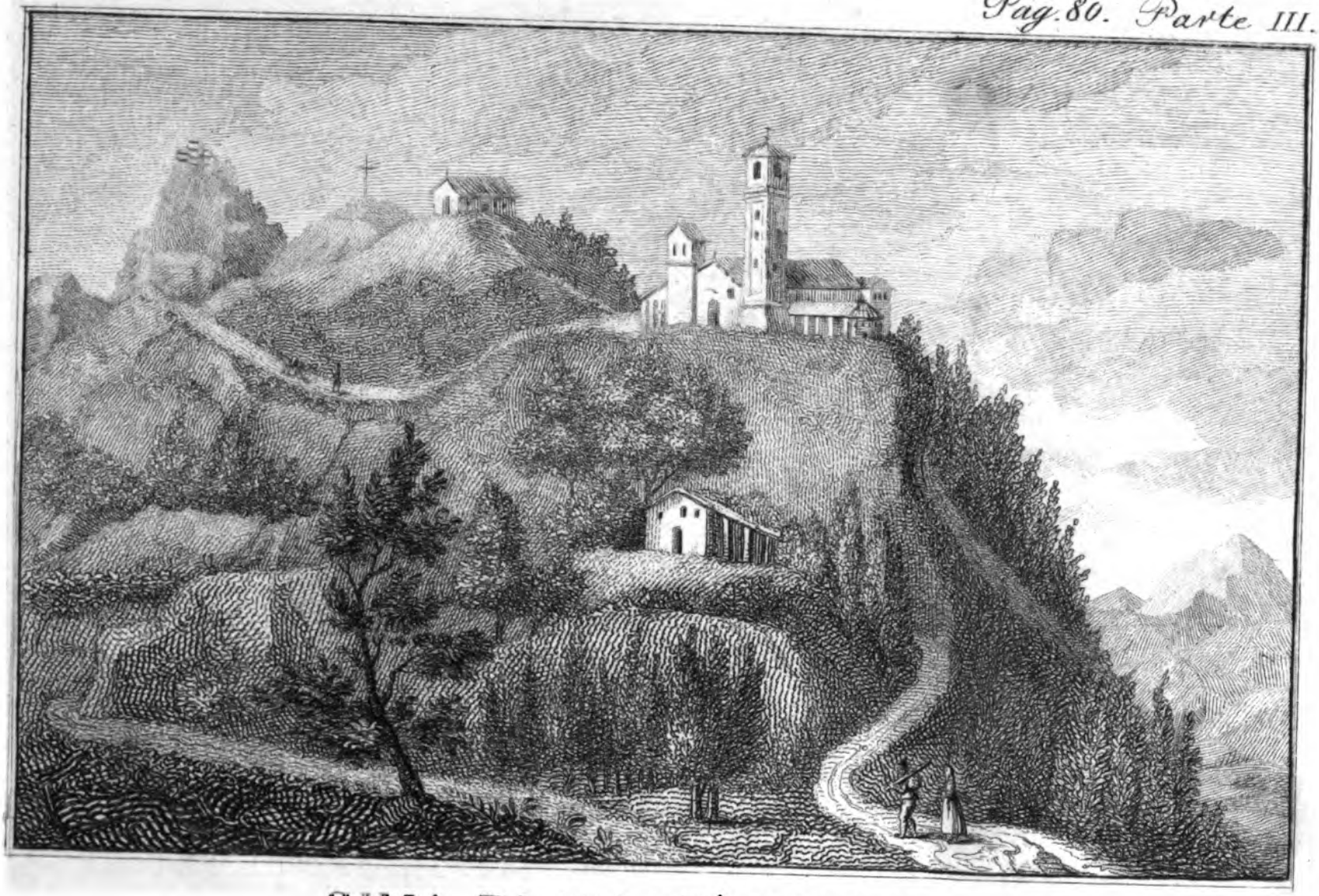

CIMA DI MONT' OVOLO

AL PENTAMERÒN

D' ZVAN ALÊSSI BASILE

TOM III.

EL DSGRAZI

D' BERTULDEIN

DALLA ZÈINA

POEMÊT SCHERZÈVEL

D' ZÈISER CRÒUS.

BOLOGNA 1840.
PRESSO L'EDITORE ANTONIO CHIERICI
Libraio in via san Mammolo
alla Lira d' Apollo.

FOLA UTTAVA

El sêtt Clumbein'.

Chi fa servezi, trova servezi. Al benefezi strecca sèimper piú l'amizezia, es è una caparra dl' amòur. Chi n' sêmna, n' cuirà mai nieint. Questi ein túttt pruverbi, ch' s' ein verificâ in-t-el fol ch'avèin cuntâ, cmod s'in verificarà di alter in quèlli ch' a cuntarèin.

Zanarêlla era una bona dunizzola ch' una volta steva in-t-al paèis d' Arzan. So maré era túttt cuntèint, perchè ògn ann la i feva un ragazzol, e aqusé l' arrivò avèiren fena a sêtt; mo l' aveva tant da far a tguiri sú túttt, ch' la n'aveva un òura d' bèin, e i fiù stúff anca lòur tgneven dett: mamma fâ un poc una fèmna, ch' aqusé la v' sullivarà vú, e z' servirà nú altr' omen. Vdèndla zà

grossa un' altra volta, túttinsèm i i dessen: oh sintì mamma, fâ bèin una tusètta vdé, s' in chi no nú v' lassèin, es andarèin a zercar furtouna pr al mònd. Basta, quand la fú d'cò, e ch'la n'saveva piú l'òura ch'l'avess d'avèir fiù, i ragazz i dessen: sintì mamma nú andèin lassú in qula muntagnètta, ch'è qué indrett, es starèin aspttar la nova; s'a fâ un masti mittì sú in-t-la fnêstra un calamar, s'la srà una fèmna, mittì-i una ròcca. Quand i fiù fúnn andâ la Zanarêlla sté poc a far una bêlla zaquleina d'fèmna. Lì mêzza alligra, mêzza addulurâ dess alla cmar ch'mittess fora al sègn, mo quèsta qué dalla gran frèzza in vez dla ròcca, mess al calamar in s'la fnèstra; lòur pinsònn ch'al fúss un masti, e túttinstizzé s' la fénn a gamb. I s' messn a camminar, es audònn d'long per tri ann fein ch'i fúnn stracc murt in-t-un bosc, e ch'i mureven dalla fam. I vestn una bêlla cà, e i batténn dmandand la caritâ d'un poc d'pan, e un busslott d'aqua. Qué i steva un om salvadg, al qual era stâ minciunâ da una donna, che, dòp êsser stâ sig dis ann, la i aveva cavâ i ucc'in quèll mèinter ch' al durmeva, e po era scappà vi cún un bòn buttein: e per sta rasòn l'aveva ciappâ tant odi al fèmen, che cún quant a in psseva avèir tra 'l greinf al t' m' el taffiava. L' om salvadg s' fé sú in-t-la porta, e dòp êssers' bèin assicurâ ch'i fússen masti, a i dé da magnar e da bèver, e po siccòm l'aveva bisògn d' êsser servé, e l'era un om recc, a

i dmandò s'i vleven star sig a servir per pan in bòcca, ch' alla fein po al i aré dâ quèll ch' i s' srén meritâ. A sti ragazz a n' i pars vèira, es azttònn al parté. Lú po s'era fatt insgnar i su nom, e quand l'aveva bisògn una volta al ciamava *Ciccarêll*, un' altra *Zanbudêll*, òura *Passarein*, òura *Nuccètt*, e po *Puncein*, e *Pazzaia*, e *Dscargabarél*, ch' al i aveva imparâ aqusé bèin a memoria, ch' a n' era dúbbi, ch' al s' affallass. Al i aveva dâ dòu stanzi da goder: lòur al serveven, es al feven star alligramèint, i s'la cavaven bnein, es era zà passâ di ann parecc' a sta manira. Intant era zà vgnú granda la Cantarêlla, ch' era la surêlla d' sti ragazz. Sta tòusa vdeva so mader pianzer, e lamintars' tútt i dé, e n' far alter, che arcurdar sti sêtt fiù ch' l'aveva, e ch' l' era stâ causa qul' oca dla cmar, ch' i eren andâ vi d'in cà; e aqusé a i vegn voia d'andari a zercar, e la n' feva alter che tudnar so mader, e la i rumpé tant al chittarein, ch' la lassò ch' l'andass vi vsté da pellegreina. La s' mess dònca in viaz, e tant dmandava, e tant zercava dand i cuntrassegn d' sti sêtt zuvnett, che quand al zil vols in-t-un' ustarì dov lâ sté a durmir a i fú dett, che in-t-un bosc poc luntan i saveven ch' a i stava sêtt ragazzon a servir un om salvadg orb. La mattena a bunòura la Cantarêlla s' mess in strâ, es arrivò prêst dai su fradì, la s' i dé da cgnosser, e lòur i fénn tanta zira ch' mai. I i dessen po ch' l' om salvadg so

padròn n'psseva vèdr el donn, e per quèst chè quand l'era in cà ch'la stess bèin arpiattâ in-t-el stanzi sòu d' lòur, s' in chi no al l'aré stragualzâ in-t-un bccòn, perchè al l'aré cgnussú all' udòur. E po i dessen: sav surleina che qula gatta ch' è sú in qula scranna l' è la speia dl' om salvadg, e ch' al bisògna bèiu ch' t' i dag sèimper la mitâ d' quêll ch' a t' purtarèin da magnar, ch' allòura po la starà quèida, se no a srén arvinâ túttt. La ragazza n'mancò d'far quèll ch'i aveva dett i su fradì, e la parteva la robba cún la gatta da bon'surêll in fena a un luvein. Òura al purtò mo al cas, ch'un dé i su fradì ern andâ túttt in mercâ a far del pruvest, la Cantarêlla anttava dèl zèis da far per mnêstra, e a i scappò mess in bòcca una mêzza grana n' s' arcurdand dla gatta; sta spirta s' l'avé súbit per mal, e per dspêtt l' andò a pissar sòuvra al fug, es l' ammurtò túttt. La ragazza girò túttta la cà sèinza pssèir truvar al battfug, e per far prêst l' andò pianein pianein in-t-la stanzia dl'om salvadg, dov l'era impiâ, perchè al pateva un gran frèdd, cherdènd d' n' êsser dscverta, mo lú sinteva el doun a nas, cmod a dess, dis: mo chi è qula femnazza ch'gira tra lé? Al saltò in bistia: oh bèin vegna maz dis, aspêtta pur la mi zaquleina, ch' t' hâ truvâ cún ch'far i tú. Al ciappò la preda da rasur, al l'unzé d'oli, e po cminzò aguzzar i deint per magnarla piú fazilmèint. La Cantarêlla ch' vest ch' el

coss piaven brútta piga, ciappò sú un stanghètt, es còurs assrars' in-t-la so stanzia, l'appuntalò l'úss, e po i mess còntra el banchett dèl lêtt, un tavlein, del scrann, e túttt qui zaviri ch' la pssé truvar là dèinter. L'om salvadg andò a taston in quèll lug dov al sinteva dl armòur, e truvand l'úss assrâ a i deva di calz e di púgn per trarel' pur zò, ch' al pareva ch'cascass la cà. In st sgumbei al turnò i sêtt fradì ch'dmandònn: coss'è mai st pladur? L'om salvadg túttt infuriâ dis: eh un coren; ah i mi bardasson, a savì pur ch' a n' poss suffrir el fèmen', e vú li tgnì qué tra i pi; a sì i gran razza d' becc. Zambudèll saltò sú: chi? Nú? Mo a n'savèin mega ngòtta. La srà una qualc sgualdreina, ch' sé srà ficcâ in cà, in quèll mèinter, ch' a n' i eren. Vgnì pur nosc ch' a i farèin la pèira; andarèin dèinter per la fnêstra dalla banda dl'ort. I cundússen dònca l'om salvadg in-t-l' ort, mo da un lâ dov i aveven fatt una fossa fònda fònda per suppliri dèl perdezz, e quand i i fúnn souvra i t'm'i dénn un gran spintòn, ch' a i cascò dèinter a cò fett, es se scavzzò l' oss dèl coll, ch' a n' dess nianc tererè. I fradì tolsen po un badil pr ún, es astuppònn d' têrra la busa, perchè a n' s' psseva savèir ch' al fúss arvgnú. I andònn a torr fora d'persòn so surêlla dsèndi: hat'mo vest braghira a ch' priguel a sèin andâ per causa to? Pr êsser salv túttt l' ha bsgnâ, ch' amazzamen quèll bòn umazz, ma sèinten'mo

un' altra, ch' a la savèin anc qùèsta, ch' a i l'avèin sintú dir in insoni in quèll mèinter ch'al durmeva; che sòuvra alla so fossa, quand al sré stâ supplé a i aveva da nassr una zert' erba, ch' aré fatt dvintar tant clumbein' qui ch' l' avessen mai tradé, s' la fúss stâ colta. La Cantarêlla dess: oh no zerto a n'srò minciònna a darev'dann. I destinònn po d' star lé túttt l'inveren fein ch'el strâ fússen bon'pr andar túttt a cà so, e passarsla alligramèint cún la bona pruvisiòn ch'era in quèll sit. Mo a n'passò gran fatt, ch'un dé, ch'i fradì ern andâ a far dla lègna, la sinté un om ch'zigava cm' è un' anma daunâ; la saltò fora dall' úss, e la vest un pellgrein ch' spissinava sangu dalla têsta, ch' i cuntò ch' in-t-al far arrabir una semia ch'era sú pr un alber tirandi di madon, la i aveva sfrumblâ una pegna in-t-la têsta, es i l' aveva conza a qula manira. La Cantarêlla s' moss a cumpassiòn e camminò in-t-l' ort a coier dl usmarein e dla salvia, e po cún dèl pan biassâ e dl asê la i fé un impiaster, es i al mess sú per la têsta, es al mandò vi. L'era po dri ch' l'apparciava, aspttand i fradì, la vèd arrivar dèinter dalla fnêstra sêtt clumbein', ch'dessen túttt insèm: mo hât' magnâ al zervêll cún al pan, bambozza? te n't'arcurdav'che t'n'avev da coier qul usmarein lé drì no? Oh guarda ch' braghira, pr andar a medgar la têsta ai alter, ròmper quèlla di su fradì. Vit' cmod a sèin ardúttt: per causa to ún d' sti dé a

srèin cuccâ sú o da un sparavir, o dalla puiana. Per nú a n'i è piú rimedi, ch'a turnamn in-t-al nostr êsser se te n'vâ a truvar la mader dèl têimp, ch' seppa lì quèlla ch' z' insègna cossa avèin da far. La Cantarêlla era lé ròssa ròssa túttа murtificâ, es i dmandava perdunanza, es prumess d'andar a truvar sta vêccia, fússla d'co dèl mònd. Vú alter dis avì da star sèimpr in cà fena ch' a tòuren, e aqusé a sri sicur, che qué ne v'manca da magnar, nè da bèver, pover bstioli. La s' mess po el gamb in spalla, e cammeina e cammeina fena alla riva dèl mar, dov la vest una gran balèina ch' i dmandò: dov andav' bêlla pútta?—A vad dis, in zèirca dla Mader dèl tèimp, guardâ mo vú; la truvaro-ia? — Oh bsgnarà ch'a muvadi bèin qui zampett, perchè l'è luntan purassâ. Avì da tgnir drì a sta mareina fein ch' a truvâ un fiúm gross, andâi dri all'insú, ch'a truvarì chi v' in darà nova. Mo dis: d' grazia fâm' un servezi, dmandâi cmod a pré mai fari pr en'dar tant volt in scoi, e armagner qusé spèss in-t-la rèina. Lì la ringraziò, es i prumess d' fari l' imbassâ, e po seguitand a camminar drì alla riva dèl mar l'arrivò a quèll fiúm, e andand all'insú dòp un viaz bèin long la s'truvò in mêzz a un bêll prâ túttt cvert d' margaritein. Qué la vest una pundgazza, mo che pòndga! L' aveva un par de baffi alla moda, ch'a n'avì mai vest i piú bi. Dov camminav' bêlla ragazza, la i dis, aqusé affannâ e da

per vú?—A vag dalla mader dèl tèimp.—Oh a i vol alter innanz ch' a l' accattadi; vdiv' quell muntagn alti alti? l'è mo iúst là. Mo zè ch'a dscur'rì sig fâm'una finézza, dmandâi da part, mi cossa a prénn mai far per liberars' da qula razza sfundradòuna di gatt, ch' z' vrén vèder tútt murt. La Cantarêlla prumess anc a quèsta d' servirla. La seguitò po al so viaz, mo pr arrivar a qui mont a i vols dla bêlla e dla bona, ch'i pareven *lé* avsein, e s'en' s' i era mai: basta quand al zil vols la s' truvò a pê d' sti muntagn, la s' tré a seder stracca morta, ch' la n' psseva piú avèir al fiâ. In quèll mèinter ch' la steva a pònder mèint a del zintunara d'furmig ch' purtavn a cà una gran pruvisiòn d' furmèint, e in-t-al passari dinanz cún la so grana in bòcca, úna, ch'dseva êsser la capuriònna, mess zò la so grana, es i dess: cossa fâv'mai lé bêlla pútta aqusé arscaldâ? Li ch'era tant galant, ch' la s'deva a dir cún tútt, la i dess ch' la zercava la mader dèl tèimp. La furmiga dis: mo andâ pur innanz anc un puctein ch'a truvarì una gran largura, e lé i srà chi v'mittrà in-t-la bona vi. Mo a bòn cònt a vré mo ch'a tirassi zò qula vêccia per savèir quâ sré la manira, ch'a pssessen campar un pzzol; perchè la z' par la piú gran mattiria, ch' a z'avamen da fadigar tant, e po ch' a z' andamn a far bendir aqusè prêst. Lassâ pur far a me la mi bstiola, dess la Cantarêlla, ch' a v' servirò yluntira. L' arrivò a qula

largura, e la truvò una gran Querza, ch'feva la piú bêll'òmbra, ch'a i vegn voia d'arpussarsi sòtta: mo bona, la n'stâ s'n'a sintir ch' anc la querza i dmanda dov la va. La Cantarêlla i dis una bona volta ch'la zèirca la mader dèl tèimp. La Querza i dis: oh stâ pur alligra ch' a i sì poc luntan; s'avessi da camminar anc un dé l' è tútt quèll ch' i pò vlèir: mo d'grazia zà ch'a sì aqusé bleina a srì altertant serviziavel; a vrev ch'a zercassi da lì cossa a prev far per turnar in-t-al mi unòur, perchè una volta la mi frutta al la magnava anc la zèint ch' aveven garb, mo adêss i la dan sòul ai purzì. La zuvnêtta prumess anc a qustì d' savèiri dir cvêll. Po turnò a avviars', es arrivò a pê d'una muntagna tant alta ch' la s' perdeva tra 'l núvel. Lé la truvò un vccein che dalla stracchèzza s'era svultâ sú in-t-una múccia d'fèin. Quand lú la vest al l'arcgnussé súbit per qula bona ragazza ch' i avé medgâ la têsta, e lì al cgnussé anca lú, perchè l'aveva l' istèss vstiari da pellegrein. Lì i cuntò tútt el sòu dsgrazi e tútt quèll ch' i era intravgnú, mo vú dis: cossa fâv'qué?—A sòn vgnú pr accustarm'al Tèimp per pagari al solit tribùt, ch'tútt i omen i han da pagar, e savì ch' al Tèimp l' è un zert galantumein che n'la perdòuna a nssúu, e se vú n'i andâ, l'è capaz d' vgnirv' a truvar dov a sì, e quand manc a v' al pinsâ. Me v' accumpagnaré per cumpensarev' dèl servezi ch'a m' fessi, mo adèss a n'poss piú

arrampigarem' fena lassú. Dâm dónca mèint. Avì da savèir ch'là sú in zema a qula muntagna a i è un malèid d'una cà, che nssún s'arcorda d'avèirla mai vesta nova. El murai ein túttì dsgrustâ, sèinza port, nè úss, nè lêtt, nè scrann, perchè i padron n'dormen es en's'arpossen mai. Sòuvra alla porta a s'vèd un'arma inquartâ, ch'mòstra un serpèint ch' s'morsga la cò, un zerv, un corv, e una feniz: quèsta è mo l'arma dèl Tèimp, e quêsta è *la* so cà. Túttà la cà cunsest in-t-una gran sala, dov attaccâ al murai a vdrì lem, cord, martì e ògn sorta d'usvei de túttì el-i art; e per têrra dri alla muraia del zintunara d' vas pein d'zènder cún di pulizzein, cmod è in-t-i vas di spzial, cún sú i nom d' Corinto, Sagunto, Cartagine, Troia, e d'tant alter zittâ, ch'ein stâ dstrútti in causa del prudèzz dèl Tèimp. Arpiattav' dedrì da sta cà, fena ch'al Tèimp vein vi, ch' al cgnussrì fazilmèint, ch' l' è un vêcc' cún el-i ali in-t-el spall, e in-t-i pi, che n' stà mai fèirem. Súbit ch' al Tèimp è sguillâ fora, e vú scappâ dèinter, e d'cò dla loza a vdrì una vêccia purassâ brútta, greinza, gobba, e túttà cverta d' pil gruss cm' è el sèdel d'purzêll. La srà a cavall d'un gran arloi da turrètta, ch' la n' l'abbandòuna mai per regolarel'ch'a n'svaria mai. Lì n've vdrà qusé fazilmèint, perchè l' ha el zei tant longhi ch'el i cruven i ucc', e vú ciappâ sú camminand i cuntrapis dl' arloi, e po ciamâ la vêccia dsèndi: ahn nunneina, a v' preg ch'a

m' dsadi tútt quèll ch' a voi savèir. La ciamarà bèin so fiol, ch' al vegna a magnarev', ma lú n's'prà mover fein ch'vú tgni in man i cuntrapis dl arloi. Turnâi po a dmandar cún bona grazia, ch' la v' dega ògn cossa, che lì per pora ch'nassa di gran guai a tgnir fèirm' al Tèimp la v' cuntintarà. Appèna al vccein av finé sti parol, l'arstò lé mort spant, e la Cantarèlla sté un pzzol a pianzer sòuvrà al mort dal gran dsgúst ch' l'avé, e po finalmèint s'avviò sú per sta muntagna, e a v'imprumètt, che quand la fú dcò la vindeva i anser a bòn mercâ. La n's'fú appèna arpiattâ in-t-un cantòn, ch'la vest saltar fora st vècc' ch' aveva una barba ch' spazzava têrra, cún un fraiulètt aqusé pein d' toppel, ch' a n' i è tant dé in-t-l'ann, cún sú incullâ del zintunara d'pulizzein, dov i era scrett sú i nom di Rê, di Imperatur, e d' tútt i omen grand ch' l' aveva stragualzâ, e ch' l' andava tulènd dal mònd d' quand in quand. Appena vest l' al pers d' vesta, e lì s' ficcò in cà. La povra Cantarèlla av a inspirtar dalla pora a vèder qula vêccia a cavall dl' arloi, perchè a n's'pò dar una vêccia piú brútta d'quèlla; mo la s'fé curagg', la s'i mess sòtta es ciappò camminand i cuntrapis, e in sta manira l'arloi s' fermò súbit. La vêccia aveva un bêll sdundlar al pèndol, mo lú n'andava innanz; la s'mess a zigar, e a ciamar al fiol cún quant fiâ l'aveva, mo al fiol en's'psseva mover nianca lú. Finalmèint la s'parò indrì el zei, vest sta

ragazza; la i dmandò: chi siv'; cossa fâv'; cossa vliv'? La Cantarêlla s' i tré in znocc' e cún tútta la manireina la i dess ch' la vleva savèir una massa d' coss. Alla vêccia a i piasé tant sta ragazzola peina d'galantarì ch' la i prumess ch' l'aré savú ògn cossa, mo dis: basta ch' t' fazz prêst a lassar andar qui cuntrapis, perchè te n'sâ quant guai e quant dsurden prén nasser a fermar al Tèimp. La Cantarêlla ubbidé, es turnò attaccar i pis all' arloi, e in quèll mèinter ch'el-i aspttavn al Tèimp la i dess in fugatton tútt quell coss ch' la vleva savèir, e l' aveva appèna finé, ch'al Tèimp era lé, e la mamma i fé quell dmand, e lú giranduland sèimper d'intòuren a sta sala, i arspòus in frèzza aqusé: alla Querza bsò diri, ch' al so frutt n' srà mai piasú alla zèint fein ch' la tein supplé un tsor sòtt al sòu radis; ai pondg, ch'i n'sran mai sicur dai gatt, s'i n' i attacchen di campanein al zamp per sintiri quand i veinen; al furmig, ch' el camparàn fena ch' el volen s'en'faràn mai el-i ali; alla balèina, ch' la tegna sèimper dri al pòndg marein, ch' la n' darà mai in scoi, nè in sècca; al sètt Clumbein'po, che quand el s'arpussaràn sú in-t-la culòuna dla ricchèzza, el turnaràn in-t-al so êsser. Súbit ch' l' av dâ útti sti arspost al Tèimp sparé vi cm' è vèint, e la Cantarêlla dòp avèir ringraziâ tant, e basâ la man alla vêccia, s' mess a ruzzlar zò da qula muntagna, tant camminavla fort. In-t-l'andar zò la

s' accurzé ch'el sêtt clumbein' i svulazzaven sòuvr' alla têsta, e lì a n' i pars vèira d'dirì sùbit cossa i aveven da far per turnar cmod i eren; mo lòur strulgaven coss' era sta culòuna dla ricchèzza, es en' capevn una patacca; basta i arrivònn túttt stracc a pì dla muntagna in quèll bêll prâ, la Cantarêlla s' mess a sedr in-t-l' erba, e 'l sêtt clumbein' s' arpussònn sòuvra 'l coren d'un bò, ch'era *lé* a pasqular. Mo bona, in-t-al púnt istèss ch'el pusavn i pi sú in-t-la corna una clumbeina dvintava un ragazz, e aqusé túttt sêtt el clumbein'turnònn a êsser sêtt bi zuvnett, cmod i eru una volta: e allòura i capénn ch' la culòuna dla ricchèzza era rappresentâ dal coren, perchè a se dpenz un cornucopi per sembol dl' abbundanza. A v' pssì immazinar l'allgrèzza, ch'i aven túttt dal vèder ch' l'era finé i su guai. I turnònn po indrì per l'istêssa strâ ch' aveva fatt la Cantarêlla per dar el-i arspost a túttt qui, ch'lì li aveva prumess. La prema a êsser cuntintâ fú la Querza; la qual dess: l' è causa un tsor ch'a-i ho qué sòtta? Ch'al sèppa l'or, ch'fa dvintar el iand amari? Mo tùlil' pur vi, e dscavamel' d' qué. I ragazz andònn camminand a torr del zapp, del vang, e di badil, e s' messn a cavar la têrra sòtt al radis, e dòp avèirli taiâ e dscalzâ túttti i truvònn una gran pgnatta peina d' zcchein quant in psseva mai star. I s' impénn túttt el bisacc, e la Cantarêlla al grimbal, e po s' la sbittòn vi. L' avé l' asi la Querza

d' zigar: ohi cruvìm'el radis, ohi arcalzâm', sin chi no a casc; mo lòur eren zà luntan, e lì da lé a poc la se svultò per tèrra. I s' messen po a seder, ch' i eren stracc madur dal gran pèis ch' i avevn addoss; i s' indurmintònn dri a una zada; crit ch' i fússen mamalúcc? In quèll mèinter arrivò una massa d' assassein, ch' i ligònn bèin strecc, es i alzirénn dèl pèis purtandi vi túttt i quattrein, e po s'la fénn a gamb. I puver ragazz arstònn lé pein d' affann, e la Cantarêlla tgneva dett; ecco al frutt dl' ingratitudin' d' avèir maltrattâ e abbandunâ aqusé la povra Querza, adêss a sèin mo abbandunâ nú alter. Mo dòp n'sò quant òur l'arrivò quèll pòndg, ch'vgneva per torr l'arsposta. La Cantarêlla i la dess, e po i mustrò el sòu miseri. Al pòndg fú cuntèint dl avvis ch'i deva al Tèimp, e in benemerèinza al s'mess a rusgar túttt el cord, ch' tgneven ligâ qui zuvnett, tant ch' i pssénn andar vi. Quand i avénn camminâ un bòn pzzol i truvònn la Furmiga, ch' avè l' arsposta ch' l' aspttava dalla Cantarêlla: ma la furmiga vdèud ch'la pianzeva in-t-al dscòrrer la i dmandò: Cossa aviv' la mi tòusa, ch' a sì qusé bisa? Lì i cuntò la scagazza ch' i avevn avú per vi d' qui lader, e la dsgrazia d'avèir pers i quattrein. Qula bstiola i cunsulò digandi: mo tasì ch' a v' casca al furmai in-t-el lasagn. Savâ ch'in-t-l'andar a arpònder al noster furmèint a-i ho sintú un gran pladur ch'feva di lader sòtta a una fabbrica dsabitâ, a sòn stâ a vèder

e i suppleven una quantitâ d' munèida, e a s' pò dar ch' la seppa la vostra: tgnim' drì, ch' me v' cundurò là. I sêtt fradì andónn cún la furmiga, e i truvònn túttt i su quattrein, ch'a n'in mancava nianc ún. I i ciappòn sú, es s'avviònn vers al mar, dov i era la Balèina, ch' aspttava la Cantarêlla cún l' arsposta ch' i aveva dâ al Tèimp. I s'persen lé un pzzol a zanzar, tant che in-t-al piú *bêll* coss' el', cossa n' el'? I ein i assassein ch's'vèdn arrivar da luntan a carrira, perchè i s' ern accort, ch' a i era stâ tolt al tsor. I zuven vesten ch'i avevn i trumbon calâ; a n'i armas una gòzza d'sangu addoss. Stiavo suo, dis: l'è bèin mo adêss ch'andèin a pilastrein. La Balèina dis: i v'voln amnazzar? Mo dov' sòn-ia me? A n'srò bona d'aiutarev', me che v'sòn tant ubbligâ? Fâ aqusé, muntâ sú in-t--la mi scheina, ch' a v' purtarò túttt a salvamèint. I saltònn sú in-t-la Balèina túttt sêtt, anzi túttt ott cún la Cantarèlla, e cún túttt i su zcchein; e la Balèina i purtò in-t-un attem in mêzz al mar, dov i ern in salv. Allòura la Balèina i dmandò:

Dsim' un poc i mi zuvnett,
Vliv'armagner qué in ste drett,
O aviv'gúst d'andar all'-i Endi?

Lòur arspòusen:

Oh no mega, no d' sicur,
Ch' l' è al paèis del cargadur:

La Balèina turnò a dir:

Eh, i mi tus, a v'ho zà intèis,
A vli andar túttal paèis.
Ossú pur vgni vì pian pian,
Ch' a v'cundúga túttal Arzan.

Quand i fradì sinténn numinar la so patria i s'allgrònn túttch' l' era al sit dov i vleven andar. La Balèina i cundúss alla riva, i smuntònn, e s'lizenziònn dalla so benefattriz cún mell ringraziameint. I andònn po a cà dla mamma, dov i sténn sèimpr in pappardeina; i cumprònn di lug e del cà, es vegn vèira quèll pruverbi, ch' dis:

Al mònd è d' chi al sa goder.

FOLA NONA

Al Corv .

L' è zerto un gran bèll pruverbi quèll di Napolitan ch' disen: *Nú vdèin stort, es giudichèin drett;* ma a i n' è bèin puc ch' s' in serven, che l' è scars purassâ al número di omen ch' pèinsen pr al drett, e anzi la piú gran part ciappa di granc'; e túttt crèden d' êsser Salomon. Da quèst nass ch' a s' còrr all' orba, a s' pèinsa mal, e a s' opera piz. E per quèst tant laminturi, che s'seinten; e a s' vol dar la còulpa alla furtouna, sèinza vlèir capir, che sta Furtòuna a n's'sa cossa la seppa, ch' l' è un nom inventâ dai omen sèinza ch' i l' aven mai spiegâ. Stâ a sintir sta fola, s' a vli cgnosser ch' túttt quèll ch' a deg l' è veritâ.

Dis ch' a ì era una volta al Rê Mlúzz d' Frascumbròusa, ch' era tant appassiunâ per la cazza, ch'al lassava andar piúttost alla malòura i su stat per cavars' st caprezi. Un dé ch' l' era in-t-un bosc fess fess, e ch'al tgneva dri a una livra, per vlèirla pur ciappar, l'arrivò dov a i era una bêlla lastra d' marem bianc scandâ, cún sòuvra un Corv, ch' era stâ ammazzâ iúst allòura, e al so sangu ch' aveva stiattinâ sú per quèll marem feva un contrappost aqusé bêll, ch'al Rê armagné lé incantâ un pzzol a mirarel', e po tré un gran suspir digand: oh s' a pssess avèir me una muier, ch' fúss aqusé bianca e ròssa, cmod è quèll marm e quèll sangu, e ch'avess i cavì, e'l zei aqusé nèigri cm'è quèll corv, me n' saré cossa em' vlèir. A s' i piantò po ìn têsta sta mattiria in-t-un mod, ch' l'andò a cà, es en'truvava quiet nè dé, nè nott. Al se dstruzeva cún st pinsìr, es s'era mess tanta malincunì per pora de n'truvar una donna sé fatta, ch' l' era dvintâ smort e sècc, ch' al paré una brègula. Znarêll so fradêll, ch' vdeva st om dstrúzers' sèinza savèir al perchè, andò un dé in-t-la so stanzia, es i dess: mo che nova? Coss'è quèst ch'a n'dâ piú nè in búss, nè in bass? S'avì cvêll, che v' daga fastidi, ch' n'al dsiv'a voster fradêll? S' avì mal dsil', ch' a mandarèin a torr al duttòur. Eh, dis Mlúzz, pinsâ vú, al mal ch' a-i ho me a n' i è remedi. Znarêll scunzurò tant so fradêll ch'finalmèint a i cuntò, ch'lú

n'aré bèin, fena ch' al n' avess truvâ una donna, cmod avì sintú. Zanarêll tintò d'cunsolarel' digandi, ch' l' aré tant zirandulâ pr al mònd infena ch' al l' avess truvâ. Al fé súbit ammanvar una nav peina d' túttt el galantarì, ch' al saveva ch' psseven piasèir a una donna. Al se vsté da mercant, e po s' avviò vers Venezia, dov al tols i passaport, e d'lé l'andò in Levant per truvar una bêlla Circassa, o una bêlla Giorgiana. Mo al s' fermò a Costantinopol. Lé al truvò un om ch' aveva un bellessem falcòn, e lú al cumprò per dunarl' a so fradêll. Qul'alter dé al truvò un cavall d' una bellèzza strampalâ, e lú al còmpra per so fradêll. Al girava po per la zittâ guardand a túttt el donn ch'al psseva, e sberlucciand da túttt i lâ; mo l' era inútil perchè el-i aveven al mustazz cvert da un vèil. Al vleva po turnar a imbarcars' pr andar innanz, mo al s'imbattê in-t-un umarêll túttt randlèint, ch' i dmandò cossa l' andava zercand. Znarêll i arspòus brúsc brúsc: o adêss sé a sòn bèin mo vgnú a bòn mercâ; a i arò l' asi s' a voi andar cuntand coss' a-i ho; e po a un par to. Mo adasi un poc, lustressem, dis qul' umarèttt, a-i è stâ di piú bi barbarein d'lú, ch'm'han cuntâ i fatt su, e aqusé trest cmod a sòn a-i ho pssú dari aiut. Znarêll in-t-al dscòrrer cgnussé che qustú aveva dèl giudezi, e lú i dess cossa al zercava. Quand al puvrèttt av intèis al dess a Znarêll, sâ-la mo, ch' a i è un lug, dov

a s' trova una zòuvna, ch' è fatta a posta: ch' la m' tegna drì e me la cunduró là: me battrò alla porta e li vgnarâ alla fnêstra a farem' la limosna, e in qul' uccasiòn al la cuntemplarà, ch' me crèd, ch'a n' prà truvar d' mei. Al puvrètt batté alla porta, e la zuvnètta vegn alla fnèstra, es i fé la limosna. Znarêll vest ch' la ragazza era iúst quèlla ch' al vleva. Al dmandò chi l' era, e chi la n' era, e al sinté ch' l'aveva nom Livia, fiola d' un Negromant. Znarêll dé una bursa d' quattrein a qul om, e dòp avèirel'ringraziâ, al mandò a far i fatt su. Al se vsté po da spazzein cún la cassètta in spalla peina d'galantarì, e po passò sòtta alla fnêstra dla sgnera Livia a zigar cún quant fiâ l' aveva *galanterie*, *galanterie*. Lì al ciamò sú camminand, es arstò incantâ a vèder tant bêlli coss. Al mercant po i andava digand: oh sguòura quèst ch'la vèd è iúst un vada; bsgnaré ch' la vdess quèll ch' a-i ho in nav. La Livieina dis: oh s'a i fúss al sgner padr in casa, a vré ch' al mi cundusess. Oh, dis Znarêll, la n'ha una so donna? Quant stén-ia? La nav è qué vsein, in mêzz urtteina nú andêin es turnèin. Lì ch'en' psseva piú dalla voia, ciamò la camarira, e i andònn túttt insèm alla nav. I intrònn dèinter e in quèll mèinter ch' Znarêll i mustrava túttti sti maravèi, e ch'la tòusa era lé incantâ, la nav era luntan del meia e meia, perchè Znarêll aveva zà dâ òurden ai marinar d' alzar el

vèil. La ragazza finalmèint s'acurzé ch'al bastimèint curreva vi, e la cminzò a far di zig ch' andavn al strêll. Znarêll la lassò sfugar un pzzol e po i dess: oh zà mo ch' la tasa lé; la n' sa ch' la va a spusar un Rê? La i dis una búsca lì; mo l' è ch' la vdrà al piú bêll zuvnètt ch'seppa al mònd, la vdrà cún ch'amòur al la trattarà. A i dess po chi l'era, e dov al la cunduseva, e a forza d' cuntari del *lucchein'* al l' agudò, e lì cminzò a accumdarsi, e a star vluntira cún lú, ch' la feva star alligramèint zugand all'oca, e a dscvertein. Mo quand i fúnn in alt mar un bòn pêzz in là a s'mudò vèint, e una gran burrasca travaiava la nav in manira ch'al pareva ch' la sperfundass. In quèll tèimp ch' Znarêll era lassú in-t-al casser a strulgar al tèimp, dòu clumbein's'veinsn a pusar vsein a lú, e al masti cminzò a far la roda cún al solit rún, rún; la fèmna i dmandò: coss' hât' mi maré, ch' t' fâ quèll laminturi? Al clòmb dis; a m' in crêppa al cor per st pover prèinzip ch'è qué in sta nav. Lú ha cumprâ un falcòn, quèst cavarâ i ucc' a so fradêll, e s'a i fúss chi n'i al vless purtar, o chi al vless avvisar, preda d' marm ha da dvintar. Al clòmb seguitò a rumbar, e a far la solita tugnana, e po dis: a i è un alter guai, che quand al Rê cavalcarà quèll bêll cavall, ch'so fradêll ha cumprâ, al s' rumprà l' oss dèl coll lú tolé: e s' a i fúss chi n' i al vless purtar, o pur ch' al vless avvisar, preda d' marm ha

da dvintar. Al clòmb n'finé qué, es turnò a far rún, rún e po a dir; un guaiazz piú grand è bèin; che la prema nott ch'al Rê srà a lêtt cún la spòusa i sràn magnâ tùtt e du da un gran dragunazz, e s'a i fúss chi al vless avvisar preda d'marem ha da dvintar. Appèna l' av finé sti parol la burrasca se stallinté, e i clomb vulònn vi. Ma s' al passò la timpêsta, al chersé bèin al sgumbei in-t-al stòmg dèl prèinzip Znarêll, es armas qusé sú d'sòuvra, ch'a n'savé ch'parté s'piar. S'me cònt ògn cossa a mi fradêll, me dvèint d' marm in-t-un tererè: s'a n'i deg nieint, al srà ammazzâ sicuramèint. L'è vèira ch'a prev trar in mar túlt sti qutà, mo a n'em' la seint de dvintar un bambozz d' preda, e a dirla al prêm piú la camisa, che n'fa al zibòn. Aqusé n'savènd cossa s' risolver la nav tuccava vi, tant ch' i arrivònn a Frascumbròusa. Al Rê, ch'era zà stâ avvisâ, i vegn incòntra. I andònn túlt in palazz, e al Rê ch' aveva zà lumâ la spòusa, dess a Znarêll: bravo bravo l' è iúst d' pnêll quèlla ch' a vleva. Al le ringraziò tant es l' abbrazzò; e po vdènd ch' l' aveva sig al falcòn; oh dis, avì pur al bêll falcòn! Znarêll i arspòus ch' al l' aveva cumprâ per dunariel'. Ma in qul' att ch' al Rê al ringrazia, e ch' l' aslonga la man per torel', e lú cún un timprarein ch' l' aveva in bisacca t' m' i taia al coll nètt. Al Rê s' incantò a guardari, n'capènd cossa significass st caprezi, es en'vols dir alter per n'al dsgustar alla

bèlla prema. Al vest po al cavall, e quèst dis, d' chi èl'? Mo l' è voster, replicò Znarêll. Al vegn voia Al Rê d' muntarel' súbit, e in quèll mèimter ch' i servitur i tgneven sod la staffa, camminand Znarêll cún un sablètt ch' l' aveva a gallòn i taiò el zamp dinanz, ch' al stramazzò lé dstèis in têrra. Mlúzz arstò sèimper piú maraviâ, es en'psseva pinsar alter sen' ch' al cminzass a perdr al zervêll, e pr en' guastar l' allgrèzza a n' vols dir una parola. Al cundúss prêst la spòusa tra 'l dam e i cavalir, che quèll zervêll guast n' i ammazzass anc la muier. Al dé po una fêsta da ball, e va pur là, e dòp dé da zèna a túlta la comitiva. In túlt sté tèimp Znarêll sté sèimper malinconic, e pinsiròus, perchè l'aveva dinanz ai ucc'quèll dragunazz, ch' i era stâ dett ch'aveva d'ammazzar i spus. A i vegn in têsta d' vlèiri salvar a túlt i cost. Cossa fél'lú? Al s' ficcò in-t-la stanzia di spus prema ch' i andassn a lêtt, e s' mess dòp alla trabacca dèl lêtt. Mo bona, quand fú trèi òur dòp mèzza nott vit' lé ch' arriva al dragòn, ch' gumitava fug dalla bòcca: a v' imprumètt, che chi l' avess vest, n' avé piú bisògn nè d' purgant nè d' lavativ, ch' a i sré vgnú la mossa d'corp da per lì per la pora. Znarêll sèinza pinsari sù mess man al so palussètt, es cminzò a mnar di culp alla dsprâ per taiar la tèsta a sta bstiazza, mo lì era aqusé svelta ch' la feva di salt da un co all' alter

dla stanzia. Znarêll in-t-al smanzar l' arma tirò un còulp aqusé sperpustâ, ch' al dé dèintr in-t-una clunêlla dèl lêtt, es la taiò nètta, e in st mêzz al dragòn sbignò fora. St còulp dé tanta la gran tantanâ in-t-al lêtt, ch' i spus se dsdònn, e al Rê s' attaccò al curdòn dèl campanein sunand tant alla dsprâ, ch' tútt i pagg' intrònn dèintr in furia cún el torz da vèint. Tútt vesten ch' Znarêll aveva al sablètt sfudrâ e ch' l'era lé dal lêtt, e aqusé a s' pinsò ch' al vless ammazzar al Rê. Mlúzz dé òurden ch' al fúss ligâ e mess persòun, che dmattena po, dis a pinsarèin cossa a in avèin da far d' qustú ch' è qué. La mattena al Rê fé ciamar cunsei, e dòp avèir esaminâ i tstimoni fú dâ la sentèinza d' mort. Znarêll ch' sinté dars' sta bêlla nova, dess: cossa m' ha mo zuvâ tant smanez, e tant impègn per salvar la veta a mi fradêll, sèinza ch'la mi i andass d'mêzz? Adêss tolé a sòn me in t-el pest, e a srò strangulâ per man dèl boia, e cún ch' bêll unòur, pr avèir vlú ammazzar un fradêll! Oh l'era pur mei ch'a i avess dett ògn cossa, ch'adèss a sré lé frèdd zlâ l'è vèira, mo a n'pruvaré tanta passiòn, e tanta vergògna! Mo a sòn anc a tèimp, e aqusé almanc a salvarò al mi unòur. Al fè dònca dir a so fradêll che prema d'murir a i vleva cunfidar un gran secret. Al Rê s' al fé vgnir dinanz, e lú i cuntò la cossa di clomb, e tútt al rêst, e Mlúzz n'stintò brisa a crêdri, perchè d'in

man in man, ch' Znarêll zanzava l' andava dvintand d' marem, tant che quand al finé d' cuntar l' istoria dèl dragòn i cavi fúnn i ultem a instchirs' e lú armas lé una bêlla statva dretta in pì. Mo se Znarêll arstò lé mort d' preda, Mlúzz arstò anca lú d'strazz, frèdd zlâ dalla passiòn. Da st mumèint in là al n' avé mai piú bèin nè lú, nè la spòusa, pr avèir pers un cugnâ tant d' garb. Lí po dòp nov mis la fé du bi fandsein, ch'eren la so delezia. I eren po grandsein, e so pader i cunduseva spèss in sala, a i mustrava qula statva, es i cuntava l' istoria duluròusa, perchè i l'imparassen. Un dé che l'era avsein a sta statva cún i tusett al suspirava, es pianzeva, a i cumparé lé un bêll vcciòn ch'aveva una zazzaròuna ch'i crudava zò pr el spall, e una barbòuna ch'i tuccava el znocc'. Quèst dòp avèiri fatt una riverèinza i dess: cossa pagarev vostra Maestâ per turnar in veta so fradêll? Al Rê dis: oh i andass pur al mi règn, o la mi istèssa persòuna. Al Vcciòn i arspòus: al règn srév una bagatêlla in cunfrònt dla veta d'un om, e lì po s' la muress a srén po in-t-l' istèss cas in risguard d' so fradêll, ch' pianzrev la so perdita; s' la vol ch' al tòurna in gargam, al basta al sangu d' qui du fandsein; cún quèst ch' la sfrèiga da cap a pi la statva, e al fradêll turnarà in-t-al so êsser. Al Rê sté a pinsar un poc, e po dis: oh di tusett chi sa quant m' in farà mi muier, che di fradì d' sta fatta a n' i è

dúbbi ch'in tèurna piú. D'long cún un timprarein al taiò la canna dla gòula prema a ún e po a qul' alter d'qui tusett, e po cún una spònga insupâ d'quèll sangu l'imbusmò túttа la statva, e súbit ch' al fú d' cò Znarèll saltò sú san e svelt. I fradì dòp êssers' abbrazzâ e astriccâ cún una gran cunsolaziòn, i messn i ragazzù in-t-una cassteina. Al Rê fé arpiattar Znarêll e po ciamò la Regeina, es i dess: cossa pagarévla mo, perchè mi fradêll turnass al mònd?—A darev la metâ dèl mi sangu s' al valess.—E la n' daré piúttost quèll di su tusett, qui qutalett ch' i ein, es en'i ein?—Oh quèsto no sicuramèint; bsgnaré bèin avèir voia d'cugnâ per privars'd'qui du ragazzù, ch'ein la nostra cunsulaziòn. Oh a n'sòn sé baròuna.—Al Rê dis: a l'ho mo fatta me la barunata. La vèda qué la cassteina, dov a i è i fandsein. La Regeina instramurté, e po dòp dé in-t-una furia tal ch' la pareva ammattè, nssún la psseva tgnir: la ciappò una carrira, la saltò sú in-t-al murêll d'una fnêstra per trars'zò. In qul att arrivò lé so pader in-t-una núvla, ch' l'era zà quèll Negromant, cmod a savì, ch' la trattegn, es i parlò in sta manira: Fèirmet'Livieina, sav' che túttt sti guai ein intravgnú per causa mi. A m'sòn vlú vendicar dèl sgner Znarêll, ch' vegn in câ mi per rubart', ch'a n'sò mo da ch' lèz: a-i ho po vlú castigart' te pr êsser stâ aqusé sfazzâ d'andar fora d'cà sèinza lizèinzia d'to pader, es ho vlú ch't'prov almanc

pr un poc al bêll gúst, ch' s' ha a perdr i fiù. In-t-l' istèss tèimp a m'sòn vendicâ d'so Maestâ ch' è stâ causa d' tant malann per vgniri una voia aqusé stracca d' mandar a zercar pr al mònd una muier d' so caprezi. Ma cún túttt sti vendètt a n' em' sòn brisa dscurdâ d'êsser pader. Va, Livieina, aver la cassètta e guarda ch'i tu fandsein ein san e svelt, e piú bllein ch' i n' eren. Di fatti i saltònn fora dalla cassareina, es còursn abbrazzar al nonn che n'se saziò mai d'basari. Znarêll fú cuntèint, e al Rê túttt alligher, e s' tegn sèimpr a mèint: *Quant mal porta a n' pinsar pr al drett.*

FOLA DEZIMA

La superbia castigâ.

Chi la tira trop, la strazza: chi vol andar trop in sú casca zò piú fazilmèint.

A s' dis ch' a-i era una volta al Rê d'Zada-longa, ch' aveva una fiola ch' i aveven mess nom Ceinzia, perchè l' era aqusé bêlla cmod fú qula Dea, o sia Diana, val a dir la Louna: mo s' l' aveva un' onza d' bellèzza, quèsta era cuntrapsâ da una lira d'superbia. Lì guardava túttt d'alt in bass, e al piú gran prèinzip i puzzava sòtt al nas. Fra qui ch'i cascaven murt dri a-i era al Rê d'Bêllpaèis, mo lì al dsprezzava, e a túttt el finèzz ch'a i feva la i arspundeva cún tant sgarb. Finalmèint stúff di trattameint cattiv d' sta streia, l' arsols d' vlèirs' vendicar, es fé feinta d'

lassarla, e d'andar vi. L'aveva usservâ che sta sgnureina, sebbèin la fess tant la schizzignòusa cún i preinzip, la s'la tuleva po cún i staffir, e cún i zardinir; che pr al piú al suzzed aqusé a sti spuzzètti, ch' dan l' imbêll a cvêll d' bòn, e po s'attaccn al piz. Al Rè d' Bêllpaèis s' lassò crèsser la barba, e i baffi, e po s' dé un poc d' pàttina in-t-al mustazz, che nssún aré mai dett l'è lú. Al turnò po là in-t-al palazz d' qula squenzia, es andò dal giardinir, e cún di quattrein al s' mess sig pr aiutari a adaquar i vas, e a far el part d' fiur; mo l'aveva tanta la gran abilitâ a far i bochè, ch'a n' i era un par a lú, perchè l'aveva studiâ al dsègn. Al purtava po sú sti fiur alla Sgnureina, e lì cminzò a guardarel' d' bòn occ', tant i piaseva qui bi baffi. La sgnera Ceinzia, ch's'andava arscaldand a dé per dé, s' mess andar in-t-al zardein piú spèss d' quèll ch' la feva, e po a forza d' fars' insgnar in ch' manira al metteva insèm aqusé pulid i fiur la s' era tant smesdgâ cún st zuvnètt, ch' la in dvintò cotta. Basta, a far la fola longa e curta, al l'insulfanò tant, ch' al l'ardùss a scappar vi sig una nott d' arpiatt dèl sgner pader. Cunsiderâ bèin adêss coss' è al caprezi del donn. Lì ch' aveva lassâ andar tant parté d' preinzip, metters' in-t-el man d' ún, ch' la n' saveva chi al fúss; ch' al psseva mo anc' èssr un avanz d'galé. Lì andò dònca sig vsté da casa, sèinza pssèir torr nieint dla so robba,

perchè el dunzêll eren anc livâ, quand la scappò vi. Lú la fé zirar innanz e indrì, cundusèndla in dell'-i ustarioli, e la sira al magazein a durmir, es magnavn apèna apèna per star in pì: e aqusé camminand sèimpr a cavall del sòu gamb i arrivònn a Bèllpaèis, dov al Rê la cundusè in-t-un' armèssa sú d' lú, sèinza ch' lì savess dov la fúss, es fé feinta d'êssr amig d'ún d'qui cuccir, e al s'fé dar du paion da durmiri sú. Al cuntò po ògn cossa alla sgnera madèr, dis: la m' hâ fatt tant arrabir me qustì pr al passâ, ch' a m' voi mo torr un po d' spass adêss ch' m' è vgnú la balla al sbalz. Lú po la feva star a stècc, e i i deven una scudêlla de mnêster, cún du panett, e rar volt un poc d' caren, ch' al Rê i deva ad intènder ch'al n' aveva quattrein allòura, mo ch'al l'aré po cundotta a cà so, dov la sré stâ da regeina. Lú po s' andava vstènd, e dspuiand cm' l' andava da li. Un dé i fevn al pan e al Rê dess: ahn donn, ciamâ sù la puvrètta, che v'vegna aiutar. L'andò po zò da lì, travsté zà sèimpr al solit, es i dess: a sò ch'al Rê ha dâ òurden, ch'i v'ciamen a far al pan, guardâ mo d' sgamurdir un pzzol d' pasta, tant ch' a pssamen far un gnocc. La Ceinzia d' manc n'fé, in-t-al mnar la pasta la ciappò sú d' in-t-al tulir un ruzzlètt, es l' arpiattò in bisacca; in-t-l' istèss tèimp l'arrivò lú vsté veramèint in-t-al so abit da sgnòur, es dess a quell donn: cossa fav'd'qustì ch' è qué per

cà? L'hâ pur zira d'êsser poc d'bòn! Guardai mo addoss, ch' la n'avess mai sgufflâ vi cvêll, innanz ch'la vaga vi. El donn lassònn andar vi al Rê, mo el volsen vèder s' al i aveva accolt, el i guardònn in bisacca, es i truvònn la pasta, mo pr amòur ch'al n's'inquietass el i teinsen cvert qula fufegna, mo el bravònn bèin bèin alla Ceinzia, es i dessen ch' la n's'avviass a far d'quell qutâ, s' la vleva ch' el la tulessen sú dell'-i alter volt. Lì andò vi túttа svergugnâ ch' la n' alzava niane i ucc'. Al Rê camminand s'travsté, es còurs zò da lì. Al vest ch' la pianzeva: dis, cossa aviv'? Quand la i al dess, al i arspòus: ah al n' è nieint, a n' s' i bada a sti qutâ; un' altra volta l'andarà mei. Quell donn en' s' n' ein nianc dâ a dir; tant è vèira ch' el m' han dett ch' andadi aiutari a taiar del camis. Andâi dònca dmattena, e zercâ d'aganfar un pzzol d' qula tèila, ch'srà qusé feina, tant ch'a m'fadi un fazzulètt da sudòur, ch'a sòn sèinza. N' em' stâ a far squas, ch' al Rê n'è mega sèimper lé per rivira. Lì che n'vleva dsgustarl', e po ch'l'aveva pora, ch'al n'i mnass s' la n' feva quèll ch' a i dseva, andò sú a taiar sti camis, e vdènd una tèila feina feina, ch' pareva una tèila d'ragn, la in tols n'sò quant brazza in quèll mêzz ch'el donn l'aveven lassâ lé da per lì a posta, e s' el-i arpiattò sòtt'alla stanêlla; mo in quèll mèinter iúst ch'la s'attaccava la tèila a una curdêla dèl suttanein al Rê, ch' era arpiattâ dòp

all' ùss, saltò fora, e truvandla in-t-al fatt, al t' m' i fé una capladazza, che n' se sré fatta al più gran lader dèl mònd. Lì tré in têrra la tèila, e po scappò vi ròssa ròssa. Al Rê s' travsté súbit, es còurs zò, perchè la povra Ceinzia n' s' afflizess; e in fatti al la truvò, ch' la pianzeva purassâ. Al zercò d' cunsolarla, digandi: al Rê è bòn, l' arà fatt per reder, n' aveir mega pora. Mo a n' vals el smorfi, ch' a i vegn una termarì, e una fivra da cavall. La tgneva po dett: oh la m' stà mo iúst una pittura: me che m' puzzava sòtt' al nas i fiù di Rê, che m' cascavu adoss murt d' amòur, adêss a sòn sfurzâ a suffrir del villanì: me che n' psseva nianc udir una parola brúsca, che m' dsess al mi sgner pader: tù, a m'sbattrò mo adêss dedrì la mi superbia; quèlla m' aiutarà mo adêss in-t-i mi bisogn. Al Rê po intant andò sú dalla sgnera mader, es i cuntò ch' la Ceinzia aveva la fivra. La n' l' av sé prêst savú, ch' la dess a so fiol: coss'è sti mattiri? Vliv' far cherpar qula ragazza? La Regeina la fé purtar sú, es i andò lì in persòuna a parlari; dis: nè v' dubitâ mega povra qutâ, ch' a v' assistrò bèin me. La la fé metter in-t-una stanzia, ch' a i era un lêtt cún la cverta, e la trabacca d'sèida túttа arcamâ d'or, e po'l murai ern adubbâ d'vlud trinâ d'or, cún el carig cumpagni. Po ciamò so fiol, es i dess: Fiol mi l'è mo òura d'finirla. T'hâ fatt suffrir abbastanza sta povra ragazza, dat' i da

cgnosser, e ch'tútt seppa finé. Al Rè s'acustò al lêtt, e la Ceinzia l' arcgnussé allòura pr' al so spòus. I s'dmandònn po scusa ún cún l' alter, e sta cunsolaziòn fé passar la fivra alla sgnera Ceinzia, e cún lì anc la superbia svané, ch' la fú po sèimper peina d' bona manira in seguit, perchè l'aveva pruvà ch' la superbia cundus spèss a mal parté.

Prema ch' finess la Giornata al Prèinzip fé cantar un' egloga.

Quèst è un dialog tra Nardéll, e Cicchètt.

Nardêll incòntra Cicchètt e a i dmanda in prêst zeinqu pavel. Cicchètt i arspònd ch' al n' i i pò dar, perchè l' ha spèis tútt i quattrein in-t-una còmpra. L' Autòur napolitan la ciama una *Vulpara*. Nú i dirèin una *Ragnola*, o sì una *Rèid da pscar*. Nardêll dis: poffar Bacc còstla mo tant una Ragnola? Bisògna ch' t' sepp molt generòus? — Oh, dis Cicchètt, te n' sâ ch' adèss el rèid ein chersú d' prezi, e ch' in vez d' ciappar di usì, e di pess, el ciappen di scud? — Di

scud? Ah dis Nardêll, te m'vress dar ad intènder del lúzzel per lanteren, te m' vress far vèder la lòuna in-t-al pozz. — Oh pover Nardêll, al par ch' t' nass incù. Te n' sâ ch' al dé d' incù a s'è immascarâ ògn cossa, ch' ògn cossa ha mudâ fazza, e ch' a s' è mudâ anc i nom al coss? Te n' sâ ch' a n' s' dis piú rubarì, ma guadagn? Te n' sâ ch' túttt han sta rèid d' vari fatta attaccâ a gallòn? I omen grand l' han d' or, o d' arzèint; qui d' mêzza vigògna l' han d' ram, o d'uttòn; e i alter l' han po d' fêrr, e anc d' corda. I omen grand, ch' l' han d' or, pêschen i Stat: i piú bass pêschen i lug, el pussiòn; la zèint urdinaria s' attacca alla robba da magnar; e la marmaia s'cuntèinta d' pscar i fazzulett d' in bisacca alla zèint. Túttt quèll ch' s' aquesta cún sta rèid n' s' ciama piú rubarì, ma indústria, guadagu, regal, manza, bonaman. Rubar? Ohibò; inzgnars', industriars', arrisgar, approfittar. — Ah l'è vèira pur trop. Adêss chi n' roba, n' ha robba: chi n' s' inzègna, n' s' imprègna; chi n' tèinta, stèinta. — Qué l'Autòur napolitan porta l' esèimpi di Giúdiz, di Legal, di Duttur, di Spzial, di Buttgar, e di Artesta, ch' al nomina a úu pr úu, es fa vèdr el fuffegn de túttt. — Al finess po cún dir, che túttt sti guadagn ch' n' ein unêst, duren poc: ch' el piú gran ereditâ n' passn alla terza generaziòn: ch' la fareina dèl diavel va túttta in rêmel, etz. etz.

GIORNATA QUEINTA.

FOLA PREMA

L' Oca.

A i era una volta dòu surêll, la Lêlla, e la Lolla, aqusé puvrètti, ch' el s' davn al diavel dalla mattena alla sira d'andar filand, e po dòp êssers' bèin bèin inspudacciâ el dida tútt al dé el cavavn appena la manira de n' murir dalla fam; mo el-i eren tant boni, unêsti, es pregaven sèimpr al zil ch'el-i aiutass, ch' el speraven d'cavars' d' in-t-i strazz un dé o l' alter. El-i aveven filâ dla garzuleina feina feina, e po l'aveven sbianczâ cún el sòu man. El purtònn st bêll fil al mercâ,

mo sebbèin al fúss aqusé bêll i i vleven dar una canta. Sti ragazzêlli, ch' speraven d' cavar tant da pssèir vivr almanc una stmana, andaven giraunduland sú e zò per la strà sèinza farn' alter. Quand el truvònn una vcceina ch' era agufflâ in-t-un cantòn, ch' aveva in grèmb un' Oca, mo tant bêlla granda e lusèinta ch' a n' s'era mai vest cossa piú rara. La vcceina dess a quell fioli: vliv' cumprar st' Oca? e lòur—Mo s' a sèin qué per vènder, e cavar di quattrein per magnar; pinsâ mo vú s' a vlèin torr un' Oca, ch' magnaré quèll poc, ch' sré per nú. La vêccia dis: a barattarò in quèll fil ch' avì lé; ne v' dubitâ, ch' a n' v' in pintirì, ch' l' è la piú bona e brava bistia ch' s' possa dar, la magna poc, e po dalla so pulleina a cavarì túttt i quattrein ch' a vlì: me intant ev' darò un quartirol d' furmintòn sig, perchè a pssadi dari da magnar almanc pr una stmana, che dòp po a vdrí cossa nassrà. El ragazzi tolsen l' Oca e al furmintòn, es purtònn a cà ògn cossa. St'Oca era po tant piasèvla, ch' la i tgneva dri dapertútt dov el-i andaven, e el-i piònn a vlèir tant al grau bèin, ch' el la tgneven fena sig a lêtt. Quand fú passâ dòu stman l' era dvintâ sèimper piú granda e bêlla, e ch'al fúss mo l' avèirla mantgnú aqusé bèin, o coss' alter pssess êsser, a sò ch' sta bstiola cminzò a far di bi zcchein in vez d'pulleina. La prema volta quell ragazzi s' n' addénn in-t-al spazzar la cà, ch'el truvònn un zcchein

in-t-al rúsc; po qui alter dé i cherseven d' manira tal che sti pover qutali cminzònn a arburdirs': el cumprònn dla tèila per fars'del camis, e po di búst, del vstinzein', di mubilett d' cà, es magnaven bnein tútt i dé. Sta cossa deva in-t-l' occ'a del braghiri ch' i stevn a mur, e d'quèlli ch'teinen drì ai fatt di alter piú che ai su. El s'devn in-t-al gòmb quand el dòu surêll passavn, es dseven: ohi cmar, aviv'vest? a deg ch'el-i han i stanlein burdâ! Uhm, pover qutâ; guardâ cmod el-i han alzâ la crèsta! Adêss el-i han di bi fissú, e l' alter dé el n' psseven nianc cruvers' el spall cún un fazzultètt d' indiana. Qul' altra saltava sú: mo dsì mo ch'el-i han el sòu gallein' morti attaccâ fora dla fnêstra, e del gavètt d' sussezza; o ch' qualcdún li mantein, o ch' el-i han accattâ al tsor. Qué po el s' devn all' impecc per savèir cmod l' era, e per vgnirn'in ciar, cossa fénn-el lòur? El furònn un bus in-t-la muraia, ch'arspundeva propri in-t-la stanzia dov durmeva el dòu surêll. El sténn tant lé pazièntì cún un occ' a quèll bus, ch' el vesten úna d' quell ragazzi vgnir a dstèndr in têrra un linzol, e qul'altra cún l' Oca in brazz mettrila sú: el-i usservònn ch' st' Oca s' agufflò, e po s'mess a far di bi zcchein, ch' al pareva, ch' al so per dedrì fúss al coni ch' i battess tant erni nuv nuveint. Caspiteina! Quell braghiri ch' vesten sta quaqula el-i avn a cascar morti dall' invidia. El pinsònn súbit a un rigir. Tant quant

fú dé úna d'sti pttèiguli andò a battr all'úss del ragazzi, e fagand vesta d'avèir pers al gatt, el-i al cminzonn a ciamar: Mascarein, Mascarein? E in-t-l'andar girand per cà la vest l'Oca. Oh, dis, avì un'Oca? Oh! s'a vlessi pur farm' un gran servezi d' imperstaremla per dòu òur sòuli, perchè a-i ho di ucchein cein cein, e n' avènd la mamma i van scappand fora d'cà, e a vré ch' la i ciamass. Ne v' dubitâ mega, ch' l' è sicura in bon' man, me n' sòn d' quèlli, s' a m' intindì. El dòu mamalúcchi, tra ch' el-i eren bunazzi purassâ, che n'saveven dir d'no, tra ch'el-i aveven pora, ch'la i fess un tir, s'el n'i la deven, el s'ardússn a darila cún patt ch'la i la rindess fra dòu òur. La braghira purtò in cà so l'Oca, la ciamò el sòu cmar, es dstèisn un linzol in têrra, l' Oca i andò sú, es i fé in mêzz una bêlla squaquara, ch' puzzava tant fort, ch' a se sparguiò la pêsta per túttа qula cà, ch'al pareva iúst ch'i vudassn el ciavg. Lòur però n'se dsprònn; el cherdénn ch'al fúss al mudar cà. El i dénn bèin bèin da magnar dèl ris in-t-al latt, e po da lé e un' òura el la turnònn a metter sú in-t-un alter linzol nètt; mo a v' sò dir ch'sta volta el-i àven d' grazia d' còrrer vi cún al nas astuppâ, ch' a n' s'psseva piú avèir al fiâ dalla púzza. A i vegn tanta la gran rabbia, che d' long el-i sturzénn un poc al coll, e po la trénn zò dalla fnêstra, ch'guardava in-t-un stradêll mort. Mo al nassé un cas, ch' fa vèder ch' i pruverbi

veinen vèira, ch'a i è quèll ch' dis: ch'tútt i mal ein bon da cvêll. Al fiol dèl Rê andava a spass, e mèinter ch' l' era poc luntan a i vegu bisógn d' far i fatt su, ch'l'avé la mossa d' corp, al dé la spada e al cappêll da tgnir sod al so servitòur, e po andò zò per ste stradêll, es fé quèll ch' i bisugnava. L' era po qué, es n' aveva nè carta nè ngòtta da nttars', e guardand in zà in là, a i vegn tratt l' occ' a qul' Oca, ch' pareva morta, perchè l' era svultâ lé in têrra; al la tols sú, es se spazzò cún quèlla. L' Oca mo ch'n' era brisa morta, s' arsinté, es s' attaccò tant fort al taffanari dèl Prèinzip cún al bêcc, ch'al s'mess a zigar cm'è un dsprâ. Al còurs i servitur, es pruvònn tútt a ún pr ún d'tirarla vi, mo a n' i fú vers, ch' l' era tant attaccâ, ch'la pareva incullâ lé cún dla colla garavêlla. Vdènd ch' i n'i ariusseven i ciappònn sú al Prèinzip a zervlètt, i al purtònn a cà, es al dstindén sú in-t-un lêtt a buccon, perchè a n' i era dúbbi ch' al pssess star in scheina per causa d' qula bistia ustinâ, che n' s' i vleva torr d' dedrì. Qué a s' ciamò al Mêdic d'Còurt, e tútt i alter duttur dla zittâ, e chi fé una rizêtta, chi in fé un' altra per dscavari st incomod, mo tútt era inútil, ch'ògn volta sòul ch's'tuccass l'Oca la s'arsinteva sèimper piú, es striccava quant mai la psseva. Al prèinzip ch'vest che nssún rimedi era bòn de dstor qustì de d' lé al fé trar un band, ch' dseva a sta manira; *Qualúnqu*

persòuna a i bastarà l' anem d' livarz' dal seder sta pettma, ch' a i avèin attaccá; s' l'è om, a i darèin la metá dèl noster règn; s' l' è donna, a la spusarèin. Oh! la gran quantitâ d' zèint, ch' vegn d' ògn banda. Tútt guardavn a ste mssir, e tútt vleven pruvar a tirar l' Oca, e lì striccava ògn volta piú, e a nssún i bastava l' anem de dstaccarla. Al Prèinzip era tant travaiâ dal dulòur, ch' dal gran zigar l' era arragaié. La cossa dl' Oca dèl Prèinzip se sparguiò dapertútt, e quell pover ragazzi, ch' pianzeven dal dsgúst d' avèir pers la so, a i vegn in pinsir d' andar pur a vèder s' la fúss lì. La Lêlla, ch'era la piú granda n' s'attintava, a i andò dònca la Lolla, la piú pzneina. La s' mess dòp a dl' altra zèint, e súbit ch' la la vest la cgnussé ch'l'era la so Oca, la s'mess a zigar: adì la mi zuieina; vgnin'dalla mamma, vgnin'. L'Oca cgnussé la vòus, es còurs d' long in brazz alla so padròuna sfergandsi dri, lassand pur andar una volta quèll pover tafanari. Quand al Prèinzip fú un poc arsturâ al vols savèir tútta l'istoria, e sintènd la cattiviria d' quell braghiri, al dé òurden ch' el fússen scuvâ per tútt quattr i quartir. Al spusò po la Lolla, ch' aveva in dota qula bistia, ch' valeva piú d'un règn. Al dé po per spòus alla Lêlla un so cunsiir, e aqusé s' fé dòu para d' nozz in-t-una volta. E da tútt quèst a s' cava: *ch' la buntá ha sèimpr al so prémi; e ch' la cattiviria è castigá.*

FOLA SECÒNDA

I Mis.

I disen'ch'una volta a i era Can, e Bis du fradi. Can era recc sfundâ, perchè l' aveva la primogenitura, e Bis era miserabil, perchè cadètt. Al fradêll recc era iúst un can, ch' a n' i sré stà dúbbi, ch'al i avess dâ un bèver d' aqua, anc s' al l' avess vest cascar mort dalla sèid. Bis vdènds' tant dsgraziâ pinsò d' andar vi dal paèis, digand, che chi muda lug, muda furtouna; e zà ch' al n' aveva nieint da perder, ch' a n' lassava nieint, al s' mess a camminar, e dòp qualc dé al s' tegn fermar a un'ustarì la sira, perchè al vgneva zò un'aqua, e una nèiv aqusé grossa, ch' a n' s' pssé dar d' piú. In-t-l' andar dèinter al vest dòds Zuvnett,

ch'eren dintòurn a un gran fug, ch' i se scaldaven. Quèsti fénn lug al pover Bis, ch'era infusté mort dal frèdd. I cminzònn a far vari dscurs, e po cascònn in-t-al dscòurs dèl tèimp. Ùn d' qui zuven dis: cossa dsiv' d' st bèll timpazzein? Bis, ch' era bèin scars d' furtòuna, mo al n'l'era brisa d'inzègn, arspòus: mo me deg ch'a sèin dalla so stasòn; a sèin nú che n' s' cuntintèin mai, es vrén ch' al zil fess a noster mod, ch' al fúss al sòul, quand è iúst bèin ch' al piova, nú n' s' n' intindèin una patacca; a vrén ch' fúss cald quand ha da êsser frèdd, e qusé vi dscurrênd. A st mònd a sèin túttt egoesta; ògnún parla pr al so interêss. Al zttadein assrâ tra quatter murai in-t-el zittâ vré sèimper vèder al sòul; al munar, l' urtlan, al zardinir vrén l'aqua un dé sé e un dé nò: al vtturein, al lavandar a i piasré sèimper bêll tèimp. In sòmma a sèin una bêlla massa d' matt, che s'al zil z' vless dar mêint al bsgnaré ch' in-t-un istèss camp al fess dar al sòul in-t-un pzzol d' têrra, in-t-un alter pzzol ch' a i tress l'aqua; da una banda fúss frèsc, da qul' altra fúss cald; e a i srév infena dla zèint ch' al pregarén, perchè al fess vgnir una grossa timpêsta, ch' arvinass túttt al furmèint, perchè lòur han i granar pein. Quèll Zòuven steva a sintir el-i arspost ch' i deva Bis, e po des: mo vú parlâ mei che n' feva Zizeròn; a n' s' pò però dnegar che st mèis in-t-al qual a sèin n' seppa una gran fètta, l' è una cossa

insuffrebil sti zel, e sti nèiv, ch'al diavel n'i durarev. Bis replicò: mo lú dis mal d' st pover mèis, es en'mett mo a còut al servezi, ch'al z' fa cruvènd al furmèint cún la nèiv, perchè a n'patessa, e tgnènd indrì la messa di alber e del vid, ch'al frèdd ch' sol vgnir d' Marz a i faré mal; perchè a s' sol dir: quand Febbrar n'febbrèza, Marz mal pèinsa. In quant a me a sòu d' parèir ch' túttt i mis avn el sòu bon'qualitâ, e ch' a i siamn ubbligâ a túttt: quèll mèis d' Marz n'él' una delezia? Qèll caldein ch'cmèinza a far dzlar e adrizzar ògn cossa, ch' al par d' arnasser. Avrél cún quell sòu trusadein' caldi caldi fa crèsser la robba a vèder e n'vèder. Maz túttt vsté d' foi e d'fiur. Zúgn ch'porta al sustintamèint dl om per túttt al mònd. Loi, e Agost ch' purghen la têrra, e z' la lassen lavurar cún fazilitâ. Settèmber e Uttòber ch' z' porten la frutta tant sana per l' om, e quèlla massmamèint dalla qual a cavèin quèll sug, ch' è al balsem dla veta. Nuvèmbr e Dsèmber fan nassr al furmèint, lassen piantar i alber, e arsoren la têrra a poc a poc dal calòur dl'estad. E Znar finalmèint fa dèl bèin anca lú cún quell sòu nèiv, ch'cruven la têrra es la dfènden dai zel; e po mett in arpos i puver cuntadèin ch' han tant fadigâ in-t-i mis indrì. — Òura bsògna mo savèir che qui dòds zuvnett, ch' s' truvaven lé d' attòurn al fug, eren mo iúst i dòds mis dl ann lú, e quèll ch' dscurreva cún Bis era al mèis d'

Febbrar. La zanzada d' Bis, e 'l lod, ch' l' aveva dà a ògnún, piasén tant a sti Ragazz, ch' i arstònn aqusé alligr e cunteint, ch' i volsen per gratitudin'fari un regal. I i dunònn una cassteina, e al fú Febbrar, ch' i la cunsgnò, digandi: tulé, zercâ, dmandâ túttt quèll ch' a vlì e ch' a v' savì mai immazinar, che quand avrirì sta cassteina, a l' arì. Bis al ringraziò quant mai, ciappò sú la so cassètta, es andò a lêtt, mittèndsla sòtta alla têsta per cavzzal. Alla mattena al s' mess in viaz, mo la strâ era peina d' nèiv che nssún aveva nianc fatt la rotta. Al pover fiol s' truvò imbruiâ tra ch'l'aveva del scarp tresti, ch'a n' psseva andar nè innanz, nè indrì. L'avers camminand la cassteina es dess: oh s' avess qué una bêlla lettiga cún un scaldapì pein d' fug tant ch'a stess cald! Mo al n'av sé prêst avert la bòcca, ch' a i cumparé lé la lettiga cún du múl ch' fumaven, e l'om ch' i cunduseva. St om al ciappò sú d'pèis, al le mess dèinter dov a i era anc al scaldapì, ch' al sguazzava al mònd. Quand al vest sta baza al fé i su cont d' vlèir turnar a cà so, e al dess al pustiòn: ehi? a stò in-t-al tal sit e aqusé, e aqusé. E qul om arspòus, eh lustressem sé, ch'a n's' in dúbita mega ch' a i al cundurèin. Per viazz al vegn l'òura d'magnar, ch' Bis era smilz smilz, ch' l' ost l'aveva tgnú a stècc la sira, e lú dmandò alla cassteina un bòn dsnar. Súbit lampant fú lé amanyâ bòcca mi ch' vut', mo cún un'

abbundanza ch' a i aré pssú magnar trèinta persòun'. Bis aveva magnâ a crêpapanza, e i' era tant pein ch'al n' s' psseva piú mover; al sté lé un pzzol e n'avèud piú voia d'turnar a muntar in lettiga, al s' agurò d' avèir lé un bêll lêtt preparâ cald buièint. Appèna i vegn st pinsir ch' a n'stà sn'a vèder cumparir una gran trabacca cverta d'tèila inzirâ cún sòtta un lêtt, l'èndma, e la cverta zibâ cún di arcam alla Chinèisa, di linzù ch' se srén pssú suppiar vi tant erni fein, e po túttl' uccorèint, infena l' urinari d' arzèint. Al pustiòn al dspuiò, a i scaldò al lêtt, es al mess a lêtt. Qula nott al s' la durmé, quant l' era longa e larga, e la mattena al se dsdò ch'al sòul i deva in-t-i ucc'. In quéll mèinter ch' al s' livava a vèder qui pagnarett al se sturzeva in-t-el spall, e al pustiòn dis: coss' hâl lustressem? Mo dis: vut' ch' a m' metta sti strazz, e andar a cà aqusé? E qul om dis: mo volel' un bêll abit, al n' ha che da cmandar. E sta volta al bastò sòul al desideri, ch'al n'avé briga d' avrir la cassteina, ch' l' abit era zà sú pr al lêtt: un abit magnefic de vlud nèigher cún el guerniziòn rossi, e del franz zalli. L' arrivò po a cà, e quand so fradêll al vest in sti squarci al dmandò cossa i era intravgnú, e cmod l'era dvintâ aqusé recc. Bis i cuntò la cossa di zuvnett, ch' l' aveva truvâ, e ch' i aveven fatt lòur qui regal, mo al n'i sté po a cuntar el particolaritâ dèl ciaccaramèint ch' l' aveva

avú cún lòur. Can en' vest l' òura d' sbrigars' da so fradêll, e po andò vi vers qul' ustarì, ch' avé minzunâ Bis. Di fatti dòp avèir asiâ un pzzol al la truvò, e al truvò anc qui zuvnett ch'eren sèimper dal fug. Quand al fú dèinter al dmandò all'ost ch'al mittess sú di fass d' vid, perchè l'era infusté dal frêdd, e sèinza ch' i fúss bisògn d' êssr interrogâ al cminzò a scartar còntra la stasòn. Al seguitò a vudars'al stòmg digand: oh ch' tèimp maldètt! Qusti du msarein d' Znar e d'Febbrar a t'deg ch' i s' fan dar dèl vú. Éla robba? ògn cossa zlâ, ògn cossa artirâ. Oh l' era bèin mei quand i n' eren nianc in-t-al lunari. E quèll zananein d' Marz, ch' aré da purtar súbit la premavèira, adêss anca lú cmèinza a dar all'-i occ, ch' al fa cascar dla nèiv, e bsògna anc scaldars' al lêtt. Oh, dis ún d' qui Zuvnett: a n' dirì po mal d' Avrel, nè d' Maz, ch' al vein po la bona stasòn? Adasi pur, dis Can, anca lú st inguanguel d'Avrel vol far al so ventsêtt o ch' al trà zò tropp aqua, o ch' al fa nvar anca lú, e s'a deg al vèir sintì al pruverbi ch'dis: Avrél Avrilòn n' metter zò al zibòn. E qulú d' Maz anca lú stà dòp al macciòn, es lassa ch' nèiva anc al prem dé, e perséna al terz, cmod a-i ho vest me.—A sintirev' vú, dessen qui alter zuvnett, dònca a n' vrì bèin alter che ai mis d' Zúgn, d' Loi, e d' Agòst? Oh, dis Can, stâ pur quèid, ch' anca lòur dan in-t-al quoniam; quand aréu bisògn d'un poc

d' aqua in Zúgn, l' è un sècc dèl diavel, e al furmèint è túttt stransé, ch' in vez d' fareina a s' cava dèl rêmel. Per Loi a i vré un po' d'aqua per far el têrr, mo ahibò, l'è tant dur al trrèin, a i vein tant el gran cherpadur, ch' a i va dèintr el zamp del bisti. Pr Agòst po al cmèinza a piover, e a savì zà che: alla prema aqua d' Agòst povr om a t' acgnòss; ch' al bisògna cminzar a metter sù al frraiol. Settèmbr e Uttòber duren' po a êssr aqusé marz, ch'a n's' po nè custodir al furmintòn, nè vindmar. A n' in deg po nieint d' Nuvèmbr e Dsèmber, ch' l' è quèll tèimp ch' la natura se dspoia, e ch' cmèinza a durmir, e a murir ògn cossa: e adêss bisògna dir ch' avèin sì mis d' Inveren. Dòp ch' l'av dâ túttt sti bêlli lod ai Mis a i vegn sònn e l' ost al mess a lêtt. La mattena quî Zuvnett l' andònn a truvar in-t-la so stanzia, es i cminzònn a far di cumplimeint, e per la bona cumpagnì, ch' al i aveva fatt la sira, i volsen regalarel'. I i dénn una galantarì, dsèndi: ch' al tuga st staffilein guernè d' franza, e ògn volta, ch' i vein voia d' cvêll l' ha da dir:

A t' preg staffil mi car,
Ch' t' m' in dag un zintunar.

Ch' al prova, dis, mo sòul quand l' è a cà, ch'al vdrà ch'al n'arà mai avú sé gran cuccagna. Can i ringraziò e po s' mess a còrrer

la posta pr arrivar prêst a cà so. Súbit ch'a i fú, al s'andò a srrar in-t-una stanzia, perchè nssún vdess a cuntar i quattrein ch' al sperava d' avèir dal staffilein. Al s' mess a dir quèll ch' i aveva insgnâ qui Zuvnett. Mo s' al staffil n' i el dé mo lú, pago me. Al t' m' i saltò adoss, e sú pr el gamb, e pr al mustazz, attravers dla têsta e di ucc', tant ch' al puvrètt av d' grazia d' pssèir appèna avrir l' úss, e d' ciamar aiut. Bis sinté, es còurs: quand al fú lé al s' vleva inzgnar d' ciappar in man al staffil; mo eibò a n' i era cas: al saltava vi sguilland cmod fa un' anguella viva. Bis còurs a torr la so cassteina, es dmandò ch' s' fermass sta musica, e qusé suzzêss. Al dmandò po a Can coss' era stâ st imbroi: lú i cuntò ògn cossa a pèil e sègn. Bis, dis: mo sé tarù, mi fradêll, a ne v'pssì lamintar se n' d' vú. Ch'accadeva mo ch'andassi a zercar al trèds in dspar? Bsò tgnir la lèingua tra i deint lú, perchè a vdì a ch' prigul a sì andâ per zanzar mal, s'a parlavi bèin forsi aressi guadagnâ cvêll cmod a-i ho fatt me, perchè avì da savèir che qui dòds Zuvnett eren i dòds mis dl ann. Can ch' sinté ste dscòurs s' deva di púgn in-t-la têsta. Bis l'andò cunsuland, dsèndi: stâ pur alligramèint, ch' a n' voi brisa ch'a v'dspradi per quèst: me a-i ho tant da qula cassteina ch' a i è anc al mod d' cuntintarz' túttt du, a in avì da êsser patròn tant vú, quant me. Un alter mo diré: l' ha fatt, l'ha dett, nó a

n' voi arcurdarm' engòtta d' quèll ch' a m' avì fatt passar, quand a-i era in miseria; a voi ch' a vivamn' insêm da bon fradi sèimpr in pas, e in allgri. Can armas cunfus da sta gran amurevlèzza dèl fradêll, es i dmandò scusa d' avèirel' trattà sé mal. Da lé innanz el fúnn el cheriatur piú cuntèinti ch' fússen sòuvra alla têrra, perchè Can s' teins a mèint al pruverbi ch' dis: *Ch' l' è un cattiv imparar a so cost.*

FOLA TERZA

Dpeint-Smalt.

L' è sèimper stâ piú diffezil all' om d' cunservar quèll ch' l' ha aquistâ, che l'aquistar d' nov: perchè in st cas ch' è qué purassâ volt la furtouna spenz innanz la giustezia, che in-t-al prem a i vol sèimper dl inzègn.

Quèsta è una cossa ch's'vèd túttt al dé, sèinza bisògn d'pruvarla, che purassâ van in sú prêst, e po s'arbalten túttt in-t-una volta.

A i era una volta un mercant ch' aveva una fiola única, ch' aveva nom Bètta. Lú arev vlú vèderla maridâ, ma lì n' in aveva voia, perchè anc i piú bi zuven ch' la vdess, i puzzaven sòtta al nas. Per passars'al dsgúst d' sta cossa so padr andava a túttt el fir, es steva luntan da cà al piú ch' al psseva. Una volta ch' l'aveva d'andar alla fira d' Sinigaia al dmandò alla tòusa, cossa la vleva ch' a i purtass. La fiola dess ch' l' aré tolt vluntira veint lir d'zúccber in pan, e veint lir d'mandel dòulzi, e po zeinqu o sì fiasc d' aqua nanfa, du gran d' músti, e du d' ambra: e anc trèntadòu bêlli perl oriental, du zafir, n' sò quant rubein e ingranat; e dòu o trèi rudlein' d' or bòn filâ; e finalmèint un murtalein d'arzèint cún al so pistòn. So pader rideva a sintir sti fatt zirandel ch' la i urdnava, pur al la vols cuntintar, e quand al turnò dalla fira l'aveva sig túttt sti gnaccher, es i el cunsgnò. La Bètta túttta alligra li tols, la s' andò a srrar in-t-la so stanzia, e po s' mess prema a plar túttt sti mandel a forza d' aqua buièinta: e a pssì crèder ch' a far sta fazzènda a i vols di dé parecc'. Po andò pistand sti mandl in-t-al murtalein, tant ch' l' arrivò bèin d'co. So pader ch'sinteva túttt i dé st pistamèint s'immazinò ch'la vless far un cruccant, e ògn volta ch' l'era alla frutta

al s' vultava a vèder pùr s'a i era un cruccant sú in-t-la cherdèinza, mo al n' i vdeva mai nieiut, e a n' vleva po dir alter pr en' torr alla fiola al piasèir d'un' impruvisata. La ragazza era po aqusé attanaiâ in st lavurir, ch' appena l' aveva dsnâ la curreva assrars' in-t-la so stanzia, e la mattena la n'se vdeva mai per cà, che bèin tard. Intant qula ragazza dòp tútt quèll gran pistamèint la s' mess a impastar sú in-t-un tulir tútt sti mandel cún quèll zúccher, es andava adaquand la pasta cún l'aqua nanfa, mittèndi tramêzz al músti e l' ambra: e quand l' av mess insèm un gran pastòn la t'm'al lavurava quant mai la psseva, perchè al dvintass bèin fein. E lavòura incù, lavòura dman tant che dòp un mèis l' arrivò a sègn d' vèdr una pasta feina feina, ch' mnava un udòur, o sì una púzza d' músti ch' aveva ammurbâ túlta la cà. Da st pastòn la tols un pzzol, es prinzipiò a far una bêlla têsta granda cmod era la so, e qué la s' guardava in-t-al spêcc'per cupiarla béin pulid. La i fé i ucc' cún qui zafir, i deint cún túlt quell perel, i laber cún i rubein, el massèll cún el-i ingranat. Dòp la têsta la fé al coll, e po el spall, el brazz, et zetera, et zetera, fein ch' l' av cumpé un zuvnètt piú grand d' lì, ch' a dir al vèir, era mo dvintâ bêll, mo bêll purassâ, e aqusé graziòus, ch' a n' i mancava se non la parola. Dòp ch' l' av fatt sta fattura, siccòm l' era úna d' quell ragazzi, ch' lêzen di rumanz

tútt al dé, e del fol, e tant alter mattiri, a i vegn in mèint ch'al so bambozz psess dvintar viv, cmod dvintò la bêlla statva d' Galaté. Lì dònca, cupiand Pimmaliòn, la s'mess a pregar madò Vêner ch' i fess la grazia d' far che st om, ch' l' aveva fatt, e ch' i custava tanta fadiga, s' muvess, e camminass, e in sòmma fess quèll ch' a fèin nú alter. E qué prega incù, prega dman, ch' alla fê d' dis quattrein al bambozz cminzò a mover i ucc'. Alla prema a i pars d'stravèder, e pur cossa vliv', la seguitò a pregar tant ch'al bambozz s' muvé es i vegn incòntra. La Bètta n' pssé piú dall' allgrêzza, l' era in-t-una ghirigaia ch' la paré matta: la i feva di dsnom, es en' se saziava d' mirarel'. La 'l ciappò per man es al cundúss dal pâ. Quand la i fú dinanz la i dess: ch'al guarda pâ, n' hâl sèimper dett ch' l'ha tanta voia ch'a tuga maré? Pr ubbidirel' a l' ho tolt, es m' al sòn fatt cún el mi man. So pader ch' aveva vest ch' l' era tant dé ch' la n' era andâ fora d' cà, e ch' in-t-la so stanzia a n' i era andâ nssún sicuramêint, arstò tant maraviâ che mai, mo a i dess: basta, ch' la seppa cmod la vol êsser, zà ch'a v' al sì fatt tulivel'. Al fé del nozz di dé, e di dé, e del fêst da ball, e di dsnar, ch' l' era còurt bandé. Fra qui ch' capitònn a i fú una Regeina ch'era lé incognita. Quèsta quand la vest quèll bêll spòus la s' n' inamurò in-t-al ballar sig. La Bètta ch' i aveva mess nom Dpeint-Smalt, in qui puc dé la i

insgnò el creanz, es i aveva dett, che quand andava vi dalla fêsta una qualc Sgnòura, ch' al l' accumpagnass zò dal scal. Lú dònca accumpagnò zò qula Regeina, es i dé d' brazz fena alla so carrozza ch' era in-t-al curtil asptarla. Lì i tegn strecc la man, es al tirò sú, e lú cherdènd ch' la creanza vless ch' al la mittess a seder l' intrò dèinter in lègn, e allòura lì fé zègn al cuccir ch' tuccass vi, e i cavall andònn ch' i vulaven, es cundóssen quèll mamalúcc d' Dpeint-Smalt alla zittâ dov la Regeina era padròuna. Lú po ch'era nuvez dèl mònd, n' savènd alter, spusò anc st' altra, es steva alligramèint. Intant la Bètta ch' in-t-la cunfusiòn d'tanta zèint n'saveva dov fúss al spòus, e vdènd ch'tútt andaven vi dalla fêsta, e lú n' i era, la'l mandò a zercar per túlta la cà dal granar alla canteina, mo i n' al pssénn truvar. Túlta dsprâ la s' andò a trar in-t-al lêtt, mo la n' pssé assrar un occ' in túlta la nott. Alla mattena la fè metter i pulizein in-t-i canton per tintar tútt el strâ d' attruvarel'. Nianc quèst zuvò, e dòp ch' fú passâ qualc sttmana, avènd pora ch' a i fúss stâ rubâ, la s'determinò d'andarl' a zercar lì per mar e per têrra. La se vsté da burg'gnòuna; la tols lizèinzia da so pader, e po s' mess in viaz. Dòp avèir camminâ qualc mis, l' era affadigâ dal girar, la s' fermò dinanz a una casuplètta d' una bona vcceina, ch' era sú in-t-la porta, ch' l' invidò dèinter a arpussars'. La Bètta i cuntò i su guai, e lì s'esebé

d' aiutarla, perchè la i fé cumpassiòn. L' andò in-t-la cassa e la tols fora tri bigliettein sigillâ, ch' eren sgnâ 1, 2, 3, po la i dess, ch' la s' in servess quand l' era in-t-un gran bisògn, avrènd al prem, e po al secònd, e finalmèint al terz, s' la vdess, ch' n' i fúss rimedi, e ch' la lizess ògn volta quell parol àrabi, ch' i eren scretti, ch' l' aré po vest lì. E po i insgnò la strâ ch' cunduseva a un gran palazzòn cún dòu tòrr es i dess ch' la s' fermass lé. Dòp un viaz bèin long l'arrivò alla zittâ d' Mònt-tònd. L' andò in piazza, e la vest st palazz real dal dòu torr, l'andò dèinter per dmandar la caritâ dl allozz per qualc dé. El dunzêll dla Regeina ch'eren pr el lozz a spasszar, e ch' la vestn aqusé affanâ, la ciappònn, es la cundússen in-t-una stanziola, ch'era a mêzz d'una scala, dov tútt passavn innanz e indrì. La Bètta steva po lé cún l' úss avert, es vdeva passar tútt el zèint d'còurt, e la n'sté gran fatt ch'la vest mo passar anc al so car Dpeint-Smalt, mo dalla gran allgrêzza a i vegn un smalvein, ch'la sté stramurté piú d' dòu òur. Quand la fú arvgnú la dis: adêss a sò dov l' è; lassa pur far a me; a voi far la pruvana dèl prem bigliettein; e l' àver al númer 1, es lêz alla mei ch' la pssé qui strambocc' ch' i eren scrett, e finé ch' l' av l' ultma parola la s' vest cumparir dinanz una bêlla carruzzeina d' or túttа incastrâ d' zoi, ch' andava da per lì, ch' l' era una bllèzza a vèderla. El dunzêll la vesteu

e dett e fatt el-i al dessn alla Regeina, la qual vegu súbit alla stanzia dla Bètta, e vdènd sta bêlla cossa la i dmandò s' la i la vleva vènder. La Bètta i arspòus: eh a m'maravèi anc d' lì me, Sgnòura; sebbèin a sòn una puvrètta, a m' basta anc l'anem d' dunarila. L' hâ d' azztarla sòul cún st patt, ch' la s' cuntèinta, ch' a parla cún al so sgner cunsort da tú e tú, ch' a-i ho di gran secret da comunicari. La Regeina ch' era furba, e ch' a i vegu suspêtt d' sta burg'gnouna, la i dess: bèin, a v' mandarò a ciamar, quand a vdrò ch' l' è in libertâ, perchè l' ha tant al gran da far ch' i n' al lassen quiet un mumèint. La fé po i su cont d' buscar al regal, e d' minciunar la Bètta. La mess i su piz a sègn, e po dòp du o tri dé la mandò a diri, ch' l'andass sú al dòp dsnar ch'al Rê era in-t-al so gabinètt, e ch' al l' aspttava. La Bètta fú cundotta in-t-al gabinètt, dov al Rê era in-t-una cariga, es i vultava el spall. Lì cminzò allòura a vlèiri arcurdar la so persòuna, e a cuntari túttt i affann e 'l passiòn ch' l' aveva pruvâ pr avèirel' pers, e qué s' lamintava, es pianzeva; mo lú sèimper sod; la s' fé curagg' es i andò per dinanz, seguitand i laminturi, e vdènd ch'al tgneva i ucc'assrâ, es n'i deva arsposta, la pinsò, ch'al fess feinta d'durmir es al cminzò a scussar; mo scossa pur che te scossa a n' fú pussebil ch' al s' arsintess in-t-nssúna manira, e l'era l'effêtt dla dormia, ch'la Regeina te m' i aveva fatt dar apposta. La

povra Bètta andò vi cún el tròmb in-t-al sacc, ch' la se dstruzeva dalla rabbia. La turnò in-t-la so stanziola, e qul' alter dé la vols tintar d' avrir al secònd biglettein, e lêzer quell'-i alter parol ch' i eren scretti. Mo la n' stà sn' a vèder ch' a i salta lé una gabbia d' or, ch' aveva dèintr al piú bêll uslein fatt d' pred preziòusi, ch' cantava all' impar d' un lusgnol. Quell pttèiguli del dunzêll al dessen súbit alla Regeina, e lì còurs zò d' long; la fé l' istèssa dmanda d' cumprarel', es i fú dâ l' istèssa arsposta d'dunariel', cún l'istèss patt de dscòrrer in secret cún al Rê. La Regeina, ch'vest ch'al prem rigir era andâ bèin, dess d'sé súbit, es purtò sig la gabbia. La fé far l'istèssa fazzènda al Rê, e la Bètta per la secònda volta s' truvò in-t-al gabinètt dèl Rê, es al vest durmir una bona volta, e qué la se dsprava per dsdarel', mo a n' i fú vers, ch'al durmeva tant, ch'al paré mort, e la povra qutâ teins turnar indrì anc sta volta piú dscunsulâ d' prema. Úna d' quell Dunzêll ch'era dvintâ la cunfideinta dla Bètta a i sav d' mal d' vèderla aqusè affletta, e la i prumess d' aiutarla; perchè bisògna mo savèir ch' l' aveva per mròus al pagg' dèl Rê, e a i pareva che la Regeina fess i bi uccein a st zuvnêtt, e aqusé qula dunzêlla n' psseva suffrir la Regeina. Al vegn in mèint a sta ragazza, ch' la Regeina dess la dormia a so maré prema ch' l' andass in-t-al gabinètt, e l' andò daccord cún al so mròus, perchè al

fess in manira d' barattari al bicchir, cm' a i deva da bèver l'ultma volta da dsnar. Intant la Bètta fé la terza pruvana dl ultem biglièt, e al vegn fora un pêzz de stoffa, mo che stoffa, tssú d' sèida e or, arcamâ túta d'arzèint, e timpstâ d' brillant, ch' a n' s' i psseva guardar dal gran lusòur. Qula solita dunzêlla avvisò la Regeina, anzi sta volta la i purtò sú la robba, dsèndi ch' la Burg'gnòuna i la regalava al solit, purchè anca lì i mantgness l'istèss patt. La Regeina dess ch' l'andass pur da so marè qul' alter dé all' òura solita, perchè la dseva: va pur là, ch' mi maré po t' udirà un pzzol. Mo la dunzêlla aveva zà fatt al daccurdein cún al pagg'e per qula volta al Rê era in-t-al so gabinètt cún di ucc' tante fatt quand arrivò la Bètta. La cminzò la solita zanzada. Oh cusslazz, la tgné dett: a t'ho fatt me cún el mi man d' mandl' e d' zúccher. Chi t' ha fatt i ucc' la bòcca i cavì, e ògn cossa d' robba d' tant valòur se n' mé? Srest qué adêss aqusé bêll e aqusé galant, s' a n' em' fúss dstrútta in piant per fart'camminar e dscòrrer? Te n'sâ i bi regal ch' a-i ho fatt a qula bambozza dla Regeina sèimper per pssèir pur vèdert'e fart' cgnosser túttt i tù tort? — Dpeint-Smalt era lé túttt murtificâ, ch' a n' savé cossa s' dir, e vdènd ch' la Bètta aveva rasòn, a s' i moss la gratitudin, es i dess: tasì mo lé, n' andâ piú innanz ch'a m'fâ pianzer. Stâ quèita stanott, e dmatteina in-t-l'alba a ve vgnarò

a torr; a muntarèin sú in du di mi cavall, es la farèin in barba a so Maestâ. I andònn dònca vi, es turnònn a cà dèl pâ, ch'av al piú gran cuntèint a vèdri san e salv, perchè al n'in aveva avú piú nova. La Regeina quand la s' n' accurzé ch' al maré era andâ vi cún la so prema muier, la s' mursgava el dida dalla rabbia, es en'vleva cunfssar la veritâ d' qula sentèinza, ch' dis:

En' far ai alter quèll ch' t' en' vress per te.

FOLA QUARTA.

La Brocca d' or.

A i era una volta un pover Urtlanètt, ch' durava una gran fadiga a campar lú e trèi fioli ch' l' aveva. Ma pur a forza d'cavars' al pan dalla bòcca al s'era inzgnâ d' mettr insèm n' sò quant bagaron da cumprar tri timpurlett, ch' al vlé ch' servessen d' dota a sti ragazzi. Pasquètta e Zezza, ch' ern el fioli

piú grandi, n' vleven sig la piú pzneina, ch' aveva nom Palmireina, e aqusé el la mandaven vi a pasqular da un' altra banda. Sta povra bagaia cminzó a andar cún la so purzleina vers un bosc, dov a i era una bona pastura, e del iand purassâ. Un dé ch' l' aveva sèid l' andò innanz di mòndi, e la truvò una funtana d' aqua frêsca e dòulza, ch' a se sguazzava a bèverla. L' andava po girandulând, e in quèll mèinter la vest da luntan un cvêll a luser, e siccòm l' era una ragazzèlla curiòusa purassâ, la camminó là a vèder coss' era quèll. Mo caspiteina! La vest ch' l' era un albarein tútt quant d' or massezz. La tusètta tútta alligra en fé nè alter bèin, nè alter mal seu' ch' la pruvó a tirar una brocca, la qual vegn cún tanta fazilitâ, ch' al pars quasi ch' la se dspiccass da per lì. La la ciappò sú, es la purtò al pâ. St povr om andò da un urèvs a vènder la brocca, e cún qui quattrein ch' al cavò l' astuppò n' sò quant bus, es turnò a cà tútt cuntèint. Al dmandò po alla fiola dov l' hat' cavâ? Li i arspóus: tasì pur pâ, gudì, e n' stà a zercar alter, s' a n' vli guastar al filatoi. Qul' alter dé, mo bona! la ragazza tourna cún un' altra brocca, di bacchett, e una grimbalâ d' foi, ògn cossa d' or. So pader arstò maraviâ a vèder tanta ricchèzza, e dis: a n' vré me ch' t' avess rubâ tútta sta robba? N' avâ pora pâ, ch' a n' i è dúbbi che nssún v' còrra dri, andâla pur a vènder, e cumprâ

tútt quèll che v' bisògna. Al terz dé l' andò al bosc, e toppa là da qul' albarein, ch' l' aveva zà dsfuiâ e al pareva ch' la n' fúss cuntèinta fein ch' la n' l' avess dzippâ tútt. La s' attaccò a una brocca piú grossa, per la gòula d' far un bòn buttein; mo s' la n' fa prêst a scappar l' alber i casca addoss, ch' al se dspiccò dal radis, es lassò dscvert un gran bus in têrra. La Palmireina, ch' a v' ho zà dett, ch' era tant curiòusa fora d' mod, la va sòuvra al bus, e la vèd una scala d' marem bianc; la và zò da sta scala, e quand l' è d' co la trova una grotta scura, mo in fònd a se vdeva luser un' apertura, da dov a se dscruveva una bêlla pianura; e lì innanz per sta pianura, e là in mêzz i era un gran palazzòn tútt cvert d' or, d' arzèint, e d' pred preziòusi. La Palmireina incantâ a vèder tútti sti ricchèzz, s' andava accustand pian pian al palazz, e vdènd ch' la porta era averta, e a n' i era nssún, l' intrò dèinter e s' mess a girar dapertútt el stanzi ch' eren tútti dpeinti, cún di bì apparat, e di mobil tralucchein t. L' arrivò po in-t-una sala, dov i era una tavla apparciâ, e in mêzz un bêll piatt d' maccaron, ch' fumavn, es mnavn un udòur ch' feva vgnir fastidi. La ragazza ch' aveva una sghessa sperpustâ, ch' l' era d' gran òur, ch' la n' aveva magnâ, n' vdènd un can, la s' mess a seder, es tirò zò un piatt pein, es cminzò a taffiar. In-t-al piú bêll dèl gúst la s' vèd cumparir a seder lé vsein un zòuven

grand vsté d' bianc, mo cún al mustazz nèigher nèigher; in sòmma un mor. Lì vleva scappar, part per la vergògna d' êsser stâ truvâ lé a magnar aqusé da franca, e part per la pora ch' i feva st om aqusé nèigher, ch' la n' n' aveva mai vest d' qula fatta, e la cherdeva ch' al fúss una bistia: mo al Mor i dess: stà pur lé fèirma, ch' a n' t' voi brisa far dèl mal; anzi a t' voi far la donna piú cuntèinta dèl mònd. Mo nianc per quèst la Palmireina era quieta dèl tútt. Al Mor pr ingrazianars' po cún la ragazza al fé vgnir n' sò quant semi vsté d' tèila d' or cún di abit magnefic, ch' i cavònn zò i su pagnarett, es la vsténn ch' la pareva una Regeina. Sti bisti veinsen po lé cún una bêlla carrozza d' diamant, ch' era tirâ da quatter cavall d' or, cún el-i ali d' smerald e d' rubein, el la messen sú in sta carrozza, ch' s' alzò pr aria, es la cundússn a spass, cmod srev in-t-un ballòn volant, ch' l' era al piú gran gudiol dèl mònd. Innanz ch' vgness sira el semi la cundússen per tútt el stanzi dèl palazz, es i mustrònn una stanzia in-t-un cantòn. La Palmireina ch' era curiousa vleva andar dèintr anc in quèsta; ma úna d' quell semi i dess guai a lì, al padròn en' vol ch' s' i vada a nssún patt, e chi al dsubidess chi sà mai cossa a i faré. El la cundússn in-t-una stanzia dov i era un lêtt cún i su ridò, el la dspuiònn, el la messn a nanna, e po i dénn la bona nott purtand vi el lúm.

Qul alter dé dòp ch' la s' fú livâ a i era zà preparâ una bona qulaziòn, e po un bòn dsnar, e al Mor i era sèimpr a gallòn. Dòp avèir magnâ i miur bccon ch' s' pssess mai vèder, al Mor la cundúss a spass pr al zardein, e d' quand in quand al i andava dmandand: Palmireina em' turessi mo per maré? Lì n' s' attintava a dir d' no, es en' vleva dir d' sé, perchè qula figurazza aqusé nèigra n' i piaseva brisa. Sta fazzènda durò tri o quatter dé, e lì n' psseva êsser piú cuntèinta dèl trattamêint, ch' era propri da regeina: mo a-i era una cossa ch' i psava in t-al stòmg, e, ch' feva ch' la n' psseva goder nient; e l' era mo qula stanzia dov la n' psseva andar. La curiositâ n' la lassava quieta, e vdènd ch' al Mor n' l' abbandunava mai in túlt al dé, i vegn in pinsir d' vlèir dscruver cvêll la nott, ch' la n' al vdeva mai. Una sira quand el semi l' àven cundotta in-t-la so stanzia la i dess: lassâ pur qué la lúm ch' a voi far un fattizein. La sté po aspttar ch' túlt fúss quiet, e po pian pian veins fora dla stanzia, e d' posta andò a quèlla fatal. L' úss era in marlètta, e pianein pianein l' intrò dèinter, es cminzò a guardar, e la vest un bêll sofâ dov a-i era sú un zuvnètt ch' durmeva piú bèin ch' mai. Mo cossa vliv', l' era al piú bêll zouven ch' s' pssess vèder cún du ucc'. La s' i andò acustand per vèdrel' mei, e la i era po lé avsein incantâ d' sta gran bellèzza. Quand la lúm ch' i deva in-t-i ucc' al fé dsdar. Subit ch' l' av

avert i ucc' al cminzò a cuspttar, mo a i tirava dèinter, e po i dess: oh, razza storta, per causa to a-i ho mo da star anc alter sêtt ann a sta maldètta penitèinza d' êsser bianc la nott, e dvintar nèigr al dé. Perchè bisògna mo savèir ch' l' era una malì, ch' i era stâ fatta da una Fada instizzé, ch' i aveva augurâ sta penitèinza, inféna ch' l' avess truvâ una ragazza, ch' al spusass. Oh bèin, seguitò a dir al zòuven, t' n' hâ da pintir anca te: zà ch' t' i stâ aqusé matta, fattla bèin súbit: ch' la seppa messa fora d' qué cún i su prem strazz ch' l' aveva quand l' intrò. El semi la cundússen fora dèl tútt dalla grotta, e po assrònn al bus dla scala. La povra tòusa armas túttа addulurâ, pianzènd, e maldènd la so curiositâ. L' andava po in zà in là, seinza savèir dov la fúss, e in vez d' andar vers cà l' aveva vultâ strâ, e dòp avèir camminâ tútta qula nott, quand fú dé la incuntrò una vceina, ch' i dess: fiola mi quant em' dspias dla to dsgrazia; me t' aveva aiutâ fagandt' truvar to furtòuna, ma la malnazza curiositâ è stâ la to arveina. Adêss mo, ch' t' hâ fatt la frittâ bgnarà rimediari. Me t' voi bèin, perchè t' i bona, e a t' darò di insegnameint, perchè t' poss ariussir a scappar i priguel ch' t' incuntrarâ. Tú sti sêtt fusa, sêtt fig secc, e st vasètt d' mel. Tú po sti sêtt para d' scarp d' fèrr, e va d' long camminand per sta strâ sèimper fena mai che sti scarp sràn frústi, ch' a i n' andarâ in malòura un par all' ann,

e al viaz t' arà purtâ a passar dinanz a una cà, ch' ha un' antana, dov t' i vdrâ sú sêtt donn, ch' stan lé a filar, e li agucciâ veinen fena zò in-t-la strâ. In vez d' fus el-i arvolten al fil in-dell'-i oss d' mort. Te t' hâ da livar cún bêlla manira quell'-i oss e mettri sti fus, dòp avèiri bagnâ in st vasètt d' mel. D' cò del fusa metti po sti fig secc, ch' faràn da fusarol. Quand quell donn han tirâ sú al fus, e ch' el s' l' accostu alla bòcca pr inspudacciarel', e ch' el seinten ch' l' è dòulz, el diràn: *Chi m' ha indulzé sé bèin la mi buccheina, mo a i piova pur addoss la vintureina.* Dòp sti parol el diràn po úna dri l' altra: chi è quèlla ch' z' ha purtâ sti coss qusé dòulzi? Lasset' un po vèder.— Te alloura t' hâ da dir: No ch' a n' sòn aqusé baròuna me, ch' a sò ch' a m' vli magnar. Lòur arspundràn: vein pur vi ch' a n' t' magnarèin, per dis quattrein; e po per dina dall' u; per l' oca bisa; e va pur là; ma te fena ch' t' en' seint zurarli per *Tròn* e *Losna,* en' dar fora, ch' el te taffiarén. Alloura po va pur in cà da lòur, e n' avèir pora, che me po t' andarò aiutand. La Palmireina ringraziò la vcceina, e po andò drì camminand sêtt ann cuntenov sèinza truvar mai nè antana, nè donn, d' manira tal ch' al fú vèira ch' l' avé frustâ el sêtt para d' scarp sebèin ch' el fússen d' fêrr. La povra ragazza era dsprâ n' savènd piú cmod s' far a andar innanz; basta l' aveva tanta fèid a qula vcceina, ch' la vols seguitar

al viaz, e difatti passâ poc tèimp la vest da luntan el-i aguccíâ, ch' calaven zò da sta cà. Túlta alligra la fé quèll ch' i aveva insgnâ la vêccia, dòp la sinté túlt i scunzur del sêtt donn: la sté soda fena a quèll d' Tròn e Losna, e allòura l' andò sú. Mo cossa; el la cgnussénn, e quand la i fú dinanz el t' m' i saltònn ai ucc', digandi; ah razza storta, t' i mo quèlla, ch' per causa to, noster fradêll ha tgnú star alter sêtt ann in qula grotta cún al mustazz d' quèl bêll culurein? Te n' sâ ch' nostra mader t' l' ha zurâ? Basta, zà ch' t' hâ tant paté, e pr amòur ch' t' z' hâ indulzé la bòcca; e po anc perchè a savèin ch' noster fradêll t' vol anc bèin, a t' prumttèin d' aiutart'; mo a t' avvisèin, ch' t' hâ da passar anc di alter strassein per padir la gran bagianâta ch' t' fé far la to curiositâ. Adêss la n' è in cà, ma quand t' la seint arrivar sú pr el scal arpiattet' dòp all' uss. Vai po dedrì e ciappla pr i cavì dla còppa, e n' i lassar mai fena ch' la n' zura per Tròn e Losna, che se no la t' magnaré. Aqusé fé la Palmireina, ch' la n' s' fidò mai de túlt i zurameint i piú stravagant ch' la sinteva, fena che n' saltò fora quèll d' Tron e Losna; allòura la lassò andar ì cavì ch' la tgneva bèin strecc. Súbit ch' la vêccia, ch' era una donna salvadga, l' av vesta la la cgnussé anca lì zà, e la i dess: t' hâ rasòn, t' ha rasòn; cossa vut' ch' a t' dega me? Al zuramèint m' ha ligâ el man ch' a n' t' poss far dèl mal; mo

però seint, s' t' n' ararâ pr al drett a sòn sèimpr a tèimp d' far quèll ch' a n' ho fatt adêss. Sta diavla po ch' l' aveva cún qula povra qutâ, zercava cún un mucclein tútt el-i uccasiòn d' farla cascar in-t-la trappla. La tols un dé dods sacc pein d' gran' d' vari fatta mesdâ insèm; a i era dla dsercia, dèl zèis, dèl mei, dla lèint, di fasù; es i dess: tù, bambozza, adliz tútt sti granlein', ch' el seppen separâ una fatta dall' altra, e fa ch' sta cossa seppa finé sta sira cm' a tòurn a cà, s' in chi no mal guai a te, me t' magn in quatter bccon. La Palmireina s' mess a smergular, es dseva: oh cara la mi brocca d' or, e al mi bêll palazz, adêss a padess al spass ch' a-i av là dèinter. Oh a n' srò mega mai piú curiòusa vèh, a còst d' avèir da dscruvr un tsor. In quèll mèinter ch' l' era lé mêzza dsprâ a i cumpars dinanz un bêll zòuven, zioè Tròn e Losna. Saviv' mo chi l' era? Mo l' era quèll Mor dla grotta lú, s' a v' cuntintâ, ch' aveva finé al tèimp dla so pèna, val a dir quèll bêll zòuven istèss, ch' la Palmireina aveva dsdâ cún la lúm. Li l' arvisò súbit, e la s' i tré in znocc' pregandel' ch' al la liberass dall'-i angarì d' so mader. Al zòuven, sé bèin l' armaguess instizzé cún lì l' ultma volta ch' i s' lassònn, in-t-ògn mod al dess d' aiutarla, perchè a savì zà quèl pruverbi ch' dis, chi s' vols bèin, n' s' vols mai mal. Ossù i fatt simitòn, al dis, en' dubitar. Stà a vèder cmod s' fa. In-t-al dir aqusé

l'arbaltò i sacc in têrra, e po cún una battrì d' man al fé cumparir lé un dluvi d'furmig, ch' in manc d' dòu òur dsparténn el gran', e la Palmireina n' avé briga d' far alter che d' arcoierli a massa per massa, e metterli in-t-i sacc, ogni fatta da per lì. Quand la donna salvadga vegn a cà l' armas curtà, es i dess: ah la mi zaquleina, quèsta è fareina d' Tròn e Losna, s' a m' poss accorzer d' cvêll, t' hâ da star frèsca. Innanz d' andar vi qul alter dé sta vêccia streia dis alla ragazza: tù sta tèila e fa dòds tamarazz, e po adliz túttа qula penna, ch' è là in-t-la massa dalla puleina, e impessi; mo guarda bèin ch' i seppen pein per durmiri sù sta sira, s' in chi no t' em' la pagarâ. La Palmireina dspradezza al solit pianzeva, e s' lamintava; mo a i cumpars lé l' amig zrisa a cunsolarla, dígandi; stà bona ch' a sòn qué me, adêss a taiarò e a cusrèin insèm i tamarazz; mo in st mèinter ziga bèin fort: *Oh currì bèin túttt currì; ch' l' è mort al rê di usì*. Dòp ch' lì av dett sti parol la vest arrivar un núvel d' usì, ch' s' messn a sbatter aqusé fort el-i ali, ch' i dsevn andar in terzola, e a in vegn zo una massa tante granda, ch' i impénn i tamarazz, e po in avanzò anc. La streia turnand a cà vest ògn cossa cumpé; la buffava, es dess: Tron e Losna m' vol far taruccar: a n' sà ch' l' è mi fiol, e ch' a in sò un pucttein piú d' lú; mo s' al pinsass pur ch' a m' la vless passar aqusé cún

sta pas; mo a n' sòn qusé gnagna me; a t' mnarò bèin pr un stradlein, ch' t' en' i i mai stâ. La mandò a dir a so surêlla, ch' steva poc luntan, e ch'era una donna salvadga anca lì, ch' la i arev mandâ qula ragazza cún un' imbassâ, mo l' era sòul per dsfarsen', ch' la n' la vleva piú tra i pi. Ch' la l' ammazzass, e po ch' la la cusess arrost, ch' la srè po vgnú anca lì dòp, e ch' i s' la srén sgufflâ insèm. La ciamò po la Palmireina, es i dess: va a cà d' mi surêlla camminand e dei ch' la m' manda i instrumeint da sunar, ch' a voi far una fêsta da ball sta sira, perchè a-i ho fatt al spòus mi fiol. La Palmireina ch' sintè sta volta ch' la i deva una cossa tant fazil da far la camminava vi tútt alligra. L' incòntra Tron e Losna a mêzza strâ, dis: eh povra gonza, còrr pur in frézza; te n' sâ ch' t' vâ in man al boia, ch' l' è mo la zé, ch' ha oúrden d' ammazzart', mo la i andarâ busa, perchè a sòn qué me sèimper. Tù st panètt, st púgn d' fèin, e st pzzol d' preda. Quand t' i vers la cà dla zé a t' vgnarà incòntra un cagnazz ch' morsga, ch' l' è una delezia, e te trài in têrra al pan, ch' al s' perdrà a magnarel', e al t' lassarà andar innanz. T' truvarâ po un cavall dsligâ, ch' vgnarâ a patt fatt per dart' una massa d' calz, e te apponzi st fèin, e lú n' t' abbadarà piú. T' arrivarâ po finalmèint alla porta dla cà, sav' ch' t' en' préss andar dèinter sèinz' êssr asquizzâ, perchè l' è mêzz'averta, mo la se sbatt sèimper:

te fecchi tramèzz sta preda, e va innanz, e t'truvarâ súbit la zé cún una tusêtta in brazz, e te vdrâ indrett al fourn impiâ zà per cusert'arrost. Fài l'imbassâ, e lì t' darà la ragazzola da tgnir soda, digand ch' la va sú a torr i instrumeint, mo invez l'andarà a torr al curtêll' per scannart'; e te in quèll mèinter tassa là in-t-al fouren la ragazzola, sèinza cumpassiòn, perchè l' è zà caren salvadga; e po camminand tù sú i son, ch'ein dèintr in-t-una cassètta dòp all' úss d' cuseina, e scappa vi a ròtta de coll. Porta po a cà la cassètta para para, e guarda sòuvra al tútt de n' l' avrir, perchè t' truvaress da far purassâ. La Palmireina fé d' púnt in bianc tútt quèll ch' i aveva insgnâ al mròus, e ògn cossa andò bèin, se non che quand la fú a mêzza strâ la curiusazza zà n' pssé star d' n' avrir la cassètta per sbraghirar cossa a-i era dèinter. Appèna la fú averta a s' mess a vular pr aria tútt i instrumeint: a s' vdeva in alt un flaut, qué un mandulein, là una viola, un coren, e po una tiorba, i teimpen, el gnaccher; e tútt sti instrumeint feven po al piú gran fracass, e la piú bêlla melodì ch' mai. Mo la Palmireina aveva altr in stúffa che star a sintir la sinfonì, l' era dsprâ per ciappar tútt st instrumeint dscavstrâ per turnari in-t-la cassa; l' era un reder a vèder sta zuvnètta a ciappar al viulein, e mettrel' in-t-la cassêtta, e po còrrer dri al flaut, e in quèll mèinter, ch' l' era lé per striccarel' a i sguillava

d' in man; al coren i stuffilava in-t-un' urèccia, e lì s' vultava pr aganfarel', e lú scappa da qul' altra banda: l' era bèin svelta, la feva bèin di salt, e del caveriol, mo i instrumeint parevn inspirtâ, chi sà quant era ch' i stevn assrâ in persòun in qula cassètta? Basta, lassèin mo lé qula bambozza a dars' all' impecc pr armetri dèinter, da zà ch' l' è stâ lì ch' ha fatt la frittâ. La vêccia quand la sinté tútt st pladur di instrumeint la s' accurzé ch' la Palmireina era scappâ cún la cassètta; l' andò alla fnêstra es ciamò al cavall e al can perchè i i curressen drì, mo lòur ch' ern anc drì a magnar n' i dénn nianc mèint. La veins zò po a far el dspraziòn. Lassèin pur qué la vêccia e turnèin alla ragazza, ch' è anc lé a saltar, stracca morta, túta in-t-un' aqua dal gran sudar. La s' tré a sedr in têrra, ch' la n' psseva piú, e Tron e Losna ch' era dòp a un alber a starla a vèder dé in-t-una gran sghergnazzata; e po s' fé vèder, digandi: la t' stâ bèin, braghira, coss' hât' mo cavâ a vlèir battr al nas dèintr in qula cassèttà, caia mo lé adêss: mo pur al s' moss a cumpassiòn; al tré un festi, e tútt i instrumeint còursn in grèmb alla Palmireina, d' manira tal ch' la i pssé ciappar, e mettri a ún pr ún in-t-la cassètta, e turnarsn a cà. La donna salvadga vdénd la ragazza cún la cassètta a i saltò al diavl' attòuren, mo la sté quèida, perchè l' era arrivâ la spòusa nova, ch' l' aveva destinâ a Tron e Losna. Quest' era

una brútta diavla fiola d' un' altra streia amiga d' so mader, e anca lì la piú mala fèmna. La vêccia fé far una bèlla zèna, e po per vèder pur s' la psseva far prigular una bona volta qula ragazza, la fé apparciar la tavla e metterla avsein a un pòzz, es vols ch' in quèll mèinter ch' i znaven la Palmireina i fess lúm cún dòu torz in man, e a seder sú in-t-la dêlta dèl pozz, cún pinsir ch' i psess vgnir sònn, e in-t-al dar un crudott la i fúss cascâ dèinter, o ch' lì i avess pssú dari una speinta. Quand i fúnn a mêzz dla zèna Tron e Losna, che n' psseva vèder patir qula ragazzola ch' era a sedr in-t-al murêll dèl pòzz sèinza avèir nianc magnâ un bccòn, al dess: pruvâ mo anca vú bèlla spusleina andar a seder in-t-al pòzz aqusé vsté d' sèida, a vèder che figura a fâ cún quell torz in man, e intant la Palmireina vgnarà un poc qué avsein a me. La spòusa ubbidé, e al spòus la minciunava ridènd, e digandi: oh! t' stâ mei te purassâ; n' pârla una zvètta in-t-al palazzol; mo lì se stuffò bèin prêst, e la dess a Tròn e Losna: ohi per chi m' hât' tolt, per la to serva, oh! te t' i bèin affallâ veh: veinem' aiuta a vgnir zò ch' a sòn stúffa. Al spòus s' livò sú da tavla, es dis; a sòn qué, a t' turò bèin me prêst d' impazz; e taffete al t' m' i dà una speinta, e lì zò a co fett in-t-al pozz. E po dé la man alla Palmireina, digandi: te t' srâ mi muier, ch' t' hâ suffert tant guai per causa mi, e t' i stâ aqusé

paziéinta. Lì al spusò vluntira, e da lé innanz i vivénn sèimpr in pas, es vegn vèira al pruverbi ch' dis: *Chi la dura, la veinz.*

FOLA QUEINTA

Sòul, Lòuna, e Talì.

A i era una volta un gran Cavalirazz, mo d' qui dai rugnon gruss. Qust om era appassiunâ per n' avèir fiù; mo finalmèint a i nassé una fiola, e lú i mess nom Talì. Quèsta era la so delezia, e l'aveva sèimper pora ch' la i muress. Per scappar tútt i priguel ai qual la psseva andar incòntra al vols ch'vgness tútt i sapieint d' qui paìs a cunsiderar la so fisonomì, e a mettr insèm la so vintura dal dé e dall'òura ch' l'era nada, e da tùtt quell'-i alter chimir, ch' qui matt di strulg in fann tant cas. Dòp avèir dett una massa d'mattiri, i adlizén la piú grossa. I dessen ch' la sgnureina purtava un gran priguel per causa d'una scaia d'smèint d' lein d'quèlli ch's'trovn in-t-al filarel'. Ste sgnòur ch' sinté aqusé,

dé un òurdn al piú rigurôus, ch'in cà so n'i capitass mai nssúna dona cún la ròcca, nè cún dèl garzol, nè cún dal lein, sòtt pèna d' êsser cazzâ zò dalla fnêstra. Dòp di ann la Talì era po dvintâ granda, es era d' una bellèzza aqusé strampalâ ch'a s' i innamurò un fiol d'un Rê, ch' passò per dlé azzidèintmèint. Al la vols spusar, e perchè l' aveva pora ch' la so sgnera mader n' avess da êsser cuntèinta, l' arstò lé dal pader d' Talì. L' era po passâ dèl tèimp e nssún s' arcurdava piú dla profezì dèl garzol, nè dèl lein; quand un dé la sgnera Talì, ch' aveva dâ da filar dèl lein a del filadòuri, perchè la s' era fatta una brava donna da cà, sti donn i purtònn al fil, e lì i cminzò a guardari, digandi: oh cmod a l' avì filâ gross, guardâ qué, s' l' è túttt una bava e un budlòn! E in-t-al dir aqusé la 'l sfergava cún el dida: e cossa suzzdé? Mo al suzzdé mo iúst ch' in-t-un fil a i dseva êsser arstâ úna d' quel scurzètti d' smèint d' lein, e in-t-al sfergar la s' i piantò sòtt a un úngia. La Talì cminzò a zigar dal gran dulòur; al cours al padr e al maré, e per quant i fessen a n' fú pussebil a cavarila, e lì cascò là longa dstèisa. I mandònn a torr di duttur, e túttt la teinsen per morta. Al padr e al spòus sténn per murir anca lòur, es fénn del dspraziòn, che n' s' pònn dir. Finalmèint zà ch'a n' i era piú remedi i la lassònn in qul istèss palazz, es la fénn accumdar sú in-t-un bêll lêtt sòtta

a un baldacchein d' bruccâ, e po abbandunònn quèl sit. Al padr' andò luntan pr en' turnar mai piú in quèl vers pr en' s'l' arcurdar, e al spòus turnò a casa so; mo prema d' andar vi al lassò dòu dunzêll ch' stessn a far la guardia alla sgnòura, ch' sebbèin la fúss morta a n'la vols far supplir. Dèl sgner pader a n' s'in savé mai piú nova, e al spòus arrivâ a casa so fú arzvú dalla sgnera mader cún una gran cunsulaziòn, ch' la pinsava ch' i fúss intravgnú qualc dsgrazia. La s'dé d' attòuren po per dari prêst muier, perchè a n' turnass piú vì luntan. Lú la tols per cuntintar la mamma, mo l' aveva cgnussú ch' quèsta era una mala bigatta, e al n' i n'era cuntèint nient affatt, es aveva sèimpr in mèint la prema. La povra Talì era po là sèimpr a lêtt, e quell dunzèll l' andaven visitand trèi o quatter volt al dé, perchè el la vdeven sèimpr aqusé blleina, e frèsca, ch' al pareva ch' *la* durmess, e ch' la n' fúss morta. Una mattena ch' el van in-t-la stanzia, el seinten di zigalein: el van a guardar; mo i ein du bì fandsein lòur, un masti, e una fèmna, ch' eren lé avsein alla so mamma; el donn i attaccònn súbit al pêtt so d' lì, e aqusé fénn per di dé. Una mattena, ch' el dunzèll s'ern indurmintâ, e ch' el tardònn piú dèl solit andar dèintr in-t-la stanzia, la tusètta, ch' era piú spiritòusa, n' pssènd piú star alla pazeinzia, e n' truvand al cavdêll, s'mess a succiar un did, mo la n' i cavava un sug al mònd, e

lì súccia un did, súccia qul alter, tant succiò, ch' al vegn fora qula scorza d' lein, ch' era intrâ sott' all' úngia dla mamma. Tant quant fú suzzêss sta fazzènda, ecco dsdars' la sgnera mader ch' armagné lé incantâ, cmod s' la fúss sèimper stâ indurmintâ, la cgnussé po súbit, che qui du fandsein eren su fiú, e la sunò al campanein perchè vgness dèintr un qualcdún. Al saltò lé súbit el dunzêll, ch' arstònn bèin piú maraviâ lòur a vèdr una cossa sé fatta. La i dmandò dov' era so pader, e al so spòus, e quell donn i cuntònn túttt quèll ch' cra passà in-t-al tèimp ch' lì aveva durmé. La s' mess a pianzer, es vleva dar in-t-el dspraziòn, mo la s' confurtò cún i su du ragazzù, ch' la n' feva che basari òura ún, òura qul alter. Intant al Rê so maré n' pssé star purassâ luntan dal palazz dla so Talì. Cún al pretêst d' andar a cazza al s' tols dalla zittâ, es andò d' long là dov l' aveva lassâ al so cor. Quand l' arrivò in quèll sit al s' maraviò a vèdr avert túttt el fnêster e la porta. L' intrò dèintr, e 'l dunzêll i andònn incòntra túttti alligri, dis; ch' al vegna bèin vi, ch' al vdrâ del coss, ch' a n' s' pò mai immazinar. El-i al cundússen sú in-t-la stanzia dalla spòusa, e a pssì crèder cmod l' arstass; e quand al vest anc qui du bi massareín a n' i vols alter per farel' dvintar matt dall' allgrezza. A n' se saziava d' abbrazzar la so spòusa prema, e d' basar i su fandsein. Al dess súbit: al masti è aqusé bllein ch' a

i mittrò nom Sòul, e la femmna aqusé biancheina a la ciamarèin Lòuna. I spus sténn insèm túlt qul alter dé, e i s' cuntònn el sou vizènd passâ in túlt al tèimp ch' i n' s' eren vest; mo lú fú bèin svelt, es n' i vols brisa dir ch' l' aveva un' altra muier. Al dess po che bsgnava ch' l' andass a casa, e ch' al preparass l' anem dla sgnera mader pr arzèver la spòusa cún i du fandsein, digand alla Talì ch' l' era una donna piúttost rubêsta. In viaz a n' fé alter che pinsar alla manira d' cumbinar la fazzènda. Tgnirli túlt e dou, al dseva, la sré una mattiria; i sré mai dúbbi che dòu muier pssèssn andar daccord insèm? Lassarn úna: e quala? La prema n' al merita perchè l' ê bona, e po a i voi bèin. Mandar vi qul' altra? Chi sa cmod la la tuless, ch' l' è una bistia, e po una Regeina. E qué l'era imbruiâ piú ch' n' è un sart a vstir un gobb. Basta, dis: a vdrèin cmod s' mittrâ el coss. L'era po a casa, e la Regeina al vdeva túlt malincuniòus, e la n' psseva dscavari cossa al s' avess. Dòp dòu sttman al vols turnar a cazza, e aqusé fé pr un pzzulètt, e cún sta scusa l' andava a truvar Talì. Qula spirta dla Regeina mo a i tuffava st' istoria, perchè al cminzò a star vi sì dé, e starn in cà du, e a s' i cminzò a mover la gelosì. Cossa fella lì? La ciamò al camarir d'so maré, es i dess: sintim', sgner cusslein; s' vú m' tgnaì d' man in-t-una cossa a n' srì mai piú puvrètt ai vuster dé. Mi maré quand al dorem a i seint

prufrir al nom stravagant d' una dunazza, ch' a n' ho mai sintú; me vré savèir chi è qustì. Guardâ de n' m' ingannar s' in chi no a v' in pintirì. Al camarir, ch' a i fé gòula piú el promèss, t' m' i squaquarò ògn cossa tal e qual, perchè al so padròn i aveva fatt la cunfidèinza, e anzi al i aveva dmandâ cunsei. La Regeina n' fé alter bèin, nè alter mal, sen' ch' la dé òurdn all' istèss camarir, ch' andass là dalla Talì, e ch' al fess vesta d' audari da part dèl Rê, digandi, ch' al cmandava ch' la i cunsgnass i su fiù, perchè l' aveva voia d' vèdri. La Talì i i cunsgnò túlta alligra, e la furfanta dla Regeina, quand la i av in-t-el man la fé ciamar sú al cug, es i dess; tulé sti du ragazz, a v' cmand ch' a i scannadi e po ch' a in-fadi tant pizz, e ch' a i cusadi in vari manir, part a lêss, part fracassâ, part arrost, e ch' sò-ia me, es voi ch' i s' porten tra 'l piattanz, ch' magnarà dman so Maestâ. Al cug se strinzé in-t-el spall, chinò la têsta fena in têrra, e po vultò vi cún i du tusett. Qul alter dé al Rê ciamò in tavla, e la Regeina era túlta cuntèinta per la bêlla fazzènda ch' l'aveva fatt, e lú mo iúst qula mattena magnava piú d' gúst ch' a n' suleva far, es andava digand: per bacco, che bòn stuvâ? Che cosa iòtta st fricandò! mo l' è pur squisit st arrost! E la Regeina tgneva dett: ch'al magna, ch'al bòn pro i fazza, l' è robba so. Délla una volta, délla dòu sta filastrocca, al Rê a i vegn la

stezza, e s'livò sú da tavla digand: mo al so me ch' l'è robba mi, dla so d' lì no sicura, es andò fora d' cà túttt ingrugné, e al s' fé cundur a un so casein d' campagna poc luntan. Quèst era iúst al so pan d' lì. La vols sfugar dèl túttt la rabbia, ch' l' aveva còntra la povra Talì in st mèinter ch' al Rê era fora. La ciamò un' altra volta al camarir, es i cmandò ch' al partess súbit in-t-un carruzzein a sì cavall, e ch' l' andass a torla, cún dari ad intènder ch' al Rê l' aspttava. Al camarir esegué la so cummissiòn, mo la Talì al fé aspttar, perchè la vols torr sú el sòu zangatttel, e anc úna d' quell Dunzêll. La muntò in carruzzein túttta alligra, pinsand d' andar a védr al so sangu, mo la n' saveva ch' a i era un alter sangu ch' l' aspttava. Quand la fú in Còurt qula streia dla Regeina s' la fé cundur dinanz, es i saltò ai ucc', ch' la l' avé a magnar. La paré una vepera, e la i dess: oh ch' la vegna, sgnera marcòulfa, ch' l'è tant ch' a desiderava d' inchinarmi. Zaltròuna, t' m' ariusess al bêll dsviadur da maré: brúttta lòuva; guardâ ch' bêll zêtt è causa ch' mi maré n' em' vol piú bèin! Mo basta t' ì arrivâ a tèimp d' scuntar túttt i dsgúst, ch' a-i ho avú per causa to. La Talì s' vleva dsculpar digand, mo, sgnoura, me n' n' ho còulpa, me a-i era morta; cossa vol-la ch' a i fazza me? Me n' saveva ngòtta. — Eh, bèin bèin me t' voi bèin dar al ngòtta ch' t' vâ zercand. Allòn dis

ch' a s' impeia quèll fug ch' è preparà là in piazza, e ch' la s' i tragga dèinter. Du facchinazz la ciappònn sú es la strappgònn vi per cundurla dov' era zà ammanvâ un gran falò. Bisògna mo savèir ch' al camarir, ch' in fònd era d' bòn cor, s' moss a cumpassiòn d' qula bêlla ragazza, e d' arpiatt aveva fatt avvisar al Rê, e in quèll mèinter ch' i andavn in piazza cún la Talì in spalla, l' arrivò a cavall d' gallop, e al vegn iúst cmod fa la timpêsta al zúcc, e al dmandò coss' è sta mattiria? I i dessen ch' l' era òurden dla Regeina; e di fatti lì era là sú a una fnêstra dèl palazz, ch' la vleva vèder cumpé sta bêll' ovra. Al Rê fé cundur in palazz la Talì, e po dmandò súbit alla Regeina: dov hât' mess i ragazz? Lì arspòus: mo i ragazz ein lé ch' i còven; ch' al le dmanda alla so panza; al i ha magnâ da dsnar lú: aqusé l' imparará d' perder l' amòur alla muier. Al Rê, sintènd una cossa sé fatta, dé in tanta la dspraziòn, ch' al pareva matt. Al s' mess a strapazzar la Regeina, digandi: ah cagna assasseina, t' hâ avú tant cor d' far murir du innuzeint, e po, s' la t' vgné fatta, t' vlev brusar sta povra fiola! Oss bèin cún l' uccasiòn ch' t' hâ fatt preparar te la lègna a voi mo ch' t' prov s' l' è un bêll gúst a scaldars' in quèll falò. Ch' la i seppa tratta súbit, e ch' s' i metta sig al camarir, e al cug, ch' aqusé i pruvaràn lo so bona cumpagnì. Al camarir, e al cug s' i trénn in znocc'

dinanz; digandi, al prém: a sòn stà me ch' l' ho mandâ a avvisar, e al secònd, dis: crèdel' Maestâ, ch' a seppa stâ aqusé barón? Mo no sâl'. I su fiú ch' a i vèda qué ch' al i ha per man mi muier, e quell piattanz, ch' al magnò, i eren du cavrezz ch' aveva cumprâ a posta. Al Rê po ch' vest ch' ògn cossa era aggiustâ, sèinza ch' fúss nad nssún guai, al perdunò alla Regeina, cún patt ch' l' andass bèin vì súbit, e ch' i la cundusessen cún sig una massa d' regal. A n' se saziava po d' abbrazzar e d' basar Sòul e Lòuna es eren tútt alligher. Al fé un assègn al cug d' un tant al mèis, e po al fé zintilom d' camera. L' arnuvò al spusalezi cún la sgnera Tali alla presèinza d' tútt i curtsan, la qual dvintò Regeina, es campò d' gran ann feliz cún al so spòus e i su ragazzù.

FOLA SÊSTA

La Sapièinta.

Trèi fatta d' ignorant s' dàn al mònd: quèll che n' sa, perchè a n' pò; al secònd che

n' vol savèir; e l' ultem ch' crèd d' savèir, es n' in sa una patacca. Al prem è da cumpatir; qul alter da bastunar; e al terz da fari el-i uqulâ. In sta fola a se dscurrà d' ún dla secònda spezia.

A-i era una volta al Rê d' Mantovel ch' aveva un fiol sòul, ch' era al cuccheiu dla mamma, e l' era tant dsnumâ, che nssún i psseva guardar d' stort. I al mandavn a scola, mo d' studiar al n' in vleva strazza. I mester u' s' attintavn a bravari per pora dla mamma, e in sta manira al pareva al piú gran zuccòn ch' fúss al mònd. L' aveva zà sèds ann, e a n' saveva nianc accumdar el letter. So padr era dsprâ, perchè a i paré vergògna ch'un par so fúss ignurant, es dseva: guardâ mo vú; vegna ch' me manca, al règn hâl' d' armagnr in man d' st' oca? A pssì crèder ch'bèll gveren aré da êsser quèll. A i era mo in-t-l' istessa zittâ una Barunèssa, ch' aveva nom Zanza cún una fiola d' quattords ann, peina d' virtú; l' aveva passâ tútt i studi pussebil: la saveva zà mo trèds o quends lèingu, e per quèst i i dseven la Sapièinta per sovernom. Al Rê ch' cgnusseva sti dou donn a i vegn in pinsir d'dar a scola alla sgnera Sapièinta al so tòus, ch' aveva nom Spasmein, e al dseva: forsi al ragazz s' vergugnarà a vèder ch' una donna in sava tanta, e ch'lú seppa aqusé indrì cún el scrittur, e a un bòn bisògn quèsta srà la strà, ch' al farà imparar, e po 'l donn han dla

manireina, ch'el san far intrar el coss in-t-la têsta fazilmèint. La sguera Sapièinta dònca cminzò a insgnari cún un amòur, ch' a n' s' pò dir. Mo lú n' i deva mèint, e s' perdeva a zuglinar òura cún un nastrein dla scúffia so d'lì, oura sparguiand al spulvrein sú per la tavla, d' manira tal ch' a n' s' i attaccava nieint, e l' era zà un mèis ch' l' andava a scola, es era una talpa cm' è prema. Al perfinid stà alla pazeinzia ancù, stà alla pazeinzia dman, e dman l'alter, ch'alla sguera Sapièinta la i scappò, e la i lassò andar un smasslòn aqusé putèint, ch' la fé vèdr el strêll al sgner Spasmein. A i brusò tant fort st castig impruvis ch' la i dé, ch' la rabbia i fé mo far quèll ch' n' aveva pssú i mester cún la bona manira. In-t-una stmana al saveva zà lêzer, e in-t-un mèis l' aveva imparâ túlta la gramatica a mèint. Al passò súbit al latein, al stragualzò la filosofì, i al fénn dvintar duttòur, e in sòmma l' era al zòuven piú virtuòs ch' s' dess mai. Al Rê so pader en' psseva star in-t-la pêll dall' allgrezza, e la Sapièinta anca lì, ch' s' tgneva d'êsser stâ la causa d' sta gran mudaziòn. Mo al ragazz cún tútt st gran imparar n' s' era mai pssú dscurdar d' quèll scupluttòn, ch' al buscò, e s' l' era avú aqusé per mal, es s' la ligò tant al nas, ch' al n' perdunò mai piú alla Sapièinta, ch' al strulgava tútt al dé quâ sré stâ la manira d' vendicars' d' st gran ultragg': e intant la Sapièinta era zà dvintà

una zouvna da maré. Spasmein dònca andò dal Rê a diri aqusé: mo, sgner Pader, a i sòn ubbligâ a lì pr al prem, perchè al m'ha dâ la veta, mo dòp lú a-i ho ubbligaziòn alla Sapièinta, ch' è stâ causa ch' a sòn dvintâ quèll ch' a sòn. Me n' saré ch' ricompèinsa uffriri mioura d' quèlla d' spusarla; purchè lì in seppa cuntèinta. Al Rê arspòus: mo sé bèin, fiol mi; zerto chi vless badar la n' è brisa d' sangu real, mo l' è una barunèssa, e po l' è tant virtuòusa, ch' al pò êssr un sú per zò. I fénn ciamar la Barunèssa Zanza, i fénn la scrittura, al spusalezi e túttt, e li allgrèzz andavn all' aria. Al Prèinzip dmandò un alter palazz pr êsser bèin d' libertâ, e al i andò a star cún so muier. Appèna al fú lé ch' al cunfinò so muier in-t-una stanzia bèin separâ da túttt, e po dé òurden che a n' s' i dess ògn dé che una mnêstra, una mèila cotta, e da bêver quant la vleva dèl mêzz vein. La povra Sapièinta era la donna la piú mal cuntèinta dèl mònd, es en saveva la rasòn ch' l' era trattâ aqusè. La dseva dèinter d' lì; mo cossa i degh'-ia mo avèir fatt, s' a m' cminzò a trattar aqusé súbit ch' al m' av spusâ, ch' al n' em' dé nianc tèimp d' fari al perchè. Da lé a qualc dé al vegn voia al Prèinzip d' vèderla; l' andò in-t-la stanzia dmandandi: cossa fâla? — Eh, al mi cucchein, al po mo crèder cmod a stag cún i bì trattameint, ch' a m' dâ. Mo a vré bèin po savèir, ch' razza d'schiribezi i saltò d'vlèirem

torr per muier per trattarm' a sta manira? Oh al n' impurtava brisa ch' al s' incomodass d' cumpartirem' st grau unòur. — Al Prèinzip arspòus: mo a v' al dirò me, la mi braganossa, perchè a v' ho vlú torr. A n' sò s'a savadi che chi fa un' uffèisa scriv in pòlver, e chi la rizèv scriv in marem. V' arcurdav', la mi insulèinta d' quèll smasslòn aqusé sonor, ch' a m' appunzassi quand a m' insgnavi al santiri? S' a ne v' l' arcurdâ vú, a m' l' arcord bèin me, ch' a m' par d' sintir al brusòur anc adêss. A n' savevi forsi ch' a-i era fiol d' un Rê? Me v' ho vlú torr per muier per pssèir avèir manira d' farev' padir qul' insulèinza, e d' far d' vú cmod s' fa dla sussezza. — Oh bona quêsta! A n' savì ch' a-i eri un asnazz, e per causa d' quèll stiaff a si dvintâ da cvêll; chi vol bèin fa pianzer, e chi vol mal fa reder. Guarda mo te! in pê d' metters' in znocc' e ringraziarem' d' *quèll* ch' a-i ho fatt per lú, ch' adêss al sré lé un inguanguel cmod l' era, e non virtuòus cmod a l' ho fatt dvintar, a m' vol castigar pr al bèin ch' a-i ho fatt? — Al Prèinzip ch' s' asptava ch' la i dmandass scusa, al s' maraviò d' st arruganza, a-i vultò el spall sèinza dari altra arsposta. Al cmandò po ch' s' i dess la mnêstra piú pzneina dèl solit per murtificarla sèimper piú. Da lé a n' sò quant giornat al turnò a visitarla, mo al la truvò arguianta, come prema, e lú i dess: tira pur innanz te ch' a tirarò anca me, es vdrèin chi srà al

prem a metter zò i sass. Sti fazzènd durònn un pzzol à sta manira, e nssún d'lòur vleva êssr al prem a umiliars', li aveva l'ambiziòn dèl savèir, e lú dla grandèzza. La Barunèssa Zanza, ch' saveva zà al mal trattamèint ch' era fatt alla fiola, da donna prudèinta steva quieta, ma per rimediari in part, e ch' la fiola n'avess po da stintar de tropp, a forza d' quattrein l'aveva truvâ la manira d'mandari túttt i dé da magnar e da bêver; mo la n'mancava d'suppiar sòtt'aqua in-t-el-i urècc' di curtsan. Intant ch' passava sti coss al vegn a murir al Rê, e al sgner Spasmein dvintò padròn assolut dèl Règn. Cmod sol suzzedr in-t-el coss novi, chi era cuntèint, e chi no di purtamèint dèl Rê zouven; mo tant e tant i tiravn innanz a ubbidirel'. L' era po tant superb e ambiziòus, ch' a i vegn in caprezi d' fars' vêder in-t-el-i alter zittâ dèl règn. Al fé mettr in òurden tanta milezia, el guardi d' unòur, el carrozz da gala, el livré, un gran seguit d' pagg' e d' servitur, per far vèder la so grandèzza, e quèll ch' al pinsass manc fú al mettr in bon' man al gveren dla Capital. Basta l' andò vi cún sta gran comitiva, ch' l' aveva dspuiâ la zittâ dèl miòur, ch' l' era dvintâ ch' la pareva un dsert. I zttadein malinconic, e malcunteint n' feven che murmurar, e alla mazòur part a i saveva d' mal d' qula povra spòusa ch' al Rê aveva lassâ a cà, e trattâ a qula manira. La Barunèssa da donna svelta n'feva che suppiar in-t-al

fug, ch' era anc avlâ, fein che dòp qualc sttmana al saltò fora d' impruvvis. L' era d'carenval, e in quèll mèinter, ch' al Rê s' diverteva es spindeva i tsor in-t-un' altra zittà, i curtsan, e qui ch' ern armas alla capital sbadacciaven dalla noia. A n' s' feva el fêst d' còurt, a n' i era veglion, nè opera, e la povra zêint en' guadagnava ngotta. Uu qualc curtsan amig dla Barunèssa n' lassava d' tizgar al fug d' manira ch' al giovedé grass una massa d' operari, e d' biricchein andònn a palazz, e s' messn a zigar ch' i vleven vèder la Regeina. Lì era allòura iúst a dsnar cún la Barunèssa so mader, e cún i curtsan dèl so parté, e a n' i pars vèira d' còrrer alla ringhira, e d' mustrars' aqusé cmod la stava cún al tvaiol dinanz: e lòur: viva la Regeina, viva la nostra Padròuna. I preparònn di falò e dell'-i allgrèzz per la sira; po un gran vegliòn cún al teatr inluminâ, es era túttal paèis alligher, ch'a n'pareva nianc piú quèll. I partsan dèl Rê spedénn súbit qul alter dé secretamèint un currir a farl' avvisâ d' sta dsgrazia per lú; mo la Barunèssa ch' era una donna savia, e peina d'inzègn, la sira in pê d' andar a divertirs', l'era parté in-t-un carruzzein, e l' arrivò dov' era al Rê, e la i cuntò quèll ch' era suzzêss, prema ch' al le savess da nssún alter. Lì po al cunsiò a star quiet du o trì dé, e po al fé turnar sig alla Capital. La 'l presentò a so fiola, ch'l'abbrazzò, es fénn la pas. Lú po seguitò a regolars'

bèin, e cún i cunsei d' so muier e dla Barunèssa al gvernò sèimper i su súddit piú da pader che da Rê.

FOLA SÈTTIMA

I zeinqu Fradì.

A i era una volta un om da bèin, ch'aveva nom Pacciòn; quèst aveva zeinq fiù masti, ch' n' eren gnanc bon d' tors' da bèver. Al puvrètt d'so pader era dsprâ, perchè lú dvintava vêcc', es vdeva ch'dòp la so mort i arén tgnú dmaudar la limosna, e po anc a-i aghervava, perchè i n'eren bon d'dari aiut a lú. Un dé a i fé un dscòurs, dsèndi: i mi ragazz, al zil sa mo lú s'a v'voi bèin, perchè, a dirò cmod déss qul'altr, a sì mi fiù, e me n'poss far a manc: mo a n'importa: me n'poss piú vèdrev'star lé con i deint in bòcca, e ch'a n' v'avadi mai dà inzgnar, me n' in guadagn,

e m'era vgnú in pinsir, ch' a procurassi un poc d'andar vi pr al mònd a vèder s'a psessi buscar cvêll, e po, s' l' ha da vgnir vèira quèll pruverbi, ch' dis:

Chi mett al matt da per sè,
Pèinsa la nott quèll ch' l' ha da far al dé.

Per sta rasòn la n' v' aré d'andar mal, ch'al prev êsser, che quand a vdrì ch' al bsgnarà, cm'a vlì magnar, ch' a v'ruspadi in bisacca, cherdim' ch'a v'inzgnarì in qualc manira: me vré dònca ch' a pruvassu sta cossa sòul pr un ann, ma non d' piú: andâ ún in zà, ún in là, s' a vlì, e d' co dl' ann me v' aspêtt, es starò a vèder chi è stâ al piú gaiard a imparar cvêll. I zuven fenn cmod i dess so pader; ògnún d' lòur s' tols qui pù d' strazz d'pagn, e d'camis, e lizenziands' da so padr, i andònn chi qué, e chi lé, e ún n'sav piú dl' altr; sen' che d' cò dl' ann, cmod i ern armas daccord, i s' truvònn túttt zeinqu a cà. Al pâ i fé algrèzza, es cminzò apparciar al tavlein per dari da magnar, perchè al vest ch' i eren stracc madur. In quèll mèinter ch' i ern al piú bêll dèl dsnar, a s'sinté cantar un usèll, e al piú pznein di zeinqu fradì s' livò sú cún una gran frèzza, es andò lé fora in t' un curidur, e po sté tant a turnar in cà, ch'l'era zà dsparcciâ. Pacciòn so pader, ch' n' i avé gnanc dmandâ a nssún cossa i avevn imparâ, quand st'ultem fú turnâ lé a seder,

a i cminzò a interrogar, dis: sù, fiù, cunsulam' un poc, ch'a senta s'l'è pussebil ch'a v' pssadi guadagnar al pan! Lúzz, ch'era al piú grand, arspòus prema di altr, es dess: me a-i ho imparâ d' far al lader, me sòn al capuriòn d' qui, ch' san far di laz, e truvar dell' invenziòn per rubar, e qusé trest cm' a sòn, a m' dò vant ch' a i seppa puc fraiù ch' la scappen, d' quì ch'a vèd me, e qusé di burslein, e del bisacc, e po per sfundar del buttèig, e torr zò el ciavadur, a n' i è al cumpagn. So padr arspòus: o bravo alla fê! t'hâ bèiu truvâ al secret d' guadagnart' al pan fenna ch' t' camp, perchè t' in rusgarâ puc di grugnù, ch' i t' faran la caritâ d' attaccart' a un par d' fòurc, e qusé t' n' arâ assâ, e d'avanz, per fena ch' t' camp; oh puvrètt me! questi ein di mi guadagn lòur. Al s' vultò po al secònd, ch' aveva nom Titlein: e te, dis, cossa sât' far? Quèst arspòus: a i ho imparâ d'far el barc: oh, dess so padr, almanc quèsta è un'art onorata, ch' t' pù andar cún al to mustazz dscvert da per túttl E te Rizzòn, (ch'era ún d'qui alter) cossa hât' imparâ? Lú arspòus: d' tirar drett cún la balèstra, mo qusé giústamèint, ch'a cav un occ' a un gall cún una fazilitâ grandessima. Pacciòn dess: eh anc quèst è qualc cossa: t' pù andar a cazza, e po vèndr i animal ch' t' amazz, tant ch' t' camp; e po s' vultò a Iacmein, ch' era al quart, dmandandi anc' a lú dèl so mstir. Lú dess: mo a i ho imparâ d' cgnossr un'erba,

ch' arsússita i murt me, tolé. So padr arspòus: o una búsca! mo se sta cossa è vèira, a n' i è piú dúbbi ch' a siamen puvrett: casp: ògnún vrâ ch' t' i vag arsussitar i murt, ch' t' andarâ al cà, ch' t' en' prâ far la parâ, es t' dunaràn di bì regal. Oss, all' ultem dis, (ch' l'era al piú pznein, es aveva nom Minghètt) sú, cossa sât' far? Quèst arspòus: mo me intènd al linguagg' di usí. So pader dess: ah! n' t' maraviar, s' quand t' er a tavla t' ì livâ sú, quand qull' usèll cantava! mo zà donca ch' t' fâ al quatter d' vautart' d' intèndri, demm' mo cossa al dseva? Minghètt arspòus: mo al cuntava, ch' un om salvadgh ha rubbâ la fiola dèl Rê d' Altgoff, es l' hà purtâ sòuvra a un scúi, e i sù n' in pònn savèir nè ram, nè radis, e al so pâ ha tratt un band, che chi la trova, e chi i la porta, a i la darà per muier lú: al n' ha po dett alter. Mo s' quèsta è aqusé, arspòus Lúzz, nú d' ògn' òura arein in garètt Giov, perchè me, ch' so rubbar sé bèin, a m' basta l' anem d' livarla all' om salvadgh, iúst cmod s' fa a spudar in têrra. Al pâ dess: mo avèin d' andar iúst adèss nú: andèin dinanz al Rê, e s' al z' dà la parola d' dars' la fiola per muier, nú a i avèin da prumètter d' truvarila. Tútt armasen qusé daccord, e Titlein fé sùbit una barca, e tútt s' i messen dèintr, es andavn, ch' i vulaven. I arrivònn a Altgoff, i dmandònn udièinza al Rê, es i fenn la prumèssa d' purtari la fiola, purch' lú mantguess la parola d' darila per

muier. Al Rê arspòus: mo sé alla fê, ch'a v' la darò, dis, a v' in daré bèin quatter del fioli, s' a li avess: a m' farì tropp vù al gran ṣervezi a cundurmla. Lòur tolsen sú d' rundèlla, es andònn per d' là da quèll scoi, es truvònn l'om salvadg, ch'era lé al sòul cún la sgnòura, ch'era a sedr-in-t-l' erba, e l'om salvadgh s' era indurmintâ cún la tèsta in grèmb alla sgnureina. Lì, quand la vest arrivar sta barca, la s' algrò, es se vlé livar sú dèl gúst d' vdèir arrivar sta zèint, mo Pacciòn i zgnò cún un did alla bòcca, ch'la stess fèirma, e po s'i accustònn in púnta d'pê, es messn un gran perdòn sòtta alla tèsta dl'om salvadg, e po dénn la man alla sgnòura, ch' s' livò in pì, e aiutâ dalla destrèzza d' Lúzz, ch' savé sé bèin rubbar, i s' la fénn, e vì in barca, ch' i n' vdeven l' òura d' êssr a salvamèint. Mo i n' fúnn gnanc luntan quant è d' qué a lé, ch' l' om salvadgh se dsdò, e quand al vest ch' era stâ alzâ al pèzz, al guardò vers al mar, es vest la barca, ch' aveva la Diva. Siccòm, òultra all'èssr om salvadg, l'era anc un steriòn, cossa féll lú? Al s' trasfurmò in-t-una núvla lú, s'a n' v'è d' incomod, es còurs pr aiar sòúvra alla barca. La sgnòura Zvanna s' n' adé, (ch' l'aveva nom ɔqusé la sgnòura) es dess: oh guardâ mo lé, ch' gnaccara! vdiv' qula cossa, ch' è là sú? la par bèin una núvla, mo l' è l' om salvadg vdé: oh tanto benino, me so cmod al fa, es i vegn tant la gran termarì, ch' a s'i

moss el convulsiòn, e al sangu i andò al cor, e in conclusiòn la mors lé, tù. Rizzòn, ch' era quèl, ch' tirava dretl quand al vest avsinar la núvla, al ciappò la balèstra: e toppa: al dé iúst in ti ucc' all' om salvadg, ch' dal gran spasm, al svulattò fora d'in t'la núvla, es dé zò, ch' al pars un mazz, ch' cascass, es fé tri, o quatter scramazzù, e po mors. Quand túll qui omn aven finé d'guardar a qulú, i s' vultònn alla so barca, per vdèir cossa dsè la sgnòura Zvanna allòura, ch' era mort l' om salvadg; quand i vesten ch'la n'batté nè pè nè pòns, ún d'lòur dess a qui altr: uhi: lumâ mo: so pader dmandò: mo cossa? Titlein arspòus: mo a n' i vdì lúm? Diavl: a n'capì, ch' la sgnòura è morta? Pacciòn dess, túll affannâ: oh dèini dèl nas! oh adèsso sé, ch' a dvintarèin recc! oh basta dir, ch' a sòn me! oh a spusarèin mo la fiola dèl Rê, a i ho squas dett, dov s' sol dir! Iacmein sté quèid un pzol a sintir st gran baccan, ch' fèva so padr, e po in ultm al dess; mo che nova? A n' v' arcurdâ piú ch' virtú a-i ho me? A n' v' sì tgnú a mèint, ch' a cgnoss un' erba, ch' arsussita i murt? Vgni pur vú mig, ch' a pssamen smuntar in têrra, tant ch' accatta l' erba, e po n' stâ a zercar alter. So padr arspòus: oh seppt' bendètt, t' m' hâ dà la veta. Iacmein fé vultar la barca vers al règn d' Altgoff, perchè l' aveva vest là d' qul' erba. I andònn a têrra, e súbit ch' al l' ay colta, al la struffiunò, es striccò

d' quèll sug in bócca alla prinzipèssa ; lì s'cminzò a slungar, e a sbadacciar cmod fa ún ch' ava durmè, e insòmma la turnò viva. A pssì crèder, ch'algrêzza i aven túttt; i andònn dinanz al Rê, che n' s' psseva saziar d' basar la fiola, e d' ringraziar quel persòn'. Lòur po dessen: oh, sacra curòuna, al stà mo a lì a mantgnir la parola: nú avèin mantgnú la nostra. Al Rê arspòus: mo a dsì al vèir vú, fiù; mo mi fiola me n' la poss dar sn' a ún: s' la fúss un purzlein, a darev un zampètt a ún, una brasadla a un alter, mo qué, a quèl ch' a m' cuntâ, avi avú túttt man in-t-al liberarla dall' om salvadg: cmod vliv' ch' a fazza? Al mazòur, ch' era al pader, arspòus: al prêmi ha da êsser secònd la fadiga: ch' al giúdica mo lú chi ha piú affadigà d' nú, e ch' al daga la pútta a chi s' la merita. Al Rê dess: oh t' parl pur po bèin! ossú, cuntâm' ògn ún d' vú cossa avì fatt. Túttt cminzònn: me a i ho fatt quèst, e qul' altr, e me in-t-al tal mod, e in-t-al tal; quand i fúnn d' cò, al Rê s' vultò al pader, dmandandi: e vú nunein, cossa aviv' fatt? Pacciòn arspòus: mo a m' par ch' a i ho fatt piú me, ch' i n' han fatt túttt lòur insèm, perchè a m' sòn inzgnâ d' dari da magnar, tant ch' i arrivn a st post, ch' i han pssú imparar sti art, ch' s'a n' i avess mantgnú, i sreven tant usvei, ch' n' arén avú fiâ da star in pì. Al Rê, ch' sinté sti rasòn, pinsò un pzol, e po dess: savì, ch' a fâ? Tulivla vú so pader, mèinter

ch' a sì stâ vú, ch' avì fatt sti ragazz la s' v' aspètta a vú. A i dé una massa d' miara d' lir in dota, es dvintò una câ recca. Al vegn po vèira al pruverbi, ch' dis:

Cm' a s' è in dù a ragagnar,
Al veinz quèll, ch' n' i ha a ch' far.

FOLA UTTAVA

Ninlein e Ninleina.

Dis, ch' a i era una volta un om, ch' aveva nom Zanètt; quèst era armas vèdev cún du fiù, un masti, e una fèmna; al masti aveva nom Ninlein, e la fèmna Ninleina. St om vleva sé gran bèin a sti dòu creatur, ch' lú s' sré cavâ al cor per dariel', e iúst perchè a i vleva sé gran bèin, al pinsò a torr un' altra muier, perchè i fússen tgnú arstâ, e ch' i avessen qualcún, ch' i cunzass i sù

pagnarein, perchè lòur eren pznein purassâ, e lú tgneva andar a buttèiga, e sti tus n'ern abaglié cmod lú arev vlú. E qusé dònca per mala furtòuna d'sti tusett al tols una diavla d'una donna, che n'fú sé prêst dèinter dall' uss, ch'la cminzò a mettr fora al bsei d'una teinta, ch'a v'sò dir me, ch' la n' ingannava nssún, ch'la s'feva cgnosser quant la psava, e túttal dé, cm'a la vlevi, a n's'sinteva alter: cossa sòn-ia vgnú in sta cà? Per sbduciar i fiù di alter? Oh a m'mancava a me i parté d'chi m' aré tolta, es n' arev avú sti bambuzz da smerdar; oh guarda mo te! a m'pssé pur piú tost anngar, cm' avé da vgnir a far sta veta; a n' sân mega vgnù per far la massara, e me assolutamèint, cm' a n' i truvâ remedi vú, mi maré, me andarò vi, quand n' i vaga i ragazz. Al puvrètt d' so maré, ch'da una banda al vleva bèin a i fiù, dall' altra al n'aré vlú, ch' qula braganossa se dsgustass, a n'savé ch'parté s'piar, e alla prema al dess assâ lú, ch' la n' i stess mega a far tant pladur, ch' a i n' avè pein al fus; mo al vest po, ch' la piava ògn volta piú fug, al cminzò a caiar, es i dess: stâ mo quèida, ch'innanz a dmatteina a òura de dsnar a sri cuntèinta, tasì mo, e n' alzâ piú l'orghen. E in effêtt, una matteina, ch'la sira innanz i era stâ una gran vergna, al ciappò sú qui du puvr innuzintein, es i insfilzò in t'al brazzein al so panir, ch' i adruvaven d'andar a scola, ch' a i l' aveva impé d' pir secc, d' nus, e d' u

sècca, e po i cundúss fora d' una porta in t' un bosc. Quand i fúnn là, al pâ i dess: i mi fandsein, stâ mo qué, e magnâ sta bona qulaziòn, ch' avì in-t-al panirein, e po i dé anc un fiaschètt d' vein, dsèndi: tolé: bvì, e magnâ: quand avì finè, s' a vlì turnar a cà, a v' fazz la strâ cún una stressla d' zènder, quèsta v' insgnarà la vì, a cas ch' a n' savessi truvar l' úss: adì l' mi creatur: a i dé un bas pròn pianzènd, ch' a si spzzava al cor. I fandsein sténn là túttt quèll dé, ch' in s' mossen, mo quand i vesten vgnir sira, i aven pora che n' vgness qualc bistia a maguari, es cminzònn a tgnir dri alla zènder, tant ch' i arrivònn pianein pianein a cà dal pâ, ch' l' era zà mêzza nott. Quand la madrègna i vest, la dé in del smani, ch' la n' pareva una creatura, ch' avess l' us d' rasòn, mo la paré una tigra. La cminzò a dir e ch' madesé, e ch' zà, e là, e ch' al pinsass pur a pruvèdrì, ch' li n' vlé piú star cún lú, ch' la srev andâ a cà di sù, ch' la n' era vgnú in qula cà per limosna, ch' la i aveva purtà calzèidr, e caldareina; in sòmma, la bragunò tant, ch' s' al povr om vols campar, bisugnò ch' al turnass a torr sú i su tus, e ch' a i cúndusess un' altra volta in t' al solit bosc; al i impé un' altra volta al panirein, e al fiaschètt, e po quand al fú per separars' da lòur, a i dess: i mi car fiù a vdì cossa a sòn sfurzâ a far, al zil sà s' a m' in crêppa al cor: túttavì me crèd ch' a starì sèimper mei que

in st bosc, ch' a n'faressi in man a qula razza storta d' mi muier: quand avi finé al panirein, lassâla cantar, e turnâ da me, s' a in avì voia; a v' fazz al sintir d' rèmel, tgni drì a quèst, ch' v' iusgnarà la cà, me vdrò d' porzerv' cvêll, da star però fora dall'úss. Qnand l' av dett sti parol, al vultò in là la têsta, perch' i n' al vdessen pianzer e per n' i vdèir lú lour. I puvrein quand s' i fú finé al magnar, vleven turnar a cà, mo un asen ch' era passâ per d' lé, avé magnâ al rèmel, es n' saven truvar la vi. I sténn po di dé, e di dé zirand pr al bosc, mo i s' sluntanaven ògn volta piú, es campaven d' ianda, e d' castagn. Mo al zil, ch' n' abbandòuna po maï nssún, fé ch' la furtouna purtass lé un prèinzip, ch' andava a cazza; quèst aveva i can, ch' abbaiaven, e Ninlein av tanta la gran pora, che n' savènd quèll ch' al s' fess, al s' ficcò dèinter da un gran alber ch' aveva una gran cava in-t-al pê, e la Ninleina n' vest dòv fúss scappâ al fradlein, e pinsand d' tgniri drì, qusé currènd per la pora, la ussé fora dal bosc, es andò vers la mareina, e alla riva a i era di cursar, ch' eren vgnú a têrra. Questi, vdènd sta bêlla zaquleina, ún d' lòur ch' era al patròn, la ciappò sú in brazz, es la purtò a cà da so muier, ch' s' allgrò a vdèir sta fandseina, perchè l' era dscunsulâ per la mort d' una so fiola, ch' era suzzêssa poc innanz, e qusé i fénn cònt d' tgnir sta tòusa in lug d' quèlla. Oss a lassarèin mò

la Ninleina in man a sta zèint, es turnarèin là da qul' alber, dov era arpiatâ Ninlein. I can andaven abaiand lé d' intòuren, perchè i vdeven ch' a i era cvêll lé dèinter, al prèinzip, ch' sinteva st pladur, ch' feva i can, dé òurden, ch' a s' guardass cún diligèinza lé dèinter; i i guardònn, es truvònn st bêll mamein d' fandsein, che n' sav dir d' chi l' era fiol, sen' ch' al dseva, ch' l' avé nom Ninlein. Al prèinzip al fé torr sú in brazz, es al fé purtar alla còurt, e po al fé mandar a scola, es vols ch' s' i insgnass d' ògn cossa, e quand al fú grandsein, a i fé imparar d' far al scalc, ch' al taiava el piattanz, ch' a n' s' pssé far d' piú. In st mèinter mo quèll' cursar ch' a-i ho dett ch' avé tolt la Ninleina, fú dscvert pr un bêll lader, es aveva dri i sberr, ch' i feven la rònda per cundurel' in persòun, mo lú s' inzgnò, es dunò la manza al barisêll, e qui ch' al zercaven, asrònn i ucc', tant ch' al pssé scappar dal lug dov l' era, e mudar paèis: almanc al vlé pruvar a mudarel'. Mo al purtò al cas, ch' mèinter ch' l'era imbarcâ lú cún túttа la famèia (mtteudi anc la Ninleina) al vegn una timpêsta, ch' arvultò la barca d' sòtta in sú, e tútt s' angònn, ezzêtt che la Ninleina, perchè al zil salvò quèlla, ch' n' avé còulpa d' quèll mal ch' feva qui alter. Súbit ch' fú prigulâ túttа sta zèint, al vegn lé vsein vsein alla barca un gran pèss; mo e ch' mustazz d' pèss! l' era grand cm' è una cà, es era affadâ. Quèst

avers una buccazza granda cm' è un fòuren, es tols la Ninleina in bòcca. La povra tusètta zigava, ch' là cherdé ch' st pèss la vless magnar, mo l' armas curta, quand la vest ch' dèinter da sta bistia a i era una casa la piú bêlla ch' a vlessi vèder, e un ort, ch' era tant grand, ch' l' andava infein alla piazza, e un zardein pein d' fiur, e del delezi, ch' la Ninleina n' savé cossa s' desiderar, ch' la steva da prinzipèssa. St pèss la purtava a spass vsein a un scoi, dov i arspundeva al zardein d' quèll prèinzip patròn d' Ninlein, ch' a i steva sig per scalc. Un dé, ch' l' era ún di piú gran cald, ch' fússen gnanc stâ, al vegn zò al prèinzip a piar un po d' frèsc in quèll mèinter ch' l' aspttava ch' s' amanvass al dsnar, perchè qula matteina al feva tantara, ch' a i aveva d' andar di su amig. Ninlein in quèll mèinter era sú in s' l' antana a aguzzar i curtì, perchè l' avé premura d' fars' unôur, ch' a s' tratta d' dir, ch' al taiava sé bèin i animal, e túttt el piattanz, ch' l' aré infein taiâ a mêzz un cavèil. La Ninleina mo era lé, ch' al pèss i l' aveva purtâ, es steva po lé st pover pèss alla pazeinzia cún la so bòcca averta, tant ch' la Ninleina s' divertess a vèder cossa s' feva lé dlà dal prèinzip, e siccom, cmod a-i ho dett, st pèss era affadâ, al saveva lú quand era òura d' purtar la tôusa, e qusé l' intravegn, ch' la Ninleina vest al fradlein, es l'arvisò, sebbèin ch' l' era passâ di ann, o ch' forsi la l' sintess ciamar, o ch' la

fada, zioè al pèss, i al dsess, o ch' so-ia me; basta, la conclusiòn è, ch' d' là dèinter d' in--t-al pèss la zanzò fort quant mai la pssé, digand:

O fradlein! o car fradlein!
I curtì ein aguzzâ,
Tútt el tavl ein apparciâ:
Mo a n' importa: a me m' rincrèss,
Ch' sèinza te a sòn dèintr a un pèss.

Ninlein la prema volta n' i dé fantasi, mo al prèinzip ch' era sòtta a una loza, s' vultò a sintir sta cossa in rema, es vest al pèss, dis: guardâ un pèss ch' parla in rema; al dess ai servitur, dis, guardâ un poc s' al pssi tirar cún manira. In quèll mèinter ch' i s' accustaven, e la Ninleina tuccava vi cún la so canzòn:

O fradlein! o car fradlein!
I curtì ein aguzzâ,
Tútt el tavl ein apparciâ:
Mo a n' importa: a me m' rincrèss,
Ch' sèinza te a sòn dèintr a un pèss.

Al prèinzip cúnvucò tútt i curtsan, es cminzò a dmandar a ún pr ún, chi avé pers una surêlla? Ninlein arspòus: mo me a m' è d' avvis, ch' quand a i era pznein, e vostra Altèzza m' atruvò là in quèll bosc, ch' avess mig una surleina, ch' era anca lì pznineina,

e me n' in ho mai piú savú nova. Al prèinzip dess: mo vgni un poc qué a gallòn a st pèss: chi vol savèir, ch' la zanzada n' sì detta per vú? Ninlein s' accustò al scoi, es andò vsein al pèss, ch' era lé cún la so buccazza averta, ch' era larga sì brazza, es spudò fora la Ninleina, ch' a s' dess iúst arvisar a una cumedia, ch' del volt a s' è vest vgnir fora una qualc neinfa d' in bocca a un mòster; mo l' è mo, ch' l' era tant la bêlla ragazza, ch' l' innamurava. Al prèinzip dmandò po cmod era mo stâ st imbroi, e la Ninleina arspòus: mo s' a n' al sò: a m' arcord aqusé in berlúm, ch' una volta a i era in-t-un bosc, e ch' aveva un panirein pein d' bon' coss mo a n' sò po nè al che, nè al com, es sò ch' a i ho sèimpr avú nom Ninleina, es m' arcord d' una madrègna, ch' aveva, ch' z' sculazzava tant me e mi fradlein, ch' anca lú aveva nom Ninlein, mo a n' sò po cmod s' ciamass al pâ. Al prèinzip per ciarirs' mess fora un band, ch' dseva: s' a i era qualcún, ch' di ann indrì avess pers du fiù, ch' avessen nom ún Ninlein, e úna Ninleina, e ch' i avessen pers in-t-un bosc, ch' i vgnessn al palazz, ch' i n' arevn avú nova. Zanètt pader d' sti tus, ch' da qul' òura a quèlla, ch' a i lassò, al n' aveva mai piú avú bèin, per pora ch' i luv i avessen magnâ, al còurs cún una gran allgrèzza, es dess al prèinzip: Altèzza, a sòn me quèll, ch' pers i fiù, es i cuntò, ch' l' avé bsgnû lassari là per causa d' qula streia d' so

muier. Al prèinzip arspòus: o a fessi veramèint una bèll' ovra! a dsi êssr al gran barbazagn, avèir pora d' una fèmna: mo dis, a n' la savevi bastunar? Bsgnaré ciaparla lì, e po darven tant a vú, sena mai, ch' a fessi la stòppa lú vdé, e insgnarev' d' strafantar du ragazz, cmod era qui. Zanètt steva po lé cún al capêll in man, es n' savé cossa s' dir, e quand al prèinzip fú andâ dri un gran pêzz rumpèndi la divuziòn, a i dess: oss basta: a v' voi mo far vdèir i vuster fiù. Quand al vest ch' i ern i piú garbat zuven, ch' s' psessen vdèir, al pianzé dall' allgrèzza, es n' s' psseva saziar d' basari. Al prèinzip al fé po vstir da cavalir, ch' a n' al vols vdèir cún qula gabanazza; al mandò po a ciamar qula berghintòuna d' so muier, es en' vols brisa ch' al pâ s' partess dalla so presèinza, dand òurdn a tútt che nssún parlass a qulì d'quèll ch' era suzzêss. Quand sta braghira i fú dinanz, a i mustrò qui du zuvnett, dsèndi: vdiv' lé quel dòu cheriatur? Lì dess: lustressem sé; e lú, o bèin dònca, a voi ch' a m' fadi servezi d' direm' cossa s' meritaré una donna, ch' i avess straniâ tant, ch' i fússen fein andâ a priguel d' êsser magnâ dai luv, o d' murir d' fam. La dunazza, che n' s' aspttava brisa d' êsser lì quèlla, l' arspòus: cossa? Mo úna ch' avess fatt una cagnitâ sé granda, mo a n'faré alter bèin, nè alter mal, sen' ch' a la vré assrar in-t-una bòtt, e po la vré ruzzlar zò da una muntagna me; quést

è quèll ch' a faré. Al prèinzip dess: o bravo, t' l' hâ iúst pronunziâ la sentèinza cmod l' andava. Vit' la mi streia? T' fúss te, ch' t' ardusess pr el tòu stranièzz quèll mamalúcc d' to maré a ficcar fora d' cà sti du tus, ch' i ein dâ bélla andar in bòcca al bisti là in-t-al bosc: me, ch' sòn al prèinzip, e ch' ho da castigar chi fa dèl mal, a dag òurden es cmand, ch' iùst in st púnt t' sepp ficcâ in sta bòtt, e prezipitâ zò da una muntagna. Qusé fú súbit fatt. Al dé po una gran dota alla Ninleina, ch' tols un marè ricchessem, al fé un gross assegnamèint a Ninlein, ch' spusò una sgnòura, e so pader sté sèimper cún lòur, es campò cún altertanta allgrèzza, quant' era stâ l' affann ch' l' aveva avú. La madrègna, quand la fú asrâ in-t-la bòtt, prema d' murir, la dess:

A m' psseva veramèint aspttar sta strètta;
Perchè chi fa dèl mal, dèl mal s' aspètta.

FOLA NONA

I tri Zider.

Al Rê d' Tòrr Longa aveva un fiol, ch' al n'al vdeva quant l'era long; túlt el sòu speranz ern in st fiol, e un' òura i pareva mell ann, ch' dess fóra qualc Rê, ch' i vless appunzar una fiola per spòusa, tant ch' al psess dvintar nunein. Ma pr al cuntrari mo al fiol n' era brisa cmod era al pader; quèst mureva d' voia d' vdèir per cà la spòusa dèl fiol, e quèll a n' i impurtava un coren d'avèirla; l'era un cos salvadg, ch' n' i bastava l'anem d' piar amòur a ngòtta, e quand s' i dscurreva, ch' bsgnava pinsar a torr muier, e ch' l' era òura, al scussava la têsta, es arspundeva: o zerto, e quaio: o me voi muier vè. Al sgner padr era propri dsprâ, e quèst mo i pareva un guai grand, cmod srev quèll d'un povr om, ch' n' avess pan da purtar alla so famèia. Lú i mtteva dinanz al bisògn, ch' i era, ch' durass la so razza, es i pianzeva

dinanz, dsèndi: o, fiol mi, è pussebil ch' a ne m' vladi dar st gúst! mo al fiol: ehibò: piú dur d' un giaròn; l' era una têsta aqusé cucciuda, ch' a n' s' truvava al cumpagn. Mèinter ch' la cossa steva aqusé, al suzzêss un cas, ch' fé crêssr anc piú l' affann a quèll puvrein dèl pader. Una mattena quand i eren túttt a tavla i avevn un' arcotta, e al prèinzip in vols taiar zò una fètta, es s' fé un tai in-t-un did cún al curtêll, ch' a s' mess a spissinar al sangu; mo al steva tant bèin quèll culòur ròss cún quèll bianc dl' arcotta, ch' al prèinzip s' innamurò d' qui du culur, es dess: oh s' a m' dsessi mo ch' a i fúss al mònd una donna bianca, e rossa cmod è st' arcotta, e st sangu, e ch' i m' la vlessen dar per muier, a sòn bèin d' accord, es i deg mo tant inanz, sgner pader, ch' a sòn propri in ghirigaia d' zercarn úna sé fatta, es i dmand adêss lizèinza d' andar pr al mònd a zercarla, sin' chi no a i vol nasser dèl mal. Al Rê arspòus: oh d' un' altra fatta! fein adêss a n' avì mai vlú ch' s' parla d' muier, adêss a v' la vlì mo andar a zercar iúst vú: a-i ho bèin tant a car, ch' a la tuladi, mo me n' vrè, fiol mi, ch' andassi vì, perché a savì i gran priguel, ch' ein pr al mònd, e cossa incòntra chi viaza: ah nò, fiol mi, n' abbandunâ voster pader, e lassâ ch' vaga dla zèint a zercarla per vú: la so cà n' s' trova mai vdé, fiol mi; e qué i feva di simiton, perchè al n' andass, mo al fú túttt ún, l' era zà ustinâ

cm' è un brecc, al s' impuntò, es la vols a so mod. So pader, ch' vest ch' l' era risolut, a i dé una bona quantitâ d' zchein, e du o tri servitur, e pianzènd al le lizenziò, ch' lú a vdèir partir quèll fiol, a s' i strappò al cor; a i sté a guardar dri sú da una fnêstra fena mai ch' al s' vdeva. Al prèinzip dònca lassò al padr aqusé addulurâ, es s' mess a truttar per del campagn, e di busc, e del vall, e del zittâ, ch' a iu vest magara, e da per túttt al guardava al donn per vdèir s' a in accattava úna sé fatta, e mai i deva dèinter. Quand fú passâ di mis, i servitur s' amalònn, e lú i andava lassand al spdal d' man in man ch' i deven zò, e po n' in vols piú torr nssún, es s' imbarcò in Gibiltêrra. Al tols un vassêll, es andò in-t-el-i Endi, e qué sèimper zercava in túttt el zittâ, e in túttt el cà s' l' avess mai accattâ úna cmod l' aveva lú in-t-al cor, e tant mnò i pì, ch' finalmèint l' arrivò all' Isola del donn salvadghi. Al smuntò a têrra, es truvò una vêccia vêccia, sècca sècca, mo sècca, mo ch' era la piú brútta figura, ch' fúss allòura al mònd; lú la salutò, e po s' i mess a cuntar per cossa l' era arrivâ lé, zioè a i cuntò al bèll mutiv, ch' l' aveva d' girar al mònd, e ch' dal grau girandlar, l' era po arrivâ lé. La veccia s' maraviò d' sta mattiria d' ún, ch' psseva star sé bèin a casa so, e ch' s' vlé strassinar per zercar una muier iúst mo sé fatta; la i dess po: o quèll fiol! ch' al s' arpiâtta pur, perchè a

i dirò: me a-i ho trèi fioli, ch'mal guai s'el s'accurzessen ch'al fúss qué, el-i al magnaréun spzzâ in tant brasadel mêzz in-t-la tèia, e mêzz in-s-la gradèlla; ch'al scappa vì, perchè qué a n'stà bèin; mo s'l'andarà un po piú innanz, al truvarà quèll ch' al zèirca. Quand al prèinzip udé sta cossa, a n's'mess gnanc a sedr, es cminzò a còrrer vi. L' arrivò in-t-un alter paèis, dov al truvò un' altra vêccia piz dla prema per vi d'bruttèzza; anc a quèsta a i cuntò cossa l' aveva in têsta, e lì i arspòus: mo a n' stà zà bèin in sta cà lú, perchè el mi ragazzi, se bèin ch' el-i ein tusètti, el-i al magnaran, ch' al parrà únt, mo gran fatt ch'al vaga innanz, al truvarà quèll, ch' al zèirca. Al prèinzip s' la fé a gamb bèin e prèst, es arrivò in-t-un lug, dov i era un' altra vêccia, ch' era a sedr in t' una roda, es aveva un panir insfilzâ in-t-un brazz, ch'era pein d' bscuttein, e d'cunfêtt, es deva sta robba da magnar a di asen, ch' l'aveva lé in so cumpagnì, i qual, quand i aveven magnâ, s' mttevn a saltar in-t-una riva d' un fiúm, e po deven di calz a di tucc, ch' eren lé. Quand al prèinzip fú dinanz a sta vêccia, al s'i mess a cuntar túttа l' istoria dèl so pellegrinagg'. La vêccia al cúnsulò, e po i dé una qulaziòn, ch' a v' imprumètt ch' al s' unzé i baffi, perchè l' aveva una fam ch' al mureva. Quand l' av finé d' magnar, la vêccia i dunò tri zider, ch' pareven iúst colt allòura d' in s' la pianta, là

i dunò anc un bêll curtêll, e po i dess: al po mo d' ògn' òura turnar a casa s' al vol, perchè a m' inmazin ch' l'ava pein al fus d' st viaz: zà l' ha accattâ quèll ch' al vleva, ch' a n' zèirca piú alter: bas la man a sgnerì. Dis, ch' al vaga a bòn viaz, e quand l' è vsein al so règn, ch' al s' fèirma alla prema funtana ch' al trova, e ch' al taia ún d' sti zider, ch' al vdrà vgnir fora una bêlla fada: quèsta i dirà, ch' a m' daga da bèver, e lú súbit ch' al seppa pròut cún l' aqua, s' in chi nò la s' sfumarà cmod fa al vèint. Ch' al guarda po almanc d' êsser prêst quand al taia al secònd zèider, ch' anc d' in quéll i ussirà una bellessima zòuvna, ch' i dmandarà anc quèlla da bèver; mo s' al diavel vless po mai ch' al fúss tant inuccâ, ch' al lassas scappar anc quèlla, a i è po l' ultem zèider da taiar, ch' s' a n' tein po adaccatt l' ultma, a n' sò cossa m' i far: pr alter, s' al la pò aguantar, ch' al crèda ch' l' ha truvâ d' posta la muier ch' al zèirca. Al prèinzip av tant la gran allgrèzza d' st regal, ch' a n' saveva da ch' lâ s' cminzar a dar di cuntrasegn alla vêccia dèl so gradimèint; a i basò prema d' tors' d' lé, piú d' zèint volt la man, ch' era una manazza tútta plòusa, ch' la parè un rezz purzlein, al la ringraziò, es i dess tant: s' a sòn bòn a servirla, ch' la m' cmanda, e lì po i arspundé dell'-i alter zirimoni, e in feiu lú s' cminzò aviar vers al so paèis. Per viaz a i intravegn qualc prigulúzz, cmod intravein a

chi viaza, mo a n' i fú cossa da faren cas. Quand al fú sòul luntan una giornata dal so règn, e ch' al passò pr un buschètt, dov i era una funtana, al s' mess a sedr in-t-un prâ cvert d' malgaritein, e d' papaver ross, e lé al vols far la pruvana dla muier ch' avé da saltar fora. Al cavò d' in bisacca al curtêll, es cminzò a taiar al prem zèider: mo bona: d' manc en' fú d' quèll ch' i avé dett la vêccia. Al saltò fora all' impruvis prêst cm' una losna la piú bêlla zòuvna ch' a n' i è mai dúbbi, chi avess vlú dpenzerla, ch' l'avess savú far aqusé bèlla, la pareva d'latt, e d'fravel. Quésta súbit dess: dam'da bèver; mo al prèinzip era qusé pers a guardari, ch' al n' udé gnanc quand la parlò, e lì topa, scappò vi cm' una saiètta. A lú po a i vegn tant al gran affann, ch' a s' vlé infein dar di púgn dalla rabbia, ch' al s' era lassâ scappar sé bêlla galantarì d' in man; basta, l' avers al sègond, e puntualmèint al fé l' oca anc sta volta, es lassò andar vi anc quèlla, per n' êsser prêst a dari da bèver. L' era aqusé inspirtâ, ch' a s' dsé del villanì da can; al dsé: mo mai ai mi dé! Aviv' mai vest piz? Me crèd ch' al bsgnaré darm' in-s-la têsta cmod s' fa a una bessa: s' a n' fúss stâ avvisâ, a srè da cumpatir: oss, dess, sú pur, a l' alter, ch' a fazza anc sta volta una qualc prudëzza. Al taiò l'ultem, es ussé fora una blèzza; mo una cossa, ch' era veramèint iòtta; a n' i è piú dúbbi ch' s' in vèda úna sé fatta.

L'aveva tútt el blèzz ch' s' pònn avèir; quèsta i dmandò al solit da bèver, e lú sta volta n' i sté a pinsar, es i in dé. Quand l'av bvú, l'armas lé da lú, ch'al la cuntimplava da un cò all' alter, ch' l' era iúst tal e qual al s' l' era figurâ lú, bianca em' era qul' arcotta, e ròssa, ch' la parè d' zinaber, di cavì biond cm' è l' or, e di ucc' nigr amurâ, una bêlla bòcca, bèll nas, e insòmma bèlla da un cò all' alter. Al prèinzip s' andava sfergand i ucc', ch' l' avè pora de n' s' insuniar, mo al vest po ch' l' era veramèint una donna cmod va, es s' i mess a far carèzz, e po i dess: mo sgnureina, a n' la voi mega cundur a casa qusé sèinza squarci, ch' a i la voi cundur conza da Regeina, e po bsò ch' a la fazza vstir, perchè aqusé dspuiâ, a i sré tropp guardâ dri; dis: fèin una cossa; a i è qué un alber, ch' è incavâ qué zò bass in-t-al pê, ch' al par iúst fatt a posta pr un stanziol, ch' la s' arampiga, ch' a i darò me la man, e po ch' la m' aspêtta, ch' la pò crèder s' a m' inzgnarò d' turnar prêst a torla, es srò accumpagnâ da i mi servitur, e carozz, e abit, e tútt quèll ch' i vol; lì dess: mo sgnòur sé, mo sgnòur sé, ch' al s' serva pur. Lú andò, e lì armas in-t-l' alber, al qual era propri dri alla spònda dla vasca, dov i cascava l' aqua dla funtana, e l' alber s' vdeva in-t-l' aqua, e qusé anc a s' vdeva la so figura d' lì. Allòura a i era in qula zittâ una sciava mora, ch' fú mandâ dalla so patròuna cúa

un calzèider a torr d' qul' aqua d' qula funtana da far una savunâ. Qustì vest là zò in-t-l' aqua la figura d' quèlla, ch' era in-t-l' alber, la pinsò d' êsser lì medesima, ch' fúss sé bêlla, es dess in-t-al so linguaz (ch' i disen mo, ch' è murèsc):

Cossa vedir? Mi star sfortunata!
Dònca sì bella star,
E patrona mi mandar
Tutt al dì acqua a pigliar?

Quand l' av dett aqusé, la cuzzunò cún quant fiâ l' av in túttt dòu el man al calzèider in t' una masègna, ch' al dvintò una fritêlla, e po seguitò:

Mi non dover tal cosa comportar.

Quand la fú a cà, la patròuna i dmandò: mo e qusé, dov è mo al calzèider? La sciava arspòus:

Aver per desgrazia battut calzèder,
Essers' rott come fa 'l veder.

La patròuna i cress sta sfrappla, e qul' altra mattena la i dé una barilleina, dsèndi: tù, eimp mo quèsta d' aqua; lì andò là, es vest un' altra volta in-t-l' aqua qula gran bêlla fiola, e cherdènd d' êsser lì, la cminzò a suspirar per cumpassiòn d' sè medesima, ch' stess a far la serva:

Esser qusì bella!

la cminzò a dir:

Ah non esser propri pcà,
Che bellezza sì sfundà
Sippa semper destinà
A servir! mo n' esser pcà?

E taff: quand l'av dett aqusé, la sbatté tant fort la barilleina in di cudeu, ch' l' andò in mell brisel. Quand la fú a cà, la patròuna s' mess a zigar, cmod s' pò crèder, es i dmandò cossa la i n' aveva mo fatt d' qula barilleina? Lì arspòus:

Essr arrivat lì vsin un asen:
Mi barill aver posat,
E lù calz aveir dat,
E barill tutt quant sfundat.

La patròuna n' pssé star a i segn dalla rabbia, es ciappò al mattarèll, es i dé tant bastunà in-t-la scheina, ch' l' andò dri fein ch' la fú stracca, e po vols ch' la turnass vi allòura cún una brocca d' têrra, es i dess s' te n' em' vâ a inpir sta brocca cún qul' aqua, mal guai a te. La scciava turnò là túlta ingrugnâ, l' impé la brocca caminand, mo in-t-l' andar vì, la guardò una bona volta in-t-l' aqua, la s' vest, o ch' la pinsò d' vèders' aqusé bêlla, es cminzò a esagerar la so dsgrazia d' avèir d' andar tra i pi alla patròuna, ch' era inslizzé, dis:

Mo esser pur mi matta:
Mi padrona star stizzada:
Mi non voler più udir bravada:
Star sì bella, e po servir?
Ah non vler più quest soffrir.

Quand l' av dett aqusé, la cminzò a sfuracciar la brocca cún un agucciòn gross gross, ch' l' aveva in têsta, e la brocca cminzò a trar vi l' aqùa da túlt qui bus, ch' la spissinava

da túttì lâ. La zòuvna, ch' era in-t-l' alber arpiattâ, n' pssé star a i sègn dal gran redr, es fé una sbaccalarata fort, tant ch' la mora sinté, es vultò la têsta in quèll vers, dov l' aveva sintú reder, es vest qula gran bèlla cossa: la i dess:

Ah: cosa vedir?
Mi credir esser sì bella!
Mo capir ti dovir donca esser quella?
Ma che far?
Perchè via non andar?

Qula zuvnètta, ch' era túttа curtsì, la i arspòus: mo s' a n' poss, ch' al bsò ch' aspêtta un prèinzip, ch' m' ha da vgnir a torr, ch' l' è andâ a pruvèder di abit, ch' a m' vein po a spusar, e perchè a n' vol ch' a seppa vesta in-t-al so règn aqusé nuda, a m' porta di abit, ch' sran bellessem: a n' sò mega mo d' ch' robba i sran, mo a crèd, ch' zerto i sran bi purassâ. La mora ch' sinté sta cossa, fé súbit i su cont d' vlèir far un tradimèint, e buscars' lì, s' la psseva, quèll bcunzein; l' arspòus alla zòuvna:

Marit nobil donca asptar?
Perchè testa non cunciar?
Mi voler, mi saver far,
Mi voler, ch' ti bella star.

La ragazza arspòus: mo sé bèin, mo sé bèin, vgnì pur vì, ch' a m' farì un gran servezi, perchè al perucchein s' è túttt sgumbiâ, e s' fé dar la man per pssèir smuntar dall'alber, ch' a vdèir quell dòu man uné insèm al parè

un pèzz d' caviar, e una zuncâ. La mora cminzò cún un agucciòn a cumpartir i cavi per far vesta d' vlèiri arrizzar; l' era un agucciòn da un quattrein; (forsi qul' istèss, ch' l' avé adruvâ a sfuracciar la brocca) la tegn el dida un poc, cmod a dseva in-t-i cavì, e po ficcò dèinter in-t-la còdga dla têsta l' agucciòn, propri in-t-al zervêll, ch' la povra ragazza cridava quant la psseva dal spasm, es cminzò a dir; *oh clumbeina clumbeina;* in-t-al dir aqusé, la dvintò veramèint la piú bêlla clomba, ch' s' pssess vdèir, es vulò vi. La mora túttа alligra s' dspuiò da un cò all' alter, pr arvisars' almanc in quèst a qula bêlla ragazza; la fé un fagúttazz di su pagn, che n' valeven dòu gazètt, es i tré vi luntan quant psé trar al so brazz, e lì arstò lé dèinter da qul' alber pr asptar al prèinzip, ch' la pareva una statva d' carbòn. Intant st prèinzip turnò cún una gran quantitâ di su cavalir, e un gran seguit d' altra zèint a cavall, al s' accustò all' alber, es truvò lé sta cossa. Al dé indrì, ch' al cherdé d' avèir barattâ alber, mo al vest ch' l' era po quèll, es dess: mo a deg, qula zòuvna, a ch' zug zughèn-ia? siv' vú, o n' siv'? La mora, ch' vest ch' l' era ingrugnâ fort, la i arspòus:

Ti restar tant maravià?
Mo tropp tard esser turnà:
Perch' mi aria n' psser soffrir,
E far aqusì negra vegnir;
E ti causa esser d' st malann:
Star to dann, star to dann.

Al prèinzip dess: mo una búsca! a i dsì una bagattêlla vú a quèsta: oh quèst è stâ un bèll guadagn vé. Basta, qué a n' s' pssé far alter: al ciappò sú qustì, es la cminzò a vstir cún qui bi abit, ch' l' era bèin po un pccâ; a i deva di straputt in-t-al vstirla, es en' parlava, ch' l'avé un zuffazz, ch' s' sré ligâ cún un cavzal, e po s' aviò cún túta qula zèint alla zittâ, e tútt i vgnevn incòntra, perchè a n' i era mai d'avvis d' vdèir qula bellêzza ch' al i aveva descrett. Quand al prèinzip i vest, a i cherssé piú la rabbia dalla vergògna, perchè al vdeva ch' al Rê, e la Regeina s'guardavn, e po s'strinzevn in-t-el spall. Al sinteva po dla zèint pr el strâ segônd ch' i passaven, ch' s' andaven dmandand l' ún a l'alter: mo èla quèsta? Oh la vol êsser la ladra Regeina! ohibò: ohibò: di alter dseven: mo n'sât' s' l' ha asiâ tútt al mònd pr adlizerla, mo sé, es l' ha cattâ in-t-al mazz. Lú a sintir stí coss, a i vgnè mell rabbi attòuren. Non per quêst al Rê so pader, ch' i avé sèimper vlú un gran bèin, i fé la rnúnzia dèl règn, es al curunònn Rê, e alla sgnòura bambozza anca lì i i messen la curòuna in têsta, ch' zigava misericordia. I volsen po far un gran dsnar, ch' i tolsen fein di cug in prêst, perchè a i era un gran da far; chi pistava el pulpètt, chi feva la tòurta, chi plava di tucc, chi cuseva el lasagn. In quèll mèinter ch' i era st gran tiritost in cuseina, al vegn dèinter pr un fenstrein la piú bêlla clumbeina

ch' a vlessi vèder, la qual parlò, es dess: o cug, cmod stà al Rê, dòp ch' l' ha spusâ la so mora? Oh ch' bêlla figureina! Al cug alla prema n' badò a sta cossa, perchè l' aveva tropp da far, ma sta bstiola turnò un' altra volta a dir el-i istèss parol, e po anc la terza volta; al s' cminzò po a maraviar ch' una clòmba parlass, es andò sú alla tavla a cuntar dla bistia, ch' era vgnú. I eren tútt lé a seder, e la sgnòura dl' alba cmandò, dis:

Piglìarla, pigliarla,
E mi d' lung magnarla
Cotta che la sarà,
Mezza sopra un brodett,
E l' altra in tant polpett.

Al cug turnò zò, es andò cún tanta destrèzza, ch' a i vegn fatt d' piarla, e po i striccò la têsta, es la bagnò in-t-una caldareina d'aqua calda, es la plò; al tré po l' aqua cún el pènn in-t-un curtil, ch' era dedrì dalla cuseina. A n' passò trì dé, ch' in quèll lug, dov al i aveva tratt l'aqua, a i nassé un bêll alber d' zèider. La sgnòura zà s' magnò la clumbeina, e in fúss anc stâ dell'-i alter. Al prèinzip mo non sòul n' aveva vest ch' la la magnass, mo al n' avé gnanc udé ngotta d' quèll ch' era vgnú a cuntar al cug, perchè l' avé tant la gran louna d' avèir sé brútta spòusa, ch' a n' magnava, es steva sèimper cún al grúgn. Un dé l' era a una fnêstra a sbadacciar; sta fnêstra guardava iúst in quèll curtilètt, dov i era nad st zèider; al s' maraviò

vdènd lé sta pianta qusé bèlla, ch'lú n'i avé mai vest, es dess: oh vé! mo cmod è nad lé quèll bèll alber d'zèider, che n'i è mai stâ? Al ciamò al cug, es i dmandò: da quand in zà è nad quèll zèider? Lú i cuntò la cossa dla clumbeina, e ch' l' era nad dòp ch' lú avé tratt lé el pènn, e l' aqua. Al prèinzip dess: oss teint a mèint, ch'l'ha da dar fora cvèll da st zèider. Al dé òurden sòtt pèna dla veta, che nssún avess ardir d' ruspigar attòurn a qula pianta, e ch' s' avess una gran premura, ch' a n' s' guastass, anzi che a voi ch' al s' adaqua cún tútta la diligèinza. Da lé a puc dé l' alber mess fora tri bellessem zider, iúst cmod era qui ch' avé dunâ la donna salvadga al prèinzip. Quand i fúnn d' qula grandèzza, al prèinzip i fé coier, e po s'assrò in-t-una stanzia, es tols sig una tazza d' aqua, e cún qul' istèss curtèll, ch' i avé dunâ qula donna (ch' al l' avé sèimper tgnú in bisacca) a i cminzò a taiar, es intravegn iúst quèll ch' era intravgnú alla prema; zioè d' saltar fora una bèlla fada, ch' dmandò da bèvr, e po dl' êsser lú qusé oca de n' i in dar. Dòp al prem, al taiò al secònd, e medesimamèint vegn la fada, e dai pur cún sti fad, e dai pur a êsser lú un gran zuccòn. Finalmèint al taiò l' ultem, al saltò fora la bèlla ragazza, a i dé da béver, e lé i armas una bèlla tòusa tal e qual era la prema ch' l' avé lassâ là in-t-l' alber. Quèsta s' i mess a cuntar al tradimèint, ch' i era stâ fatt dalla

mora. A n' s' pò descriver l' allgrèzza in-t-la qual era al prèinzip pr avèir turnâ a truvar la bêlla ragazza; quèsta era tant granda, ch' a n' pssé sintir la rabbia, ch' i arev avú da far vgnir l' invenziòn d'qula streia dla mora; zà a st tradimèint l' avé pinsir d' remediari tant prêst, ch' a n' vols mo gnanc ch' sta cossa al dsturbass. I s' fénn po di squas, e del finèzz, ch' zà sèinza ch' a li cònta, a v' el pssì figurar. L' av po frèzza d' far una burla a tútt qui dla còurt, mustrandi sta bêlla fiola, e qusé caminand al s' fé purtar di pagn, es la vsté, e po la ciappò per man, es la cundúss in-t-la sala, ch' era túttа peina del sòu zèint d' lú, e d' nobiltâ, perchè a s' aveva da far una fêsta da ball, es i era l' invid. Al dmandò a ún pr ún, dis, dsim' un poc, ch' sorta d' castig meritaré chi avess fatt un tort e un mal grandessem a sta sgnureina, ch' a i ho qué per man? Tútt arspundeven del pènn tamogni. In ultm al prèinzip ciamò la so bambozza d' Regeina, es i dmandò anc a lì cossa l' arev fatt a chi avess tradé qula sgnòura. Lì arspòus:

Brusar, brusar,
E po gli ossa tutt gettar
Zò da un mont:
Acciochè mai più trovar
La memoria d' tant affront.

Al prèinzip arspòus: oh bèin dònca: cún l'uecasiòn, ch' t' i stâ te, la mi braghira, ch' t' hâ tradé sta sgnòura, usurpandi la curòuna,

e fagandt' te Regeina, ch' a n' sò da ch' lèz, aqusé, la mi zaltròuna, t' pruvarâ anc al castig, ch' t' merit, es voi ch' al sì qul' istèss, ch' è stâ propost da te. Fecchet' mo dedrì qul agucciòn, ch' t' i ficcass a lì in-t-la têsta, e magna mo adèss qula súppa, e quèl brudètt ch' t' urdnass cún el sòu caren; lòuva dèl boia, te n' sâ ch' la fareina dèl diavel va túttа in rêmel? Súbit finé la rumanzèina, al fú esegué la sentèinza, la fú brusâ, e po sparguiâ el zènder zò da una muntagna. La sgnòura nova armas lì patròuna assoluta d' ògn cossa, es fénn la so fêsta da ball cún gran allgrèzza, e allòura al prèinzip turnò a far el nozz cún altertant gúst in-t-el secòndi, quant l' aveva avú dspêtt in-t-el premi.

FOLA DEZIMA

La finadga d' túttt el Fol.

Túttt sténn a udir cún el-i urècc' bèin dretti st' ultma fola; mo s' a v' arcurdâ, quand i cminzònn a dir sti fol, a sarì ch' túttt sti donn li cuntaven dinanz a un prèinzip, ch' avé

spusâ una mora, ch' avé fatt una fufegna, ch' era iúst in-s-l'andar d'quèlla, ch' avé fatt qusti, ch' s' è descretta in st' ultma fola: e s' a n' v' arcurdassi bèin bèin al fil, tuliv' la pazeinzia d' turnar a lêzer la prema fola, ch' a v' vgnarà in mèint ògn cossa. Allòura, cmod a-i ho dett, túttt sténn atteint a sintir st' ultma; mo siccom l'era zà cgnussú al tradimèint, ch' avé fatt qulì, ch'era dvintâ prinzipèssa, aqusé a i fú tra qui, ch' eren lé, ch' sbiasmònn qula zanzira, ch' era andâ a dsfurnar una fola, ch' pareva in púnt messa insèm per rinfazzar a qula sgnòura el sòu bugâ. Quell'-i alter donn el dseven: oh la n'avé mai da cuntar quèsta, presèint úna ch' ha sporc la camisa: diavel! l' è iúst iúst quèll, ch' l'hâ fatt lì, e zerto quèlla ch' l'ha detta, l' è stâ un miraquel ch' la n' búsca di púgn in-t-al mustazz dalla prinzipèssa. Cmod in effêtt, s' a n' vlì mo alter, s' la n' buscò di púgn, almanc a s' vest ch' sta fola i vgné in garètt, es en' fé mai alter che aranzinar al mustazz, e s' la n' fúss stâ qusé nèigra, a s' srev vest ch' la sré dvintâ d' mell culur. A v'dsì zà arcudar, che qula bambozza i aveva mess attòuren tant al gran asiol d'voia d' udir del fol, ch' la n' psseva far a manc; pr alter, s' la n' fúss stâ sfurzâ dalla fada, ch' dess dar qul isteint alla bambozza, l'arev fatt dsfar la cunversaziòn, quand la sinté qust' ultma. Al pò anc'êsser, ch' la stess lé pr en' dar suspêtt al prèinzip so maré: basta, tra

quèll e qul' alter, bisugnò ch' la bvess st siruppein, mo la dess in cor so: lassa pur far a me, s' t' hâ cònt la fola, t' la padirâ bèin vé. Al prèinzip, ch' a i piaseva mo purassâ al spass d' sti fol, n' sté a zercar s' a i era chi fúss dsgustâ, perchè lú n' capé ngotta, es zgnò alla Zoza, ch' dsess un po sú quèll ch' l' avé da dir. Sta Zoza era mo quèlla, ch' a i arev avú da tuccar al prèinzip per giustezia, s' qulì n' i tuleva al post. Allòura dònca quand al prèinzip i urdnò la fola, la s' livò sú, es fé un bèll inchein, e po cminzò. Dis: i è mo dúbbi, Ezzellèinza, s' a la cònt cmod l' è, ch' a vegna po in garètt a qualcún? Perchè me i deg al vèir, a sòn úna, ch' bsò ch' a l' amòlla cmod a m' la seint: quèll ch' a-i ho in-t-al cor, a l' ho in-t-la lèingua. Al prèinzip arspòus: mo chi ha mo da êsser quèll ch' i vegna in garètt ngòtta? A sòn me ch' cmand, es n' ha da vgnir in garètt a nssùn, cm' a ne m' vein a me: dis, dsi pur sú quèll ch' a vlì, ch' a sò me, ch' da quèll bèll bucchein a n' i ha da ussir sen' del coss ch' accomdn al stòmg. Sti parol ch' dess al prèinzip, fúnn tant stiltâ, ch' dénn in-t-al cor alla prinzipèssa mora, e al mssir i pippava, e in quant a lì l' arev vlú êssr a dzún d' avèir fatt dir el fol, es dubitava purassâ ch' l' ultma fúss al prinzepi dla dscverta del sòu bugâ; la tgné dett: teint a mèint, ch' al mal tèimp se dscarga adoss a me. La Zoza intant cminzò a cuntar túttt i su affann: prema

dla gran malincunì ch' la pateva, e po dl'aguraz ch' i fé qula vêccia; al viaz ch' la fé pr atruvar al prèinzip; la funtana ch'la truvò, e in sòmma túttt quèll ch' è in-t-la prema d' sti fol, ch' a la pssì turnar arlèzer. Quand la mora sinté sta tantanâ, la dess tra i deint: oh una búsca! e po cminzò a cridar:

Ti star zitta non parlar:
S' ti permetter d' seguitar,
E mi pugn in panza dar,
E to fiol vler ammazzar.

Al prèinzip ch' capé ch' la sré dònca stâ la Zoza quèlla ch' i sré tòcca in scambi d'qulì, a i vegn tant sú i ciù, es i cherssé la rabbia a vdèir ch'la n'vleva lassar finir la parlada, ch' al s' i vultò cún un dspêtt, es i dess: alòn, a chi degh-ia? Chi ìt' te? A voi ch' la cònta ògn cossa da ra a ròn: s' t' em' rómp nieint nieint dònd s' sol dir, a t' ficcarò cvêll in-t-al mustazz: al s' vultò po alla Zoza, es i dess: seguitâ pùr vú, e lassà rangiar qulì. La Zoza seguitò a dir dla mastêlla, ch' la truvò peina quand la s' dsdò, e in ultem zgnand vers la stiava, dis: a m' è po stâ fatt l' ingann d' avèirèm' tolt Vostra Ezzellèinza. Quand la fú a numinarel' lú, la s' mess tant fort a pianzer, ch' la n' pssé piú finir. Al prèinzip capé allòura dèl túttt al trèintún, es guardò alla scciava ch' s'era mess la têsta in sèin cún un grugnazz long long; al s' i mess a dir del villanì, ch' andònn drì dell'-i

òur, e po vols ch' la cunfsass lì d' so bòcca túttt al tradimèint. Al cmandò po ch' s' fess una busa in têrra in-t-un prâ, e ch' la i fúss supplé fein alla têsta, azziocché la stintass piú a murir. Al spusò po la Zoza, es fé avvisar al Rê d' Vall Plòusa, ch' era so pader d' lì, ch' vgness al fêst, ch' fúnn zelebrâ cún una magnifizèinza grandessima. Qusé finé la grandèzza d' qula sgnurazza pustezza, e qusé finess anca me el fol, ch' v' aràn sècc vú, ch' el-i avì lêtt, anc piú ch' el n' m' han sèce me, ch' el-i ho scretti.

FEIN DÈL PENTAMERÒN.

EL DSGRAZI
Dº BERTULDEIN
DALLA ZÈINA

MESS IN REMA

DA G. M. B.

ACCADÈMIC DÈL TRIDÈLL

D' BULÒGNA.

L' AUTOUR

A CHI È DISCRET, E CH' VOL LÊZER.

L'è sèimper stâ un natural di bulgnis, ch' quand i vèden, o ch' i seinten qua s' voia cossa, a i vein súbit voia d' farla ancor' a lòur; e ch' al sì vèira, al s' è vest in tèimp dla guêrra, ch' tútt ein dvintâ suldâ, e cún piar geni a una naziòn, o all' altra, zà ch' a n' s' psseva cumbatter cún el-i arem, a s' cumbatteva cún el ciacher, e del volt anc d' tropp, ch' s' a n' i fúss stâ al priguel d' fars' mal, a s' sré vgnú spèss al brútt dèl sacc; e fein i ragazz pr en' savèir in altra manira far da suldâ, cún del lanzol e di bacchett, s' mtteven in urdinanza, es favn anca lòur al so mochel, e i feven tún cún la bòcca

per n' avèir altra pòlver da far di ciucc. S' l'è in tèimp d' pas, al suzzed in tútt el coss l' istèss, e cm' a s' cmèinza una qualc qutâ, la n' s' finess mai piú; ultmamèint la canzunètta, ch' dsé: *Tognin, tì me l' ha fatta*, súbit, ch' la fú sintú cantar da du o tri d' sti urciant, ch' canten d' bòn gúst, a n' i è stâ, che n' la cantass, e d' dé e d' nott, e a dsnar e a zèna. A m' arcord, ch' una volta al vegn un Zarlatan in piazza, ch' sunava un teimpen d' lègn, e súbit ch' i ragazz l' aven sintú, cún un oss da marlett stiappâ per mêzz, mttèndsl' alla bòcca, cmod s' fa a sunar al biabò, i al cuntrafeven, ch' al pareva lú d' posta. Appèna anca me ho vest ussir d' sòtta al torc' dla stampa d' Lêli dalla Vòulp al poema famòus d' Bertold, Bertuldein e Cagasènn, cumpost da tant valèintumon tútt virtuus, ma d' qui dal cular e d' prema bússla, e ch' a-i-ho sintú al gran strêpit, ch' l' ha fatt per tútt al mònd, a m' è súbit vgnú voia d' far al mi Bertuldein ancor' a

me, sèinza però al cattar d' arpurtarn' applaus e lod, ma per divertirm' in mancanza d' fazzènd per la mi prufessiòn: Juli Zèiser Cròus, ch' è stâ l' autòur e inventòur dèl sudètt Bertold, fé un alter liberzol, intitulâ: *Le disgrazie di Bartolino dalla Zena*, e me ho tolt da quèst la materia per fari sú i mi vers. El rasòn, pr el qual a m' sòn attaccâ a quèst, ein divers; prema, perchè da ragazz l'era ún di piú famus liber ch' a studiass, ch' al saveva squas a mèint, e po perchè a-i-ho vest, ch' el truvad d' st Autòur ein piasú a di alter; e perch' al tratta d' una figura nada in-t-al Cuntâ, e allivâ in Bulògna, ch' a poss leberamèint parlar bulgnèis sèinza studiar la Crúsca; sicchè dònca d' st Insturièttа tal e qual l' è, me en' n' ho nè merit nè demerit, e a procur d' cuntarla tal e qual sèinza nssúna alteraziòn, fora d' qualc cargadurètta per rèndr al liberzulètt piú alligher. A m' sòn servé dèl nom d' Bertuldein, perchè l' è un nom piú gustòus

da proferirs', ch' n' è Bartulein, e po perchè l' è piú cgnussú da túttt, massm' in sta cungiuntura. A sò, ch' al darà in-t-l' occ' a qualcdún l' avèir fatt tant sestein', e non uttav, quand quèsta è la manira piú nobil e piú frequentâ quas da túttt. La rasunzeina perchè a-i-ho fatt aqusé l' è stâ per n' m' ubligar a trèi rem pr uttava, perchè, sebbèin ch' in-t-el sestein' a n' n' ho avú se n'dòu, piú volt a sòn stâ intrigâ a truvar anc quèlli, ch' m' han ubligâ, cmod a vdrì a far di stopa bus secc e ladr arrabbiâ; figurav' mo, s' a fúss stâ ubligâ a trèi? Ch' roba! massm en' s' truvand un rimari dla lèingua bulgnèisa, e po perch' a n' s' dega, ch' a sòn vlú intrar in duzeina cún l' autòur dèl Tass in bulgnèis, e d' la Vienna liberâ, perchè me n' sòn da metter cún qula zèint, ch' saveven cvêll, e me n' sò ngòtta, e po anc perch' al par, ch' el coss novi daghen piú gúst, e per far una cossa differèint dai alter, o bèin o mal ch' la s' staga, per tasèir

tant alter coss, ch' a pssré dir sòuvra d' quèst. L' únic fein ch' a-i-ho avú, l' è stâ d' mettr alla lus una minciunarì da divertir qualcdún ch' ava un' òura da trar vi, e ch' seppa stúff d' lêzer di liber bon. Sicchè a v' arcmand ch' arzvadi sta mi seccagin' per quèll ch' l' è, e ch' a tgnadi per fèirem, truvand qualc cargadura, ch' a n' ho tolt d' mira nssún, e ch' a-i-ho fatt pr andar d' cò cún qualc cossa ch' divertessa, s' l' è pussebil. S' atruvâ po qualc nom d' Deitâ, o d' alter gargantelli, arcurdav' ch' a sòn cstian, e ch' per grazia d' Dì bendètt, a crèd in quèll' ch' va cherdú da bòn cattolic. Sicchè ne m' ludâ ch' a n' al merit, cumpatim' s' a pssì, n' em' minciunâ s' a v' par, perch' a v' assicur ch' a perdì al tèimp, es minciunâ poc d' bòn. Stiavo.

Ou amig d' Autòur i ha mandà da
Modna al seguèint

SUNÈTT.

Aressi mai pinsâ, al mi Zèiser Cròus,
Ch' a mêzz squas iúst al secol dèl sèttzèint,
Vgness in-t-la têsta a dla qusé brava zèint,
D' rènder quel voster qutâ ciar e famòus?

I han pur fatt saltar fora el coss preziòus
Da quèll pastòn ch' a i fessi, sti valeint
Furnarch's'ein mess a mnarel? A v'zurch'a sèint
Far i evviva da túttt a peina vòus.

Qui dalla Crúsca han fatt del brazzadêll
Cún el-i ov e cún i ansein d' gúst sé perfêtt,
Ch'a n' i n' è arstâ gnanc úna in-t-al scabèll.

E quand s' cherdeva ch' al tulir fúss nêtt,
L' è vgnú in buttèiga po quèll dèl tridêll,
E s' ha fatt cún al rêst dèl pan buffètt.

CANT PREM.

A n' voi cantar nè d' arem, nè d' amur,
Nè d' instori, nè d' fol; sòul a voi dir
Per passar l' ozi, s' a m' starì a sintir,
Alla bulgnèisa quatter cargadur;
Es cantarò, s' al tgnarà sod la vèina,
El dsgrazi d' Bertuldein dett dalla Zèina.

Vú Mus, ch' stâ là in Parnas per dar sentèinza
Ai vers ch' ein sagattâ, e ch' n' ein d' misura,
A v' preg a n' em' mandar a far cattura,
Perch'a n' sòn d' l' art, es en' pag l'ubbidièinza,
S' al vgnarà i mess, i turnaràn indrì,
Ch' in buttèiga a n' i è usvei da purtar vi.

Avàm' mo per sta volta cumpassiòn,
Cmod avì avú tant volt per dl' altra zèint;
Al prem a n' sòn, nè gnanc srò quèll di zèint,
Ch' aven dâ qusé ne vlend' in-t-al minciòn;
A s' è vest di alter vers ladr arrabbiâ,
E qui ch' i han fatt, en' n' ein zà stâ impiccâ.

S' a deg quatter rimazzi alla strapì,
Sèinz'òurden,sèinza rèigula, e sèinza intènder,
Del luzzel per lantern a ne v' voi vènder;
E s' l' è vèir quèll ch' a deg, a v' n' adarì.
Me n' sò ngòtta in-t-ngòtta, es en' sò d' letra,
E per cantar, a n' sò accurdar la zetra.

Quèst n' è quèll Bertuldein, ch' fú dla famèia
D' Bertold e d' Cagasènn; d' quèll a i è stâ
Ch' n' ha savú dir qusé bèin, ch' l' è zà dvintâ
Famòus al mònd, es ha rèis maravèia;
Ma quèst e quèll en' n' ein pareint fra d' lòur,
I ein bèin però túttt fiù dl' istèss' Autòur.

Al noster Bertuldein nassé in campagua;
Vintura Mattarêll s' ciamò so pader,
La Zé Lucheina Batla fú so mader;
E pr arma i fevn un stlòn e una lasagna;
In-t-al Cmún d' Granarol i steven d' cà,
Dri alla Zèina, fiumètt ch' ògnún al sa.

Un mulein ch' sì mis dl' ann masnava a sècc,
Cún una ciusa feva andar Vintura,
E cún l' avrir e srar la paradura,
L' aqua ch' i vgneva, al feva star a stècc;
Al guadagnava in st mod, pan, vein, brusar,
E túttt al rêst ch' i psseva bisugnar.

La Zé Lucheina gravda in-t-i nov mis
La ciusa dèl ciavgott andò pr avrir,
Es i saltò i dulur da parturir
Per la fadiga tant all' impruvis,
Ch' la n' psseva piú tgnir strecc, e la cridava,
E la castlâ svinò quand manc s' pinsava.

Cmod fa i zedron salvadg dla muntagnola,
Quand un qualcún s' i accosta per tuccari,
Ch' i squezzn all' impruvis squas a guardari,
Aqusé fé la Lucheina, e s' n' è una fola,
Ch' appèna al la tuccò la paradura,
Ch' alla lus la squizzò la cheriatura.

La povra donna in mêzz a st gran spettaquel,
Vdènd vgnirs' al bògn a cò sèinza pultei,
Truvands' lé da per lì in quèll sgumbei,
La dess: s' a n' mor sta volta, l' è un miraquel;
E ciappand sú al ragazz ch' era in-t-al priguel,
In frèzza còurs in cà a ligari al bliguel.

A quèst i messen nom po Bertuldein,
Ch' aveva al mustazz long, e l' nas asquezz,
Cún i ucc' losc purassâ culòur d' perdezz,
E una buccheina cmod ha i rundanein.
Al nassé tra 'l mulein e la cadèina,
E per quèst al fú dett po dalla Zèina.

L' aveva ott ann, es era grass e bèll,
Quand so padr accusâ fú sú in Turròn,
D' avèir a poc a poc sèinza dscherziòn
Magnâ in gnuc la fareina d' quèst e d' quèll,
E dòp avèirl' i sberr piú volt zercâ,
Al fú cmod s' dis, mal prèis, e bèin ligâ.

E quand al fú persòn, al prem esamen,
Sòul per mustrari la sussezza d' canva,
E ch' per tirarel' sú al sberr s' amanva,
Lú arspònd a tútt, e s' dis al vèir s' i al ciamen;
E perchè 'l ladrarì eren stâ poc,
L' av sòul l' eseli, es l' av cún tútt i fioc.

A i cunvegn malipand andarsen vì,
E lassar la famèia sèinza guida,
La mader pr al dulòur stiamazza, es crida,
E al ragazz anca lú s' sgúmbia i cavì;
Nssún pinsava ch' bsò abburrir al vezi,
A chi n' vol sblisgar zò per al przipezi.

L'era al tèimp ch'in-t-l'Abrúzz s'feva la guêrra,
E d' campagna sta guêrra era ciamâ,
Dov Vintura i andò aqusé da dsprâ,
Caminand part a pi, e part per têrra.
Perch' in-t-al pòzz al feva vdèir la louna,
In poc tèimp al s' truvò la so furtouna.

Un uffizial franzèis al so servezi
Al tols, perch'a i gvernass ògn dé al cavall.
L' aveva un bòn salari, e di regal,
Es campava molt bèin cún st eserzezi;
Ma una stiuptâ sparâ da un furibònd,
Fé fari un scramazzol a qul' alter mònd.

La vèdva ch' av sta nova, per dspraziòn
S'vleva amazzar, s' l'amòur dèl fiol n'la tgneva,
E la vindé túttt quèll po d'stèint, ch' l' aveva,
Es vegn a star qué dèintr a cà a pisòn;
Dov la viveva sèinza avèir un sgdozz,
Allivand cún miseria al so bambozz.

Túttt el fêst, la puvrètta po s' inzgnava,
D' far da magnar a divers muradur,
Tant ch'la campava, e po s'cminzò a introdur
In-t-i suldâ d' palazz, e i pagn lavava;
E Bertuldein dsé a túttt per cosa rara:
La sgnera mader fa la bugadara.

Sta povra donna, ch' n' era brútta d'fatt,
E praticand la còurt ch' s' usava allòura,
L' aveva di spuracc' attòurn ògn' òura,
Ma lì i scurzeva túttt, iúst cm' è tant matt;
E sòul un Mor, ch' serveva al prem cuccir,
La persuas un poc cún al so dir.

Al s' intrudúss da lì cún bêlla rasa,
E cún bèll mod l' era dvintâ al patròn;
L' andava e al stava in so conversaziòn,
Es fé purtar rispêtt alla so casa;
Ma Bertuldein ch' era vgnú sú grandsètt,
Pareva ch' n' avess geni cún st murètt.

L'aré vlú baccaiar, ma a n'mtteva al còut,
Perchè s'a u' vgneva al mor, l'andava sbrisa,
E premèndi al zibòn piú dla camisa,
Ogn cosa per magnar s' mandava a mònt;
Ch' pur trop anc al dé d' oz l'è vgnú l' usanza
Al dvintar orb e mútt pr impir la panza.

Al mèster d' stalla ch' penetrò al trazètt,
Cminzò a badar, e a tguiri l' occ' adoss,
Es cgnussé ch' al rubava a piú non poss,
Per mantgnir la Lucheina, e 'l so tusètt.
La biava a dé per dé s' vdeva mancar,
E ai cavai po tuccava d' sbadaciar.

E òultr a quèst a s' i attaccava al man
Del fiúbb e del curèz di finimeint,
Di burazz, e del spòng, e di frameint,
D' la sonza, di frustein, fein di gaban;
Ma al finé prêst al spass d' sti sù traloc,
Perchè 'l nozz di baron zà duren poc.

D' sti truffarì al fú infurmâ la Curia;
E Bertuldein fú súbit tolt d' mira,
Ch' interrogâ da ún d' qulòur cún brúsca zira,
Al cuntò ògn cossa bèin piú prêst che d' furia;
Es se spianò al pruverbi ch' ògnún sà,
Che 'l gallein' e i ragazz insporcn el cà.

Poc dòp suzzêss, ch'al Mor a cavall dl'asen,
Cún la metria e 'l patafi andò per piazza,
E al boia dava al mòsc a qulà carnazza,
Cún di culp ch'vgnén dal zil iúst cm'è tant masen;
E cún rasòn psseva dir l' African,
Ch'al so amòur av al fein, c'ha quèll di can.

Uné po a sta tal fêsta la Lucheina
Av i prezêtt de n' praticar piú al mròus,
E per tútt al vsinâ a se spars la vòus,
Ch' la svergugnò piú ch' s' la fúss stâ in berleina,
Talmêint ch' l' a n' s' attintava piú a andar vì,
S' n' in-t-l' òura quand vein fora i palpastrì.

Per tors d' in-t-i ucc'a quèll flazêll d' braghiri
Ch' stavn in-t-al camp di bú, dov l' abitava,
Tútt el strâ la zercò, es en' truvava
Un qualc malèid, dov tgnir i su strafiri,
E per sfugars' qand l' era qusé inspirtâ,
La bagnava al ragazz del sculazzâ.

La dmandò tant, la s' arcmandò qusé fort
A tútt qui ch' l' incuntrava e ch' la cgnusseva,
Ch'a i ariussé po un dé, ch'la n'al cherdeva,
D' truvar in-t-la so dsgrazia un po d' cunfort;
Es andò a star per spènder puc quattrein,
A mêzz dèl Frassinag al magazein.

E qué l' era ubligâ sèimpr a servir
Tútt qui puver dsgraziâ ch' magnaven là,
Per guadagnar ògn dé da mettr in cà,
Bèn e spèss di strappazz bsgnava suffrir;
Cgnussènd qula veritâ ch' i savé dura,
Ch' la miseria è una gran brútta figura.

A st magazein un dé a i capitò
Sètt birichein a far una tulliana,
Ch' s' eren dsgustâ cún dl' altra tribuldana;
Perch' i n' avén avú útt al fatt so;
I avén di gatt scurdgâ d' qui di plizzar,
Ch' i i vlén far cusr, e quèll era al so dsnar.

Ún avé nom Fasol, ún al Brusâ,
E un alter i al ciamaven Quartdagnêll,
A ún i i dsén la Vêccia, a ún Vermizêll,
A quèll Nasturzi, e a qul alter Squatanâ,
E a ún ch' fra d' lòur pareva al capural,
Per sover nom i i dsén Magnazinzal.

In quèll mèinter ch'i aspttaven ch's'amanvass,
Du zugaven dì stanta a taruchein,
E du altr a caplètt in s' un tavlein,
E du a batt mur; e ún d'lòur stava a spass,
Ch' s' i truvaven del lit, al sentenziava,
E útt el differèinzi l' accumdava.

Quand pofú all'òurdn al dsnar, la Zé Lucheina
I andò a apparciar la tavla sèinza tvaia,
E qué a s' sinté un gran oh da sta canaia,
Cmod s' al fúss arrivâ ún dalla Cheina;
La i mess i su tond d' têrra, e di tvaiú,
Ch' eren tant nett, ch' i parén lisnarù.

E po la purtò in tavla a sti figur,
Un mnêster d' manfattein in-t-al brod d' gatt,
E dl' alter mnein alèss in-t-un gran piatt,
E dl' astuvâ ch' era d' tútt i culur;
Ma in-t-al purtarl' a lì s' i arghegna al nas,
E al stòmg s' i arvolta, per l'udòur ch' n' i pias.

Qstòur sguazzònn, a i dispiasé d'lassari el-i oss,
Es bvénn dèl terzanêll ch' era da rê,
E po dòp dsnâ i avénn al so caffê,
Ch Zesmein i al dé, che vgné d'in Brochindoss;
E cún la panza peina quant è l' ov,
I s' messn aqusé fra d' lòur a dir del nov.

Sta mattena in-t-i Urevs i era un villan
Dess al Brusâ, ch' vlé vèndr un par d'tuchein
E una mnâ d'qui buttgar ch' han al murbein
S' ein mess d' accord per minciunar st bagian.
Ún i ha dmandâ: quant vut'd'quèll par d'cappon?
I ein tuc (i ha arspòus al gang) es ein d'qui bon.

E aqusé ún dòp l'alter fénn sta cantafola,
Tant ch' al villan i messn in cunfusiòn.
Qustú s'cminzò a sfergar i ucc', es dsé: me n'sòn
Mega imberiag, cuspêtt, ch' a n'deg d'mi lola;
Ma lòur i han fatt la burla da vulpon,
Oh! l'ha bsgnâ ch'i tuc a i vènda per cappon.

Me v' in dirò una bêlla, dess Nasturzi,
Ch' m' è mo suzzêssa a me l'alter diazzazz,
Qué fora d' Saragozza al Palazzazz;
Ch'al bsò ch'a reda, cm' a m' arcord al scurzi,
A truvò un muntanar cún dòu furmêlli
D' furmai in man, ch' eren famòusi e bêlli.

A i dmandò quant al vleva, e lú m'arspòus:
Tant lir, tant sì bulgnein, e me i dess: Ahi!
S' al val poc d' piú la fòurma, it' merdacai?
Me al tols in man nasandel' pinsiròus,
Al gònz em'guardava, es bveva al so brod d'oca,
E me stava lé frúgn fagand al moca.

E quand' a m' la vest bêlla, cmod a vleva,
A in ruzzlò úna in sú e qul' altra in zò,
Úna vers al Mlunzêll, e qul' altra andò
Vers la Porta tant fort, ch'squas piú la n's'vdeva;
Al muntanar cunfus curré drì a úna,
E me drì a qul'altra, e po fé, adì furtouna.

Fasol cuntò, ch' la fiola d' un fundghir
Ch' sta in Predalâ, s' avé da far la spòusa,
Ch'al la tulé l' urtlan ch'stà alla Zertòusa,
E ch' dapertútt a s' in feva un gran dir;
Vermizêll saltand sú dsé ch' al n' è vèira,
Ch' al la tol l' ost dèl Srai sta premavèira.

Cmod ch' al n'è vèira? dess Fasol allòura,
S'a m' l' ha dett so fradêll, ch' fa al carzadòur.
Vermizêll dess: me 'l sò ch'al n' è dòu òur,
Ch'a m' l' ha dett al barbir ch'stà dall'Auròura.
Una parola taccò l' altra, e i vegnen
Al man iúst cm'è du gatt quand i s'sgranfegnen.

Fermav', Magnazinzal cridava fort,
E Quartdagnêll vlé tgniri, e a n' i ariusseva;
Squatanâ i strappazzava, e qué al chersseva
Al pladur, perchè nssún vleva avèir tort,
Fèirma, dai, ciappa, lassa, para, peia,
Chi s'sgúmbia, chi s'arversa, e chi s'sgarmeia.

La Lucheinà a sintir st gran badalúcc,
Ciappa al ragazz per man, es va in s' la porta
Ciamand aiut, e a n' i era un razza storta,
Ch' i dess mèint, ch'i parén tútt tant alúcc;
In st mèinter sta canaia saltò fora
Cún tanta furia, ch' l' av una gran pora.

I s' trénn ai sass, es cminzònn a sfrumblar
D'qui grustein in zà e in là ch'm'è tant stiuptâ,
E al zil sà quant in longa la sré andâ,
S' qui dal manètt n' se vdén qué arrivar,
Ch' i dénn la fuga in fein fora dal casser,
Ch'al pars iúst al falchètt ch' dess in-t-el passer.

La Lucheina inspuré mêzza in dspraziòn,
Perchè qustòur n'avén pagâ innanz d'andar vì,
I era saltâ in pinsir d' vlèir corr'ri drì,
S' al n' arrivava allòura al so patròn,
Ch'era om d'st mònd, mo l'avé bona cunseinzia,
E intèis al cas, al dess: a i vol pazeinzia.

In st mèinter Bertuldein vgneva in etâ
D' savèir pr al so adruvar quas al fatt so,
Ch' sèinza fadiga nssúna l' imparò
D' cumprar dl' oli, del zris e dl' insalâ;
E lì al tirava sú goff sé, ma scalter,
Cmod a sintrì no zà in st cant qué, ma in st alter.

FEIN DÈL PREM CANT.

CANT SECÒND.

Pur trop l'è vèira, ch'quand nass un puvrètt,
Al nass un asn alla Comunitâ,
E perch'a n'campa a st mònd aqusé dsgraziâ,
Al bsgnaré mnari in co cún un stanghètt;
Perchè s' al viv, nssún mal piú i bisògna,
E a i còrr dri tútt el mòsc cm'è a una caròg̃na.

Spèss capitava un orb pr al magazein,
Ch' avé prèis amizezia dla Lucheina,
E in quèll mèinter ch'al dsnava una matteina,
Al mustrò d' avèir geni a Bertuldein,
Es i dmandò s' l' a i l' avess mai vlú dar,
Ch' al n' avé iúst bisògn per fars' mnar.

E lì che n' vdeva l' òura d' liberars'
D' qul intrig, cún grazia la s' i mess a dir:
Quand al sì bòn e ch' al v' possa servir,
A v' al darò, ch' mei d' vú n' psseva truvars',
Ch' sì om da bèin, ch' al pssrì tirar innanz,
Cún insgnari al bèin vivr, e 'l bon' creanz.

L'orb che n'fú mútt, nè sòurd, azztò al parlé
Cún mell palazz prumess d' trattarel bèin,
Po dess: oss Bertuldein sú pur andèin,
Ch' a st mònd a n' i è om furtunâ piú d' té;
E lú guardand so mader vlé smergular,
Es s' arcmandava ch' a n' i aré vlú andar.

Al là ciappò per la stanêlla strecca,
Es s' i arpiattò bèin prêst sòtta al grimbal;
A qula puvrètta i in saveva d' mal,
Es al basava anc dov l' avé la crecca;
Ma chi n' arisga n' ròusga al mi cor bêll,
La i dess: bsò far o merda, o granadêll.

Va pur mi fiol, e arcordet' dla Lucheina,
E d' to pader ch'era om d'garb, d'impurtanza,
Ch' mors in guêrra al servezi dèl Rê d'Franza,
Sebbèin ch' l' era nassú d' zèint cuntadeina;
Av giudezi, stà svelt, alligr', e intòn,
E al zil t' daga per me la so bendziòn.

Allôura Bertuldein túlt dscunsulâ
Cminzò dinanz all' orb a caminar,
E lú i insguava cmod l' avé da far,
Per mnarel' sèimper per la bona strâ;
E a forza d' qualc scabúff, l' imparò prêst
D' mnarsel' drì dapertútt, e d' êsser lêst.

Dòp qualc dé ch'i andònn drì zirand Bulògna,
E ch' al guadagn dla birba i paré poc:
Oh Bertuldein, dess l' orb, a dèin all' i oc,
Ch'a n'truvèin qué per nú quèll che z' bisògna,
A n'voi ch'a stàn piú qué a sbactar la louna,
Ch' muda paièis, sol anc mudar furtouna.

E qué al s'arsòls d' partir al dé ch'arvgneva,
Es volss ch' l' andass so madr a salutar;
Ma al là zercò, es en' la pssé truvar,
Ch' l' era andâ d' fora, sebbèin ch' al piuveva,
E al turnò all' orb cún qula sudisfaziòn
Ch'da i sberr a qui puvrett ch'ein mnâ persòn.

La mattena i s' livònn ch' l' era dòds òur,
E s' prinzipiònn a caminar d' bòn pass,
I s'fermonn sòtt a un portg tant ch'dess zò un squass,
Po andònn fora dla Porta d' strâ mazòur.
E appèna passâ 'l casser, l' orb i insègna
Du Liou ch' stan lé azacâ fatt d' masègna.

E a i dess: oh Bertuldein púnza l' urèccia
A quèlla d'qul'animal, ch't'sintrâ in quèll mèinter
Un' armòur strampalâ ch' è fecc lé dèinter,
Ch' per maravèia t' farà arstar d' cavèccia.
Al ragazz còurs al bcòn, e a i l' apunzò,
E l' orb cún un spintòn i al cuzzunò.

L' armas imbazzurlé quèll pover gnagn,
E 'l vècc' ridènd i dess: aqusé s' impara
A savèir al fatt so; l' è cossa ciara,
Che chi è trop cherdinzòn, fa d'sti guadagn;
E Bertuldein cún la têsta arvinâ,
Armas d' strazz lé cunfus piú che ubligâ.

Ma però sta burlètta i fé dèl cas,
Es cminzò barbuttland fra lú a pinsar
Ch'al dseva al vèir, e ch' al bsgnava imparar,
E qula botta in-t-la têsta al persuas
D'mod tal, ch'al pars ch's' i avress un po la mèint
Dop ch' l' av avú dall' orb quèll teintamèint.

Mèinter ch' i andavn innanz, l'orb amurèvel
Cminzò a smesdgars' cún al so ragazzol,
E a i cuntò tant luchein', fandoni, e fol,
Ch' a i fé capir al mod d' n' êsser currèvel;
Ma la fadiga po ch' al feva a insgnari,
Al vleva ch' la servess pr al so salari.

E zertamèint lú psseva approfittars'
Cún st orb, ch'era al piú drett ch'andass pr al mònd,
Ch' aveva un intêllètt aqusé profònd,
Ch' saveva cún bêll mod túttt captivars',
Quand' al cuntava cvêll, quèst era zerta,
Ch' túttt staven pr ascultarl' a bòcca averta.

Alter ch' n' era Scarneccia a i su bon dé,
Quand l' únt pr el scuttadur, e 'l lattuari
Ai cuntadein vlé vènder, ch' pr incantari,
A i mustrava i braghir, po avé finé;
E cm'a n' feva quattrein, ch'al s'instizzeva,
Di villan becc e vì in ultm a i dseva.

St orb avé sèimpr una zert fazza alligra,
Es parlava cún vòus grossa e sonora,
Al s' mustrava devot, ma túttt per d' fora,
E la lèingua a sfrapplar en' n' era pigra;
Al vsteva d' culòur scur, mudêst, cumpost,
Es aveva amizezia cún túttt quant i ost.

Qualc volta al feva i su rugulett in piazza,
Es dspiusava pr i deint l' erba carleina,
Al s' vantava d' savèir anc d' medseina,
Es fé crèder ch' Galen' fúss d' la so razza;
E incantand qusé la zèint a forza d'ciacher,
Al cavava i quattrein anc dai piú splacher.

Al dseva al donn ch'a i guariré al mal d'mader,
Ch' l' avé un secret per farel' parturir;
Ch' al savé s' quèll ragazz ch' avé da vguir,
Srev masc' o femna, e s'al vgnaré zò d'squader.
E quèll ch' piú i feva guadagnar di pavel,
L' era al dir ch' al cmandava infein al diavel.

E cún st crèdit el fèmen matti andaven
A pregarel' ch' a i fess' turnar al mròus
Ch' era dsgustâ, ch' i era prumess per spòus,
E qué i tston d'Ròma nuv spess spess vulaven;
Ma pr en' smaccar sta so negròmanzì,
Dai paìs d' sútt in sútt l' andava vì.

Cún tútt però ch' al guadagnava tant,
L' era d' so natural larg cm' è una pegna,
E a Bertuldein feva spèss vgnir la tegna
Pr al poc magnar, ch' al stava in pì pr incant;
E la fam i aguzzò tant al zervêll,
Ch' al dvintò a poc a poc un furbastrêll.

L' orb avé una ribòlza d' bòn curam,
Assrà cún un lucchètt, e la so ciav
Fatta in-t-la delma propri d' una nav,
Antiga tant ch' la s' arcurdava Adam.
Dèintr' a i purtava pan, carn, e furmai,
Camis, brag, scarp, e scfon, zivòll, e ai.

L'era qusé accort quand al l'avreva e assrava,
Ch' gnanc una brisla i srev andâ a da mal,
L' armnava tútt el coss, d' manira tal,
Ch' l'inventari in-t-la mèint sèimper i arstava,
Es en' suzdeva a lú, cmod fú in quèll prâ,
Ch' al lòuv magnava el piguer ch' ern armnâ.

La part ch' tuccava al pover Bertuldein,
Era qusé miserabil, ch' in dú bcon
Al s' sbrigava d' biassar, e in fugatton
Bveva d' l' aqua dèl pòzz in cambi d' vein.
Al prinzipiò a studiar mattena e sira
Per pssers' cavar la fam in qualc manira.

A i ariussé d' rubari un bagaròn
D'in qui quattrein ch' la zèint trava per têrra,
E da mursgott l' arpiatta prêst, e 'l sêrra
Fra mêzz a una dscusdura dèl zibòn,
E po al fé barattar in quattrein mnud,
E un zuglein prinzipiò ch' n' andava a vud.

Quand al turnava a coier dalla zèint,
E ch' i era dâ qualc bagaròn d' limosna,
Al le feva sparir prêst cm' è una losna,
E un quattrein dava all'orb ch' n'era cuntèint.
E aqusé cún sta manira al fé dvintar
I bagaron quattrein, sèinza bravar.

Al seguitò un pzulètt a far sta folà,
E l' orb ògn poc i dseva: Bertuldein,
Dòp ch't'stâ cún me, me n'búsc se n'di quattrein,
In dov ch' i bagaron vulavn a viola;
E in tant al furb cún sta so bêlla usanza,
Al s'cavava vì el crèsp ch' l' avé in-t-la panza.

Quèsta andò bèin perch'al n'i vdeva el man,
E a lú ai cherssé l' argoi pr un' altra volta;
Ma s' al pizzòn al pullarol s' arvolta,
La bessa anc sol mursgar al zarlatan.
L' era ciar al pruverbi ch' dsé so mader,
Ch' l' è trop cattiv rubar a cà di lader.

L'avé un'usanza al vêcc' quand al magnava,
Ch' al s' tuleva le apprèssa al fiasc dèl vein,
E d' avèirn' una gòzza Bertuldein
A n' i era dúbbi, s' anc al i avanzava;
E lú pèiusa, e lú arpèiusa, e po cunsidra,
Per pssèirn'avèir un poc cún quale sgualmidra.

Una cannúccia al s' atruvò d' arêlla,
E quand i eren túttt du lé per magnar,
Pian pian la mté in-t-al fiasc, e po a succiar
Durava tant, fein ch' al s' la vdeva bêlla;
Ma l'orb ch'era un bevdòur ch'n'andava in fal,
S' accurzeva ch' al vein feva un gran cal.

Prêst prêst tols al cumpèins d'mudari lug,
E tra 'l gamb al s' al mess per star piú san,
In s' la bòcca dèl fiasc tgneva una man,
Es tols l'aqua al ragazz d'far piú quèll zug;
Ma lú però che n' s' pers d' anem, strulgò
Un alter mod d' turnar prêst in s' al so.

Quand l'om ch'è inclinâ al mal, cmèinza andar sú
Per la scalazza dell'-i iniquitâ,
A n' rêsta al prem pirol, nè a mêzza strâ,
Ma a còst d'ròmpers' al coll a n's' fèirma piú;
Sòul quèll che n'cmèinza mai s'trova cuntèint,
Perchè sèimper dri al mal i è al pentimèint.

Al ragazz s' inzgnò tant, ch' al sav truvar
Un truvlein da un sò amig e un poc d'zira,
E quand al s' la vest bêlla qusé una sira,
Un bus in mêzz al fiasc i ariussé d'far,
E po cún qula po d' zira a i fé un stupai,
Pinsand d'fari star l'orb ch' n'era un sunai.

Quand era òura d' magnar Bertuldein desva:
A i ho pur al gran frèdd, d' grazia patròn,
Lassâm' vgnir lé tra 'l gamb per cumpassiòn;
E lú tra l'gamb pr en'spèndr in fug, s'al mtteva;
Al ragazz ch' i vdé lúm, al tèimp ciappava,
E cún destrèzza pian pian, al fiasc tettava.

L'orb ch' in-t-al bèver u' i truvava i cont,
E ch' sinteva ch' al fiasc sèimpr era alzir,
Al l' attastò qusé attèiut, e in tant manir,
Ch' in fein l'atruvò al bus, e s'andò al púnt;
Ma 'l mustrò de n' s' n' accorzer nieint affatt,
Perch' al puntghein turnass in bòcca al gatt.

La mattena seguèint sèinza pladur
Al gaien dl' orb dsinvolt che n' paré lú,
S'mess Bertuldein tra 'l gamb ch'guardava in sú,
Per torr al tèimp da far al surbidur;
Ma l' vêcc l' urèccia tgneva a la campana,
Aspttand ch' la vòulp andass alla so tana.

Al ragazz trop ingòurd d' bêver dèl *vein*,
S'azacca es dstopa, e al s' cmèinza a deliziar,
E lú pr un bòn pzulètt al lassa far,
E po al fiasc ciappa, ch' n' era mo gnanc pznein,
Alzandl' in aier cún manira lêsta,
E da urbazz un gran còulp i dà in s'la têsta.

Al puvrein cascò lé mèzz tramurté,
Cún al mustazz dai sgduzz túttarvinâ,
La têsta ròtta, e túttl' insanguinâ,
E in-t-una botta sòul i armas piú fré;
Ma l' orb che n' vdeva sta famòusa arveina,
Dal gúst d' un sé bêll còulp feva zriseina.

Al i aiutò, ma d' redr a n' s' psseva tgnir,
E quel piag a i lavò cún dl' alter vein,
Digand: cossa t' in par mo Bertuldein;
Al vein t' ha fré, e al vein t' ha da guarir;
E al ragazz dalla strètta in-t-una braga,
Truvò ch' i era scappâ fatt la teriaga.

FEIN DÈL SECÒND CANT.

CANT TERZ.

Arg ch'aveva zèint ucc' (cònta l'Istoria)
N' fú bòn d' far la guardia a la so vacca,
E qust orb sèinz' ucc' ch'n' i vèd una patacca,
D'n'êsser mai stâ ingannâ al s'vanta, e s' gloria,
E d' star a cà e buttèiga al n' i rincrèss,
Perch' al sà che chi dorm en' peia pèss.

A poc a poc s' armttéva Bertuldein,
D' la tantanâ arcurdèvla ch' l' avé avú,
Ma l' era dèbel mort ch' a n' psseva piú,
Cún al mustazz ch' paré quèll d' Arlichein;
Al s' tirava drì 'l gamb a far du pass,
Cmod s' al fúss stâ un cadaver ch' caminass.

A n' psseva piú la nott durmir squas gòzza,
Dai lunari ch' i vgneven per la gnúcca;
Al s' distillava al zervêll ch' l' avé in-t-la zúcca,
Per far una vendètta che n' fúss mòzza;
E dòp ch' l' av bèin pinsâ, al turnò a pinsar
Ch' al tèimp è galantom a chi 'l pò aspttar.

Ma l'orb a dé per dé al trattava piz,
E sèinza avèir rasòn al l'arfilava,
El spunsunâ, e i pzigutt ch'al i affiubava,
Al favn andar innanz vultâ d'schibiz,
E tant ern el bergnoqul e i nezz ch'l'aveva,
Ch'l'inguèint dèl spzial dèl gnec, gnanc al guareva.

Tútt arrabbiâ al ragazz sgranava l'ai,
E zà ch'a n'psseva in alter vendicars',
In tútt 'l bus, e 'l pòzz ch'psseven truvars',
I guazzaven tútt du, cm'è tant cavall;
E chi avé i ucc', vluntira in perdeva ún,
Perch'l'alter in perdess du, che n'n'avé nssún.

Ma 'l vècc' ch'era susptòus d'so natural,
Cún al bastòn tastava da per tútt,
E cm'al truvava ch'i era al sintir sútt,
E lú al tuccava sú bèin e no mal;
Tant ch'sta vendètta a i cunvegn d'lassar star,
Perch'a n'la pssé nè veinzer nè impattar.

E al fé cmod intravegn a quèll puvrètt
Ch'andò a cà per magnar, es n'era fatt,
Ch'al s'mess a litigar fein cún al gatt,
Es vleva far cún tútt el sòu vendètt;
L'era mantvan, e al s'ciamava *Rugier*
Ch'tré vì 'l-i ov per far dspètt alla muier.

S'la forza mònta addoss a la rasòn
Ch's'lamèinta, è un can ch'abbaia vers la louna,
El cart stan per pzurar cm'a n's'ha furtouna,
E i strazz van sèimpr all'aier; in cunclusiòn
L'usarà sèimper cmod s'è usâ, e cmod s'usa,
Ch'sòul chi è dsgraziâ, al locc porta alla ciusa.

A Genva l' orb aveva sintù dir
Ch' a i era d' gran richèzz, bòn pan, bòn vein,
E al dess ch' a i vleva andar cún Bertuldein,
Perchè là po i sreven stâ da cavalir,
Ch' dov i è dla robba a s' búsca sèimper cvêll,
Per quèl pruverbi ch' dis, c' ha zucc, fa stêll.

I s' messen a caminar per del muntagn,
I cavalcaven zêd, saltaven fuss,
I guazzòun di fiumett ch' eren stâ gruss,
Es traversònn di camp e del cavdagn;
E se bèin, ch' tutt al dé tant caminònn,
A Scargalasen d' nott sòul i arrivònn.

E lé s' piantò al vanghètt a una casètta
D' zert muntanar ch' feven la so pulèint,
I magnònn es bvénn alligramèint,
E a bsgoi durménn sòuvra a dla paia nêtta;
E la mattena innanz ch' i andassen vì,
L' orb i ringraziò túttt per tant curtsì.

I passònn vsein a un lug, dov a s' vindmava,
Ch' a i era d' quel ragazzi muntanari;
L' orb s' i accustò, es cminzò a cantari
D' quel qutâ curiòus, ma nssúna i abadava;
E qula volta poc bèin andò i fatt su,
Ch' al buscò in túttt per túttt sòul un grapp d' u.

Qusé mal cuntèint d' st regal s' mess a pinsar
Al mod d' purtarla, perchè la n' s' amustass,
Ma al n' al truvò zà mai, bèin ch' al strulgass,
Es arsols lé in quèll púnt d' vlèirla magnar,
I s' messn' a sedr all' ora d' unaròuvra,
E l' orb cminzò sté dscòurs a fari sòuvra.

Bertuldein sèint, al dess: in cumpagni
A voi sta volta ch' a magnamen st' u,
Ch' a la partamen iústa fra nú du,
E ch' andamen d' accord da bon fradi,
Una grana ún dòp l' altr avèin da torr,
Questi ein i patt, arcordet' bèin ch' a s' mor.

I cminzònn, e pr un poc enssún mancò,
Ma l'orb dòu gran' insèm s' in mess a bccar,
E 'l ragazz ch' vest aqusé, cminzò a spesgar,
E trèi e quattr ògn volta a in trava zò:
Ch'm'a s' ròmp i patt, e ch's'è cgnussú l'ingann,
Allòura chi è minciòn, l' è po so dann.

E quand al fú finé d' far st bèll duètt,
L' orb arstò aqusé cún la graspúia in man,
Scussand la têsta, al s' livò sú pian pian,
Digand a Bertuldein cún un ghignètt:
Te m' i hâ fatt star ch' a m' in sòn bèin adâ,
Trèi gran't'n'hâ tolt ògn volta, e t'm'hâ ingannâ.

Al ragazz zà sicur ch' l' orb n' avé vest,
Tgneva dur ch'al n' è vèira, e al sustintava,
Es i dmandò d' in dov mai al cavava
St suspêtt qusé mal fundâ, busadr e trest.
Lú i arspòus: t'n'hâ tolt trèi, e zert l'è aqusé,
Perchè t' m'hâ vest toren dòu, e t'n'hâ zitté.

A sintir st acutèzza, Bertuldein
Armas, e al s' mess allòura a cunsidrar
Ch' al n' accadé pruvars' per fariel' star,
Perchè l' era trop astut, accort, e fein;
E l'aspttava bèin d' cor ch' vgness l' uccasiòn,
Per pssèiri far quèll ball ch' s' ciama al piantòn.

Chi vless cuntar d' sti astúzi e furbarì
Ch'suzzdeven squas ògn dé, a in sré del miara;
Mo me che n' voi andar a la Lungara,
A fazz per far piú prêst un' altra vì;
E a Genva a una lucanda a m' fermarò,
Dov l' orb cún Bertuldein un dé arrivò.

Qué una volta al bòn vêcc'un pzzol d'sussezza
I feva cuser sòuvra a quatter bras,
Ch' mnava un udòur ch' i cunsulava al nas,
Mo alla bòcca e al palat la feva stezza,
Perch' al savé ch' a n' i in tuccava brisa,
Ch' l'era trop al gran lòuv quèll so amig zrisa.

Quand la fú mêzza cotta al s' la fé dar,
E fra dòu mulèin' d' pan tant la striccò
Ch' tútt al grass ch' i era dèinter l' i cavò,
E po d' nov in-t-al spdètt la fé turnar;
E al ragazz ch'i abadava ch' la n's' brusass,
S'sinté mancar sòuvra al fúm d'quèll grass.

Intant cún un gran gúst l'orb sganapava,
E Bertuldein stava lé a bòcca sútta,
Al cherdeva d' murir aqusé alla mútta,
E in s' qula sussezza a i feva sú la bava;
Al s' vlé azardar a toren, e po avé pora.
Cm'è i pondg di spzial, l'alcava al vas per d'fora.

L'orb ch'avé una gran sèid, dé di quattrein
Al ragazz, es i urdnò ch' l' andass currènd
Alla prema ustarì ch' fúss lé in quell band,
A cumprari da bèver un bucal d' vein.
Fa prêst a i dess: e lú da bòn mustazz
Tols al tèimp d' minciunar prema al luvazz.

A i dé in-t-l'occ' pr azzidèint un pzzol d'radis
Ch'al zil sà lú quant è ch' l'era in qula cà,
E al l' insfilzò in-t-al spèid pulid cmod va,
Turnandla a metter lé sòuvra quell znis,
E po pian pian in púnta d' pê sta znì,
Cún la sussezza in man al scappò vì.

E sebbèin ch' l' era qusé mêzza scuttèinta
Tra i deint e i laber quand la fú un po trida,
Al fé d' nètt in-t-un soppi, es s' alcò 'l dida;
E chi sguazza una volta, sèimpr en' stèinta.
L' andava d' cor alligr e túttt cuntèint,
Digand: chi scappa un púnt in scappa zèint.

Cún al vein tòurna a cà ch' al còrr es trotta,
E al trova l'orb ch' fra mêzz a dl'alter pan
Striccava la radìs fort cún el man,
Cherdèndla la sussezza ch' l' avé cotta;
Ma Bertuldein ch'vdè 'l núvl in mêzz al srèin,
Al s' truvava tra 'l fòurc e 'l pònt d' Rèin.

L'orb ingòurd dé un mursgott al ravanêll,
E in-t-al sintir quèll frèdd, s' tirò indrì prèst,
E maraviands', al dess: mo cossa è quèst?
Chi ha fatt sta barunata? Ah furfantêll!
E al ragazz dess da franc: me n'sòn stâ zert,
Un qualcdún srà vgnú in cà ch' l'úss era avert.

A n' pol êsser, dess l'orb, quèst è impussebil,
Perch'al spèid sèimpr'ho tgnú qué tra sti greff,
Per rubarmla s' al fúss anc vgnú sbergneff,
Me l'aré zert sintú, e l' è infallebil;
Mo d'in dov vein al mal quèst al sò zà,
Perch'a n's' pò mai guardar dai lader d'cà.

Chi fa mal, mal aspêtta, es en' i è rúsc;
Ch' la fa sòtt' alla nèiv, un dé la s' dscruv;
E questi d' st mònd en' n'ein pruverbi nuv,
Ch'al s'accòppa in-t-i trav chi n'bada al búsc.
Chi spera d'avèir bèin fagand dèl mal,
Cún sta speranza va a mùrir' al spdal.

Bertuldein se scusava, e po pianzeva,
E al s' mess anc a zurar e a sperzurar;
Ma l'orb per quèst en' s'dassò zà infnucciar,
E per quant coss al s'dsess, lú n'i cherdeva.
Qusé túttt all' impruvis al l' acciappò,
E cún el man la bòcca a i spalancò.

E al so nasazz ch'l'avé long una spana,
Sèimpr'inspurcâ d'tabacc, puzzlèint, e ch'còula,
I cazza dèintr infein al cann dla gòula,
E po i strecca la panza, es i la dvana;
Ma la sussezza ch' era poc luntan,
Turnò túttta in-t-al grúgn a qul' orb tiran.

Ch'pein d'rabia e d'stezza cminzò a dari addoss,
(Sebbèin ch' al rubamèint i era stâ rèis),
E sgrafgnandi al mustazz, al l' avé prèis,
Mnandi zò a ròtta d' coll per ròmpri el-i oss,
S' la zèint ch'còurs all'armòur prêst n'arrivava,
Al zil sa lú sta volta cmod l' andava.

Ch'i arrivònn iúst cm' è la timpêsta al zúcc,
E cm' è 'l zinquantazeinqu in s' la primira,
Perchè l' aveva addoss tant la gran ira,
Ch' al l' aré staiuzzâ cm' è i limon túcc;
Ch' un orb púnt in-t-la gòula è un animal
Piú arrabbé ch'en' n'è i can drì ai purc zignial.

Qnel cheriatur i al strappònn vì dal man,
E d' sta poca dscherziòn cridavn al vcciazz,
Digand: che v' vegna un caucr in-t-al mustazz,
Èl' quèst al mod per castigar un cstian?
E lú cminzò a cuntari qusé bêll bêll
La burla dl' u, dèl fiasc, dèl ravanêll.

A i fé cherpar squas túttt dal redr allòura,
Tant cuntòl' cún bêll mod túttt sti zangattel,
E Bertuldein ch' aveva altr in-t-el scattel,
Stava argutté sòtt al zèirc' d' una sgnòura
Ch' era patròuna d' cà, e a forza d' squas,
La vols ch' i fessen fra lòur du la pas.

E qul'istèss vein ch' per bèvr era cumprâ,
Servé a lavari el fré, 'l bott, e 'l percoss,
Es i tirònn un pê ch' l' aveva smoss,
Cún dscherziòn, cún amòur, cún caritâ;
E l' orb dseva ridènd: oh ch' bòn udòur!
Qstú púzza d' oli cmod fà un brintadòur.

L' andò a far i fatt su túttta qula zèint,
Part ridènd, e part moss a cumpassiòn,
E 'l vêcc' per mettrel' bèin in derisiòn
I feva far un bêll ringraziamèint,
Digand: ch' i cnmpatessen sgnòuri al tedi;
Iust cmod s' fa in púnt quand' è finé 'l cumedi.

Bertuldein ch' era pest piú ch' n' è la caren
Quand s' invstess i salam, o ch' s' fa 'l pulpètt,
Pr el bott ch' l' aveva avú da qul orb maldètt,
Ch' a dmandari pietâ l' è un battindaren;
Dai sgrafgnutt al mustazz i era dvintâ
Ch' al pareva un arvers d' robba arcamâ.

E qusé cúnz a i cunvgneva a forza d'calz,
Cún i su rezz, e cún el sòu bergnoquel,
Servir d' divertimèint a Ptroni e a Proquel,
Ma l' aspttava però la balla al sbalz;
Ch' l' aveva sintú dir da ún ch' n' era matt,
Ch' la vendètta d'zèmt ann ha i deint d' latt.

L' andava in tútt i lug fantasticand
Al mod e la manira ch' s' psseva tgnir,
Per far un scherz a st orb, ch' i fess finir
D' andarel' dapertútt qusé minciunand;
L' asptava al còulp, es stava lé ragn ragn,
Tant ch' a i cascò al furmai in s' el lasagn.

E un dé ch' i ern alla birba, a s'mess a piover,
Ch' l' aqua pareva tratta zò a palâ.
Sòtt' a un portg a i cunvegn d' star sequestrâ
Fein squas a sira, sèinza mai pssèirs' mover;
L'orb dess a Bertuldein: cmod s' ha da far
Pr andar a cà, s'el strâ còrren cm' è un mar.

E lú allòura che n' fú brisa smarré,
I dess: me v' cundurò dov l' è piú strètta,
Perch' a pssadi in-t-un salt passarla nètta,
E aqusé una volta nú andarèin vì d' qué;
E al zercò bèin d' tirarl' a la taiola
Per minciunarel' sòtt' alla parola.

L'orb pinsò un pêzz, po dess: a i vrà pazeinzia,
Insègnem' pur dov è manc larg al foss,
Ch' a m' inzgnarò d' saltar al mei ch' a poss;
Ma arcordet' d' mettr in ovra la cunseinzia.
E al ragazz dsé fra lú, ch' n' era piú un gnoc,
Sta volta i paver mèinen a bèvr el-i oc.

E in drett a un gross pilastr al fé fermar,
Es dess: quèst ch'è qusé qué è 'l lug piú strètt,
Me andarò innanz, e vú cún un saltètt
Sèinza baguarv' a pssrì per dlà passar.
Còntr'al so solit, l' orb cherdé al sòu zanz,
E cm'è un brecc stava al moss per trar un slanz.

Bertuldein passò l' aqua, es s' adduppò
Per de drì dalla clòuna, es al ciamava
Cún diri: saltâ fort. L' orb ch' s' amanvava,
S' tirò in drì, prèis la scòursa, e po saltò;
D' posta al dé in-t-al pilaster cún la têsta,
E túttt infrant al casca, e dstèis lé rêsta.

Al bardassola i dess, cuntèint dèl cas:
Dla sussezza l' udòur t' savess sintir,
E t' n' hâ savú dla clòuna al túff capir?
Impara un' altra volta a tirar d' nas.
Dla zèint, ch'vegn pr aiutarel', s'cminzò ardur,
Lú s' la fé a gamb, es lassò l'orb lé al bur.

D'quèll po ch'intravgness dl'orb, enssún *alsà*,
Perchè l' instoria n' dis alter; d' Bertuldein
Adèss adèss asptâ d' grazia un brislein,
Ch' in st alter cant cvêll alter d'lú v' s'dirà.
Me intant m' arpussarò perchè a sòn stracc.
A m' soppi al nas, es toi un po d' tabacc.

FEIN DÈL TERZ CANT.

CANT QUART

Fidars' è bèin, ma s' fidar brisa è mei,
E al tòurna al cònt avèir l'occ' al fatt so;
Stimar tútt l'è bèl fatt sèimper, cm'a s'po,
Perch'anc el pú, e 'l mòsc han al so bsei.
In pòlver scriv chi uffènd, dis al bulgnèis,
Es sol sculpi in marmer quèll ch' è uffèis.

Dòp aveir Bertuldein fatt sta vendètta,
L' aveva pora d' n' êsser castigâ,
E al s' tol al pali fora dla zittâ.
Sèinza pinsar mai piú a qul' orb dèl brètta.
Vers Pontrèmel al s' mess a caminar,
E a tútt el cà s' andava a far strulgar.

Appèna in quèll paièis l' era arrivâ,
Ch' l' intuppò in-t-ún ch' pareva un suldâ d'Prússia,
E al l' aburdò per dmandari la trússia,
E qstú in-t-al grúgn i pianta una filâ,
Cún diri: pêzz d' birbant, dsgraziâ, zaltròn,
Demm', chi t' ha insgnâ sta vela da-pultròn?

Bertuldein che n' savé cossa s' arspònder,
Feva la gatta moia, e quèll i dmanda
Dònd al vein, dov al va, e da quâ banda
L' vol' andar, es al cminzò a cunfònder,
Perch[illegible]eva dari arsposta, e a n' truvò vers,
[illegible]om s' sol dir: om assaltâ mêzz pers.

Quèll p[illegible]dess cún el bon ch' l'era un sinsal
Ch' truvava [illegible]azzi a tútt el mercanzì,
Ch' a gli aré d[illegible] un patròn a mod, e vì,
E ch' s' l'av[illegible]ss vlú star sig a n' sré stâ mal,
Ch' l'era om s[illegible]l, sèinza donn, e sèinza brig,
E ch' in cà so l'[illegible]ra bandé 'l fadig.

Bertuldein ch' sinv[illegible] iúst quèll ch' i piaseva,
La cucagna i paré d'[illegible]vèir cattâ,
E súbit al dess d' sé ch[illegible] i srev andâ,
E ch' per servirel' al faré q[illegible]èll ch' al psseva;
Pinsand' al gònz che qustú [illegible]ss al so cas,
Al saltó dla padêlla in mêzz [illegible] bras.

Quèst era un imbruiòn ch' al so vèir mstir
Era d' far tútt al dé di zug d' têsta.
Al mtteva a quèst e a quèll cm' al psé la vèsta,
E guai a chi s' fidava dèl so dir;
In sòmma l' era ún d' qui dla vèira razza,
Ch' meritarén d' far un brútt salt in piazza.

La so avarezia n' s' pò significar,
Basta savèir ch' l' urbazz aqusé tirâ,
Era Alessander d' generositâ
Apprêss' a qustú; al rêst s' po imazinar.
Al studiava la lèisna, e per far cvêll,
Un pdocc' l' aré scurtgâ pr avèir la pêll.

L' aveva in cà una cassarazza antiga,
Ch' al i avé sú una bona ciavadura,
La ciav al la tgné attacc alla zintura,
Che n' vgné mai alla lus, sen' cún fadiga,
Dèintr a i mitté al pan, al vein, e al cumpanadg,
E fein per d' fora la savé d' rumadg.

La dspèinsa d' Bertuldein era un stanziol,
Dov attaccâ al tassêll pr al so bisògn,
Sèimpr a i era zivòN, ai, e scalògn
In libertà da pssèiren torr cm' a in vol,
La so bòtt era d' preda, e la canêlla
Era d' corda passâ pr una zirêlla.

Al so pan era sèimper da curròtt,
E al s' sré pssú trar zèint volt fort in-t-al mur,
Ch' a n' s' in sré spzzâ un bccunzein, tant erel dur,
E una manara cert en' l' aré ròtt,
Al straccava el ganass a vlèir biassarel',
E, cmod s' fà el pellol, bsgnava stragualzarel'.

La canteina, e' l granar eren túttt ún,
Ch' a n' i era un stècc in cà da pssèir brusar;
A lêtt innanz ch' vgness sira bsgnava andar,
Per n' impiar lúm, e perchè s' i andava a dzún;
La biancarì n' s' frustava in-t-la bugâ,
Ch' ògn mèis in-t-l' aqua sòul l' era lavâ.

E aqusé s' viveva cún sta parsimonia,
E a n' i era dúbbi mai a far di dsurden,
Perchè st patròn vol ch s'tegna túttt sti urden,
Altrimèint al va in stezza, es s' indemonia,
Ògn cossa al fa cún pèis, misura, e meta,
Tant quant al fúss l' astant sòuvra la dieta.

Anca lù stava alzir, pur pur qualc dmènga,
Cún una têsta d' pigura al feva nozz,
Ch' al magnava al zervéll, e'l garganozz,
Cún qula po d'caren, ch' i è, ch'appèna s'sènga;
E a Bertuldein a i dava un grustein d' pan
Cún qnell'-i oss avanzà, ch' srén stâ pr i can.

E al dsé st atanaiâ, quand al i el dava:
Tù pur, impest', magna, sguazza, triònfa,
A sò me, ch' a t' vgnarà la panza tònfa:
E un mònd paré, ch'a i dess, es i al bruntlava;
Quand a s' pré dir, séinza dvintar busader,
Ch'l' era al regal, ch' feva Berta a so Mader.

S' a n' i fúss la superbia, l' avarezia
Sré lì generalèssa d' túttt i pccâ;
Basta savèir, ch' la tein fein incadnâ
Tútt qui ch'ein bon, e ch'par ch'n'aven malezia,
E ch' pèinsen d' campar i ann d' Matusalém,
E i zèrchen d'asparmiar....., magara un rèm.

D'in quand, in quand a cà d'un qalc so amig,
Cún un fiascòn mandava Bertuldein,
A dmandar per favòur du bicchir d' vein,
Da far un bagn', o per qualc altr intrig.
E l' asparmiava d' andar alla bèttla,
Attaccand al bòtt d' i alter qula sanguèttla.

Cún dú terz d' aqua st vein era mistiâ,
E po allòura se bveva alligramèint,
I staven sèimpr a sègn cún la so mèint,
E a n' i era dúbbi a far ix per la strâ.
E qustú per cruver d' l' avarezia al dfètt,
Al dsè, ch' l' è una spurchezia al bèver stiêtt.

Mo la n' era po aqusé, s' l' andava a dsnar
Fora d' cà una qualc volta da un qalcdún,
Ch' una tavla al spazzava in quatter bcon,
E al vein sugava, ch' al n' aveva par;
L' arrivava per tútt sèinza creanza,
E fein cún i ucc' magnava a crêppa panza.

Intant la fam, ch' aveva Bertuldein,
Era fora d' misura, e per cavarsla
A n' i era mod, però bsgnava passarsla
Cún dsinvoltura, e starn a vdèir al fein.
E al dseva suspirand: d' quèst a m' cunsoul,
Ch'dòp ch'è piuvú l'ha po da vgnir al Soul.

L' è un cattiv cunsulars'in mêzz al dsgrazi,
E pur l' è nezessari, es cunvein d' farel';
Quèll, che n's'pò vèndr, al bsò savèir dunarel';
Sperar sèimpr in-t-al zil, ch'lú dspèinsa el grazi;
Altrimèint' a chi s'dspera, l' è zà ciara,
Ch'prêst prêst a s'trà dri al mang alla manara.

Un dé quand l' Avaròn n' era piú in cà,
Al passò per la strâ ún d' sti magnan,
Ch' han tútt al capital in spalla, es van
Zercand da lavurar aqusé in zà, e in là;
E a i saltò all' impruvis un schiribezz,
Quand' al sintè cridar: Conzalavezz.

Dèintr in cà al le ciamò tútt affannâ,
Digandi, ch' per so dsgrazia l' avé pers
La ciav d' qula cassarazza, e ch' a n' i è vers
D' truvarla in-t-enssún lug, e ch' l' era dsprâ.
Ch' l' avé pora, quand' vgneva a cà al patròn,
Ch' al n' cminzass a sminciar al rê d' bastòn.

Al magnan, ch' un mazz d' ciav avé cún lú,
A úna, a úna el prinzipiò a pruvar,
E tant al mnò, ch' a i ariussé d' truvar
Quèlla, ch' avreva iúst, ch' a n' s' pssé far d' piú;
E al la tols Bertuldein, ch' fú molt cuntèint,
Ch' i dé un furmai d' la cassa in pagamèint.

E po cún st' invenziòn, al cminzò al spass,
Cún torr d' ògn cossa un poc, ma cún manira,
E per qualc dé po al tegn la man piú alzira,
Pr en' plar la gazza tant po, ch' la cridass;
Má la gòula, e 'l rubar ein dou passiòn,
Che n' tèmen nè la brèia, nè al cavzòn.

L' andò tant dri, ch' al s' n' accurzé al sinsal,
Ch' fé mell lunari per truvari i cont;
Al susptò perch' i pontg ein luv dri all' únt,
Ch' i fússen lòur, ch' avessen fatt al mal.
Al s' mett i bernardon, guardand la cassa,
E a n' trova bus, nè fèss, ch' un pòntg i passa.

L' era cunfús d' sta cossa, e a túttt i vsein,
Al dmandò in prêst del trappl, e di garbúi,
Cargâ cún dèl furmai, e di garúi,
Pr acciappar sti animal, e dari ai mnein.
Al buffava, e per cà a n' truvava lug,
E al squizzava dai ucc' la rabbia, e al fug;

Nonostant Bertuldein seguitò innanz
A livar d' cassa, e la robba rusgava,
Cmod aré fatt i pontg, e sòul pinsava
A impirs' la panza, es n' abadava al zanz;
E per dar bèin culòur a sta so sfrappla,
Al magnava anc túttt quèll, ch' al mtté in-t-la trappla.

L' arrabbiâ, ch' la so robba vdé mancar,
E ch' in-t-la trappla mai s' ciappava ngòtta,
Al turnava a guardar, e d' sòuvra, e d'sòtta,
E al pê dèl mal a n' psseva mai truvar;
Al maldeva quant pontg s'attrovn al mònd,
Es biastmava l'infern, e quant i è in fònd.

Ògn poc, e ògn bris, ciamava i pisuneint,
Per dmandari cumpèins, es s'i arcmandava,
E chi cún una fola al cunsulava,
E di altr i daven mell avvertimeint;
Ma un so cumpar i dess: ch' avé nom Trêspel,
Ch' la paia, e'l tèimp sol madurar el Nêspel.

Parècc' Donn còursen fora in-t-un sgumbiott,
A cuntar, ch' el-i avén vest una bessa,
Ch' sòtt al so stiar un dé la s' era messa,
E ch' per cà la se vdè túlta la nott.
Lú da franc cherdé súbit la panzana,
E in túlt i bus l' andò a zercar la tana.

Chi pèinsa a mal, pr al piú sèimpr i sol coier;
Ma chi trop l'asutteia, la scavèzza;
Ch'va pian, va san; ma chi fa fug in frèzza,
La pguatta fa cherpar, e a n'la fa boier.
Ch'n'ha misura, n'la dura in túlt el coss,
E alla galleina ingòurda a i crèppa al goss.

Túlta la nott al stava vigilant,
E ògn po d'armòur, ch' l'udess, súbit s'livava,
E po cún un bastòn di culp al mnava
Zò per la cassa, es feva dl' armòur tant,
E al vgneva ai vsein, ch'per quèst en'pssén durmir,
Dov s' cmèinza el sport, e ch's' finess i panir.

Perch' al savè, ch'el bess van dri al calòur,
Ch'a s'n'è truvâ in-t-i lêtt fein di ragazz,
L'andava a bastunar anc al paiazz,
Dov Bertuldein durmeva cún savòur;
E al se dsdava qusì fort inspavintâ,
Ch'al se mtteva a cridar, cm'un inspirtâ.

La ciav súbit i vegn in fantasì,
Per pora, ch'al Patròn n'i la truvass;
E in quèll mèinter, ch'al feva st gran fracass,
A n'truvò pr allugarla mod, nè vi,
E in bòcca al l'arpiatò, dov al la tgneva
Túlta la nott, sebbèin anc ch'al durmeva.

Ma l'aveva quèll vizi d'surnacciar,
E una nott, ch'al durmeva a bòcca averta,
La ciav vegn fora un poc; quèll ch'stava all'erta,
Sinté, ch'al fiâ la feva stuffilar;
Al pinsò, ch'al fistiass aqusì al Bissòn,
Es saltò zò dal lêtt cún al bastòn.

Po cún l'urèccia seguita quèll sègn
Pian pian al bur cún al bastòn alzâ,
E quand a i pars a tir d'êssri arrivâ,
Al mnò zò un còulp, ch'al pars un Stêllalègn.
E dop ch'l'av battú fug al turnò lé,
Es vest, ch'n'era al Bissòn quèll ch'era fré.

Caspita al dess: l'è alter, che al Bissòn!
Oh puvrètt me: mo cossa ho-ia mai fatt?
Er-ia imberiag, o er-ia dvintâ matt?
Quèsta srà la mi ultma dspiantaziòn!
Cmod srâla mai? cuspêtt, ch'a n'deg d'un lader,
Quèst è alter, che dir bècc a so pader.

A Bertuldein i era tuccâ qula clura,
Ch'avé la têsta sòuvra al pissadur,
E ch'paré un porc scannâ d'qui dèl pladur,
Ch' l'era un spettaquel a vdèir qula cheriatura.
Al sinsal incantâ n'savé piú ch's'dir,
Ch' al paré un baccalar d'qui da barbir.

E mèinter ch'al le stava a cuntimplar,
L'usserva, ch'dalla bòcca a i salta fora,
Una ciav túttа sangua, ch' feva pora,
Ch'pareva, ch'alla so s'psess arvisar;
Súbit la tol, e per la mèint i passa
D'pruvar, s'la s' affess mai alla so cassa.

In fatti al la cunsidra, es la cunfrònta,
Al la spazza, es la mett dèintr in-t-al bus,
E sbèin ch'fra tutt stì coss l'era cunfus,
Al prova, ch'l'è pr avrir badial, e prònta,
E truvand dscvert l'ingann, al balla, es salta,
Iúst cmod fa un cavriol fora dla malta.

E piú d'aqusé n'pssè avèir sudisfaziòn,
Perch'al truvò, a s'pò dir, túttt in-t-un còulp,
I pontg, e i luv, in cumpagnì d'la vòulp,
Es aveva ciappâ d'posta al Bissòn;
Alligr al ciama i vsein, e a i cuntò al fatt,
E túttt insèm i risen, cm'è tant matt.

El donn, ch'd'so natural ein squas túttt tènder,
S'messn attòurn al ragazz, es al curònn
Cún di ingueint, e di impiastr, es al fassònn,
E lú cminzò qualc poc a arvgnir, e a intender;
Al s'maraviò in-t-al vdèir qula cunfusiòn,
E a sintir sghergnazzar al so patròn.

L'aré pur vlú savèir, cmod l'era stâ,
Mo a n's'attintava de dmandarl'a nssún,
Al sinteva, ch'tútt faven di cuncún,
Es en'psseva indagar la veritâ.
Intant al stava a lêtt guardand ai trav,
E a n's'arcurdava al lavurir dla ciav.

Dòp qualc dè, ch'al cminzava un po a star bèin,
Al so patròn al fé livar da lêtt,
E po pianèn cún grazia, e cún rispêtt,
L'accumpagnò fein zò dal scal a trèin;
E sèinza dirí una parola storta,
Pr un brazz al tols, e al mess fora dla porta.

E a i dess: a t'ho cgnussú, birbòn ladrazz,
Vá fa i fatt tu, ch'a sper d'vdèir sèinza fall,
Al boia fart'un minuè in s'el spall,
Es i assrò fort la porta in-t-al mustazz.
E lú innucâ pr avèir dri 'l dsgrazi a bzêff,
Armas qusì lé cún al malann, e 'l bêff.

Dop ch'l'av fatt quatter pass, al s'vultò indrí,
A guardar, s'al patròn per dsgrazia al ciama,
E in-t-al vèder qula cà per lú qusé infama,
Al s'mess cún quant fiâ al psseva a còrrer vi.
S'a vli savèir in dov l'andò a arrivar,
In-t-al cant, ch'vein, al sintirì cuntar.

FEIN DÈL QUART CANT.

CANT QUEINT.

Quand'ún dis, dà a quèll can, tútt i ein adoss,
Ch'a n'i è piú lug per lú da pssèir scappar;
E quand la dsgrazia tol ún a sbactar,
La i fa perder la pêll, la carn, el-i oss;
E guai a quéll, ch'la i cmèinza a dari dri,
Ch' l'al fa puzzar d'ògn cò, cm'è i sulfani.

Bertuldein qusé arvinâ, sèinza patròn,
Piú intrigâ di pulsein, ch'van per la stòppa,
Grattands'cún una man zò per la còppa,
Al dseva da per lú la so rasòn,
Es prinzipiò a pinsar, guardand in sú,
Ch'bisògna far d'nezessitâ virtú.

Cún la so dsgrazia, al s'fé un bòn capital
Pr andar in birba, sèinza avèir cavai.
E per mustrar d'èsser pein d'piag, e d'guai,
Al s'fassava anc in dòv al n'avé mal;
El persònn, ch'àl cherdevn un lazarètt,
Chi i purzeva un quattrein, e chi un panètt.

Al s' mess andar pr al mònd a sta manira,
E a spèis di altr al vest têrr, castì e zittâ,
E a túttel cà dmandand la caritâ,
Al s' cavava la fam mattena e sira,
E a forza d' laz, d'imbroi, d'pacciug e d'zanz,
Da Genva l' andò a Napel cm' è d'sbalanz.

Al truvò in st zittadòn, pr un cas bisbêtic,
La carastì, ch'n'i sol mai abitar,
E 'l sòu ganass, ch'n'avèn da lavurar,
Al favn essr zò d'strâ, e molt patêtic,
E sebbèin, ch'l'era a Napl, al s' arcurdava,
La torr di Asnì, la Mozza, e 'l portg dla biava.

L'incuntrò per so dsgrazia un parigein,
Ch'avé la camisola arcamâ d'sneglia,
E un bèll fiuchètt d'arzèint pein d'canuteglia
In-t-al capêll, ch'paré propri un turtlein,
El scarp l'avé affiubâ in-t-el-i úng di pi,
Ch'a i saltava i garett fora per d'dri.

Dòu fiúbb d'pred a gli avè d'vari culur,
Cún dedri la cumpagna in-t-al gulètt,
L'aveva un giustacor, ch'i era tant strètt,
Ch'l'andava a brazz avert drett drett, dur dur,
E la zazzer l'avé qusé impastrucciâ,
Ch'la paré propri un piatt d'gnuc cún l'aiâ.

A Bertuldein al s' mess a guardar dri,
E a i dess: ragazz andarest' a servir?
Lú arspòus: lustressem sé, quèst è 'l mi mstir,
L'è quèll ch'a zèirc. Mo t'i iúst cascâ in pi,
Dess qul'altr, a t'toi in st púnt al mi servezi,
Pur ch't'av voia d'far bèin, e ch't'av iudezi.

Aqusé cún sti po d' ciacr a s'fé st cuntratt;
A i dess: teinem' pur drì, e n' t' dubitar,
E al s' mess cún dl' aria tanta a caminar
Dòu òur d'cuntinov iúst cmod faré un matt,
Tant, ch' i arrivònn al fein, quand' era tard,
In-t-un stradlètt armort pein d'quai lumbard.

E qué i era al palazz dèl Cavalir,
Ch' avé d' una casètta la fazzâ,
Cún una porta vêccia túttа arpzâ,
E un bachètt fú la ciav, ch' l' adruvò a avrir,
L' intrada era una loza strètta, e scura,
Tant úmda, ch' la paré una sepoltura.

E po intrònn in dòu stanzi, al prem pian d'sòtta,
Acumdâ veramèint d' gúst soprafein,
Ch's'a i passava un cavall, ch'fúss carg d'anzein,
A n' i era dúbbi, ch' al s' tirass drì ngòtta.
Ch' i mobl eren dòu scrann vêcci d' pavira,
E un paiazz dstèis in têrra sèinza altira.

Al s' dspuiò túttt, e cún gran diligèinza
Al s' fé aiutar a spazzar bèin i pagn,
Es i pigò pulid; al dé al tèil d' ragn
A un' assa, ch' i serveva per cherdèinza
Murâ in-t-al mur', e lé a i pussò pian pian,
Ch' quèst' era la so cassa, e al cantaran.

Al s' mess a sedr, e po l' interrogò
D' zèint coss túttt in-t-un fiâ, e lú i arspòus
Cún zêintúna busì, sèimper sòtt vous,
E ògn parola al s' chinava fein là zò.
Quèll sgnòur cún gran sussiegu al sté ascultar,
Ma intant a n' se dscurreva mai d' magnar.

Sta cossa a Bertuldein i rincherseva,
E 'l budêll anca lòur fén di lameint;
A i dspiasé d'star in ozi cún i deint,
E al guardava per tútt, e mèzz dsprâ al dseva:
Cossa è quèst? in dov son-ia capitâ?
I è mai dúbbi, ch'la fúss la cà incantà?

Al nobil Om, ch'stava per cà spaszand,
Andò a cavar fora d'in-t-al paiazz,
Una paiugula, e cmod farè un sgnurazz,
S'antava i deint alligramèint cantand;
Tant quant l'avess magnâ starn e fasan,
Sebbèin ch'in corp a n'i era intrâ un bcòn d'pan.

E po ridènd, al s'vólta a Bertuldein,
Es i dess: dem'? hât'dsnâ, o hât'fatt qulaziòn?
Poss-ia arrabir, s'a i ho gnanc magnâ un bcòn,
Lú i arspòus: sì maldètt s'a i ho un quattrein.
Al patròn, ch'anca lú avé vud al quaier,
Mòstra dspiasèir, es trà vi'l brag all'aier.

E a i cuntò, ch'l'avé bvú la cioccolata
In-t-l'antîcamra dèl Marchèis dla Ròtta,
E ch'per quèll dé lú n'magnava piú ngòtta,
Ch'l'avé la cumplessiòn trop delicata.
A m'dspias, a i dess, a vdèirt'a star qusé in pèna,
Ma n't'dubitar, ch'al srà prêst òura d'zèna.

Quand al ragazz sinté sta pertantèigula,
L'av a murir d'dulòur cgnussènd allòura,
Ch'la dsgrazia l'avé drì trop traditòura,
E ch'per scapparla, a n'i è nè mod, né rèigula,
Trì pizz d'pan, ch'i avanzònn quand al birbava,
S'mess a magnar, mèiuter ch'al suspirava.

L'affamâ Cavalir, ch'al vest biassar,
S'i accustò cún manira, es i dmandò,
Coss'al magnava d'bòn, e lú i mustrò
Quèll pan d'limosen, ch'l'avé pssú asparmiar.
Al pêzz, ch'era piú gross i tols quèll Sgnòur,
Es l'anasava, dsènd: oh, ch'bòn udòur!

Quèst è un pan molt preziòus, dov l'hât'avú?
S'a cherdess, ch'al fúss nètt, al vré sintir;
Ma al n'asptò, ch'Bertuldein i al psess gnanc dir,
Ch'al s'al mess a dvurar piú in frèzza d'lú.
Al ragazz, che n'fú un'òlla, fé d'nètt prêst,
Per pora, ch'al patròn n'i dess dèl rêst.

I parén du stianchein, ch'ptnassn al garzol,
Quand i i tiren bèin dèinter zò alla dsprâ,
E intant iúst ch'a se spara un'arcbusâ,
A s'finé al dsnar sèinza dspigar tvaiol;
I colsen fein el brisel sú pr i pagn,
Es n'inspurcònn maiolica, nè stagn.

Per bever po i andònn all'ost dèl pòzz,
Sèinza adruvar la tazza, o l'bicchir d'vèider,
A una mzètta sbuccâ, ch'servé d'calzèider,
Ligâ pr al coll, perchè al mang era mòzz;
E a sta manira s'finé la gran fêsta,
Sèinza ch'al vein i ingarbuiass la têsta.

Al sgner Cònt Castracúcc, ch'aqusé s'ciamava
St Zintilom dall'aptit, s'mustrò cuntèint,
D'avèir magnâ quèll pan qusì pr azzidèint,
Ch'l'era di ann, ch'sèinza gúst (dess lú) al magnava;
Cuntand, ch'un cug av a dir a zert dam:
Ch'a n'i è al miòur cumpanadg, quant è la fam.

Fagand divers d'sti dscurs, l'arrivò sira,
Ma la zèna n'se vdeva a cumparir;
Bertuldein, ch'dalla fam s'sinteva svgnir,
Cminzò a pinsar, ch'quèst'era una chimira;
E al sgner Cònt arrufâ, cm'è una cò d'gherr,
S'cgnussé, ch'l'arev magnâ al stiopp a un sberr.

Al i insgnò d'far al lêtt, ch'era un gran sacc
Pein d'stòppia, e souvra a i stava una stiaveina,
Cún la cverta zibâ d'indiana feina,
Ch'a forza d'bus paré fatta a zec-zac.
Po per cavzzal l'arversava una scranna,
E quèsta dèl sgner Cònt era la nanna.

Dòp, ch'fú fatt sti zattein, qusé mêzz al bur,
Per tgnìr sú un po'l sòu cart, e'l so decor,
Al dess al pagg': me t'mandarev a torr
Da zèna in piazza, ma te n'sress sicur.
Perch'la nott al cameina i sbursarú,
Ch'assalten túttt, es i toln i fraiù.

L'è mei, ch'andamn a lêtt, e po dmatteina
A s'farà pruvisiòn d'túttt quêll, ch'z'bisògna,
E Bertuldein s'grattava, es n'avé ròggna,
Ch'a i brusava al currott, ch'era in cuseina.
I andònn a lêtt ún da cò, e ún da pi,
E i n'pssènn durmir dalla malincunì.

Ún dpinzè la miseria una figura
Sèinza pi, sèinza un brazz, cún poca panza,
Vsté culòur d'fam, in att d'poca creanza,
Vergugnòusa in-t-al sgneff, pzneina d'statura,
In s'un pedstall, ch'aveva un cattiv sgavel,
Fora dla porta arisg dla cà dèl Diavel.

Me a m'par l'artratt d'ste Sgnòur. Appèna dé
Al s'livò cún al stòmg digêst, e alzir,
In s'al gúst d'quèll, ch'avé Masein Barbir,
Ch'aré magnâ di cudn, e digeré.
Al s'fé aiutar a vstirs'a Bertuldein,
Ch'i arversò'l brag, es n'i cascò un quattrein.

Dòp, ch'al s'fú pttnâ, e lavâ cún diligèinza,
Al dé ourdn al so pagg', ch'spazzass cmod và,
Ch'al pruvdess dl'aqua, e ch'l'abbadass a cà,
Ch'a n'i intrass mai i pontg in-t-la cherdèinza.
Bertuldein, ch'i guardava dri cunfus,
Cgnussé, ch'a st mònd al n'è tútt or quèll ch'lus.

Al turnò in cà per far quèll, ch'l'avé dett,
E al vlé spazzar, ma a n'pssé truvar granâ,
Al tols la mzètta, es andò per la strâ,
Per zercar dl'aqua nètta a zert urtsett,
Ch'eren dalla so casa poc luntan,
Dov prêst al fé amizezia cún qui urtlan.

Al vest al so patròn cún dòu sgnurein'
Tútti insbeltâ, ch'el parén mascaron,
Cún scúffi, perucchein, e zert zercion,
Ch'feven crèder, ch'el fússen dòu sgualdrein'
Vgnú lé a posta a zercar un qualch minciòn,
Ch'i pagass, cmod s'usava, la qulaziòn.

Al sgner Cònt qué s'dsnumava a panza vuda,
E lòur i favn attòuren mell carèzz,
Pinsand po in fein d'cavar da sti finèzz
Quèll, ch'el zercaven, e ch'lú aré fatt l'arzvuda;
Ma quand el s'accurzénn, ch'l'era un dspiantâ,
El scappònn vi, e lú armas lè incantâ,

Al pagg', ch'rideva a vdèir al mrôus estatic,
Cascò dal gúst dèintr in-t-un fussadêll,
Dov al truvò del mèil colt pr un purzêll,
E al s'el parò, cún bona grazia, al natic.
Al tols dl'aqua in-t-la mzètta, e a cà l'arriva,
Digand pian pian: in fein ch' la va, l' è viva.

L'asptò al patròn un pêzz dòp al mèzz dé,
Ma a n's'vest mai cumparir; lú dalla ghega,
Truvands'in sta miseria cún sta bega,
Pinsò, ch's'l'andava in longa al sré sbasé.
Per la zittà al turnò in birba a zirar,
Ch'è un mstir quand al s'è cmèinz mai s'lassa star.

In poc òur al truvò per caritâ
Dèl pan pr al so bisògn, e zert trippari
A forza d'ciacr, a li ardusé a dunari
Una zampa, e dla treppa d'qul'avanzâ,
E al turnò a cà cún sta po d'pruvisiòn,
Ma prema d'lú i era arrivâ al patròn.

A túlta prema al vlé tirar da brúsc,
Ma in-t-al sintir, ch'al fa l'udòur dla treppa,
D'un alter sentimèint al par ch'al seppa,
E a farsen prò al s'amauva, es n'i fa rúsc.
Bertuldein per finir túlta l'instoria,
Al s'mess sig a magnar, es fénn baldoria.

Per qualc tèimp i campònn a sta manira,
Ch'al patròn vgnè mantgnú dal servitòur;
Ma la dsgrazia turnò prêst còntra d'lòur,
Túlta d'rabbia avampâ, e prègna d'ira;
Ch'un band andò pr êsser la carastì,
Ch'i birbant, e i uzius andassen vì.

Bertuldein, ch'in vèd quattr un dé per piazza
Scuvar dal boia, a i casca al cor per têrra,
E dèintr in cà per la gran pora al s'sêrra;
Ch'a n'vol piú ussir tant hâl'avú scagazza.
I turnònn a dzunar sèinza nssún merit,
E in ozi tgnènn la bòcca, e anc al preterit.

Un dé quand Bertuldein manc s'al pinsava,
Vest vgnir a cà al patròn in furia e in frèzza,
Ch'ansand, n'pssè finir d'dir dall'allgrèzza,
Ch'l'aveva truvâ un flepp, e po saltava,
E al dsè: sta volta a guastarèin al dzún,
Ch'al zil en n'abbandòuna mai nssún.

Ún ch'avess truvâ un tsor en'sré sé alligher,
Cmod'era st zintilom mort dalla sghessa:
Cameina, al dess al pagg', all'ost dla Bessa,
Va pruvèd da magnar, e n'êsser pigher;
Bertuldein, ch'i pareva d'insuniars',
Tols al flepp, es còurs vi sèinza fermars'.

Mèinter ch'al caminava per la strâ,
L'incuntrò un mort, ch'i purtavn a sùpplir,
Accumpagnâ da torz, e da candlir,
In s'un tavlazz, es era vsté da frâ.
Per dari lug, al s'affermò dri al mur,
Es guardava a tútt qulòur, ch'eren vsté d'scur.

Per dedri al mort a i era una dunnòuna
Cverta cún un vèil nèigr insen'ai pì,
Cún zèint fèmen, ch'i feven cumpagnì,
E tútt cumpassiunaven sta persòuna,
Ch'sbattènd insèm el man fort la pianzeva,
E la cridava cún quant fiâ l'aveva.

Povero mio marito, bene mio,
A quella casa buia, e trista vai,
Dove, oh meschino, non si mangia mai,
E là dovrò lasciarti? ah caso rio!
Quand Bertuldein av intèis sti parol,
Sèinza asptar alter ciacher, al s'tols el viol.

Al mess sú d'sòuvra al mort, e chi'l purtava,
E a cà d'carrira in-t-un mumèint vulò,
Po la porta dinanz bèin prêst l'assrò,
E'l patròn in so aiut fort al ciamava,
Ch'tútt sbigutté, n'savènd cossa s'pinsar,
Còurs cún la spada, mo a n'la pssé sfudrar.

A i dmandò, perch'al feva tútt st armòur,
E lú i arspòus: sgner Còut i porten qué
Adêss adêss un mort, ch'a l'ho vest mé,
Ch'l'è per la strâ, es vein cún grand unòur.
E al Còut turnò a dmandari: cmod sât'quèst?
Me crèd, ch't'l'av vest, mo chi t'ha dett al rèst?

So muier, ch'i tein dri, i arspòus al pagg':
Dis, ch'i al porten alla casa bura e tresta.
Piú dsgraziâ, e bura d'quèsta me n'l'ho vesta,
Dònca qué al vein sèinz'alter; fèins curagg'...
Al Còut, ch'i sinté dir sta gran mattata,
Bèin ch'l'era a dzún, al fé la so risata.

Ma Bertuldein n'arstava persuas,
Per quant i savess dir al so patròn,
E al stava sèimper fess in-t-l'upiniòn,
Ch'al mort vgness lé, es en'se pssé dar pas;
Al Còut tant dess, ch'in ultm a i al fé intènder,
E un'altra volta al mandò d'nov a spènder.

Quand al turnò, i s' messen a diluviar,
E per du o tri dé i la passònn molt bèin;
Ma poc durò al bòn tèimp, e poc al srèin,
E al s' mess per lòur, no a piover, ma a timpstar;
Ch' una vêccia arruganta, e un umarètt
Vegnen per la pisòn dla cà, e dèl lêtt.

Al Cònt fé sig i cont d' túttа la sòmma,
Ch' era piú che n' valeva al capital,
E a i dess ch' a i pagaré, ch' dèl banc real
Al stava aspttand el-i armess ch' i vgnén da Ròma.
Ma al s' intindé li armess dov sta el carozz,
Perchè a st mònd lú n'avé quèll ch' val un sgdozz.

I creditur cminzònn a far dèl fiacc;
Che n'vlénn savèir nè d' banc, o sì d' banchètta;
Ma i s' i astricavn adoss qusé alla maldètta,
Ch' l' era per nassr al Cavalir un smacc;
Al qual per fari aqudar cún bona zira,
I dess: turnâ ch' a srì pagâ innanz sira.

Cún gran fadiga alfein, i andònn pur vì,
Es lassònn al sgner Cònt molt intrigâ,
Che n' savé al mod d' sugar sta gran bugâ.
L' andava fora, e po turnava indrì.
E pinsand, al dess qusé d' in sútt in sútt,
Un om sèinza quattrein, mo l' è pur brútt.

L' ussé d' cà suspirand, e Bertuldein
Armas lé da per lú guardand al prúgn,
Ch' dalla dspraziòn al s' sré fein dâ di púgn,
Cgnussènd ch'sta qutà psseva avèir poc bòn fein;
Intant la vêccia, e l' umarètt turnònn,
Ch' i vlén vèdr al sgner Cònt, ma i n'al truvònn.

Lòur pinsand d'far un còulp, ma ch'fúss da mêster,
Ciamònn innanz i sberr cún un Nudar,
Per fari túttt i mobil inventariar,
Ma a n'i era pr impicars' gnanc un cavêster,
I cherdénn, ch' al i avess fatt purtar vì,
E i cridaven fra d' lòur battènd i pì.

D' ògn cossa quèll ragazz srà cunsapèvel
I dessn: e un sberr i mess el man adoss,
Ch' al vlè ligar cún un sfurzein bèin gross,
E in túttt i mod i al pretendèn culpèvel,
Lú mêzz pers, pr al spavèint d'n'andar persòn,
Termand a i vegn un gran ciarabacciòn.

Qstòur ern a mal parté, vdènd qusé st ragazz,
Es en' savèn al mod per farl' arvgnir,
Un po d' asè dmandònn in-t-un bicchir,
Al vseini, ch' còursen túttt mess in savazz,
Es i sbruffònn i pons, e sòtt' al nas
I dénn dél balsem, ch' era al fònd dèl vas.

Tant, ch' l'arvegn un puctein dall'azzidèint,
E túttt quell donn i cminzònn a fari anem,
Ma sèimper piú, lú ch' era pusilanem,
S'imbruiava in-t-al vdèir qula sorta d' zèint.
Al Nudar, ch' stava a scrivr in s' una fnêstra,
Era stúff, es en' vleva piú d' qula mnêstra.

I cminzònn a dmandar po cún amòur,
S' al so Patròn avé purtâ vi i mobil,
E in dov l'aveva mess quell coss piú nobil,
E l' altra robba, ch' era in cà d' valòur;
Lú arspòus, ch' dòp ch' al stà sig al n'avè vest
Alter che 'l lêtt, e quel dòu scrann qusé trest.

I creditur, e i sberr s' guardavu insèm,
E 'l nudar seguitava, es i dmandò:
S'al savé ch' l'avess stabil o lug ch'fúss so,
Lú arspòus ch'a li avé dett, ch'in-t-el Marèm
L'aveva un bêll palazz grand purassâ,
Ma ch'al n'era però gnanc fabricâ.

Ch'l'avé un Castêll, ch's'ciamava Castracúcc,
Dov al i aveva pr una cossa rara,
Appuntalâ d'ògn banda una Clumbara
Peina d'zvètt, d'palpastrì, d'falchett e d'alúcc.
Al nudar dess ridènd ai creditur:
Cm'a n'avessi alter mocl, andâ a cà al bur.

I vegnen al sgaraboi pr al pagamèint,
Ch'la vêccia, e l'umarètt n'i vols dar ngòtta,
E i sberr cridand biastmaven zò alla ròtta,
E'l nudar anca lú n'era cuntèint.
A i cunvegn sgar al prâ sèinza guadagn,
Maldènd quèll púnt, ch'i feven d'sti castagn.

La vêccia fé purtar vi al so paiazz,
E l'umarètt assrò la so casètta,
Bertuldein armas lé una bêlla fètta
Dòu dida fora d'cà cún i su strazz;
E a n'saveva cmod s'far in qul' uccasiòn,
Truvands' sèinza quattrein sèinza patròn.

Al s'afflez, al suspira, al pianz, al crida,
Al guarda al zil, al guarda in túlt el band,
A n'pò andar alla birba, ch' a i è al band,
Al stà suspèis, e d'rabbia al s' morsga el dida.
Intant ch' al pèinsa, cossa l' ha da far,
A m' arpos, perchè a m' vein da stranudar.

FEIN DÈL QUEINT CANT.

CANT SÊST.

Chi n' pò battr al cavall, batt la sêlla,
E al tòcca pr al piú ai dscalz andar pr i spein:
In-t-l'aqua al pèss piú gross magna al piú pznein,
E al crida dri 'l lavèzz alla padêlla:
La furtouna fa in alt, e abbass andar:
Cm' i bu n' han sèid, a s' ha l' asi d' stuflar.

Sèinza fall Bertuldein sré andâ a da mal,
S' del donn, ch' staven lé vsein, en' l'arcuieven,
Ch' sintènd túttt el sòu dsgrazi, al cumpateven,
E dòp quarèisma el i fénn far carnval,
El-i al guernònn túttt a gara, d' tal manira,
Ch' per tgnir sú 'l brag a i vleva la crusira.

El s' inzgnònn d' atruvari un bòn patròn,
Ch' era un Duttòur d' medseina accreditâ,
Ch' i dess, ch' l'aré mantgnú bèin vstè, e calzâ,
E ch' per salari ògn mèis, i aré dâ un tstòn.
Quèst era om vêcc', ch' avé bona presèinza,
E ògn parola al spudava una sentèinza.

Dapertútt Bertuldein era cún lú,
E al sinteva, che st mèdg aqusé famòus,
Per tútt i mal, s' al fúss anc stâ franzòus,
L' urdnava dl' aqua frèsca, e nieint d' piú.
Ún a in guareva, e zèint avén la sort
D' pagar al so tribut al bêccamort.

Fra i alter su amalâ, al n' avéva ún,
Ch' feva la purga, es vlé nttar al ciavgott,
E un alter, che s' sinté debel la nott,
A i vlé un cunfurtativ da torr a dzún;
A i mandò a cà el-i arzêtt per Bertuldein,
E al i arcmandò, ch' a n' barattass bultein.

Per tgnirs'a mèint qustú in tols úna per man,
Es andò vi pinsand pr en' s' aradgar;
Ma quand al fú dov a li avé da dar,
L' ingarbuìò 'l scrittur, e da baban
Al dé a quèll debel d' corp' al sulutiv,
E a qul' altr a gli affiubò al cunfurtativ.

Al suzzêss, che quèll ch' av st ultem sirop,
Túttа la nott n' pssé durmir squas brisa,
Dal gran calòur al s' cava la camisa,
E a n' trova lug, ch' al se smaniava trop;
Al s' arcmandava al zil a piú non poss,
Ch' al cherdeva d' avèir al diavl adoss.

Dall'altra part, quèll sgnòur ch'vleva aiutars',
E ch' s'n'era andâ cún la so spòusa a lêtt,
Bisugnò ch' al s' livass del volt piú d' sêtt,
E la sgnureina che n' savé cmod fars',
La gran púzza e 'l fetòur la persuas,
N' pssènd far alter a tgnirs' bèin stop al nas.

Me n'sò dir chi d'lòur du fúss piú instìzzé,
Per st azzidèint ch'era vgnú aqusé impruvis,
E ch' punzess l' alba a n' i era mai d' avis,
E appèna appèna al sòul av purtâ al dé,
Ch' i mandònn cún gran frèzza un servitòur
A ciamar fein a casa al sgner Duttòur.

Al qual n's'dé gnanc tèimp d'vstirs'a rasòn,
Ch' al còurs cún una scarpa, e una pianêlla,
E 'l calzètt zò pr el gamb a campanêlla,
Sèinza culár, e sèinza al piruccòn;
E qusé in frèzza currènd al dé un sblisgott,
Ch'fú causa ch'alla lèingua al s'dé un mursgott.

Quand l' arrivò dov era al tribulâ,
E ch' a i cuntò túlt quèll ch' era suzzêss,
D' una parola lú i cavò un pruzêss,
Es acgnussé cmod l' erròur era stâ;
Al pinsò un poc, e po cún so lizèinza,
Al ciamò Bertuldein lé in so presèinza.

E a i spianò una filâ pr al sbali fatt,
Cún una vòus ch' al paré al campanazz,
Es i vlé dar di púgn in-t-al mustazz;
Lú s'tols d'sòtta, e quèll sgnòur arrabbé d'fatt,
I mandò drì dla zèint fein in-t-la strâ,
Per dari una timpèsta d' bastunâ.

In te sola confido, Bertuldein
S' mess a far ch' al pareva una saièttа,
Ma 'l suzzêss per so dsgrazia arzimaldètta,
Ch' un laché i era drì ch' paré un uslein,
E un scappuzzott ch'al dé, fú al so tracoll,
Ch' ògn volta al-i acuié tra cap e coll.

L'andò tant fein che 'l gamb i tegnen drì,
Òura d' zà, òura d' là, in dov al psseva,
E al lachè ch' mnava zò, quant fiâ l'aveva,
Se stuffò, e al s' arsols d' turnarsen vì;
Ma Bertuldein era tant spavintâ
Ch' al còurs piú d' un mêzz mei fora d'zittâ.

L' è un animal la dsgrazia ch' fa spavèint,
Ch' è traditòura, es fa d' ògn' erba un fass;
Per scapparla, a n' n' accad slungar i pass,
Ch' la sà arzúnzr, e la còrr piú fort dèl vèint.
Guai a qul' usêll ch' è nad in tresta vall,
E a qul'asen ch'n'è pssú nassr un bòn cavall.

Bertuldein stracc e pest dal pavirâ,
Fort ansand al s' fermò ch' a n' psseva piú,
E vdènd ch' al cust a n' i aveva piú qlú,
Al s' mess a sdèir drì a un foss per ciappar fiâ;
E pinsand al Duttòur, al dseva spèss:
Chi è causa dèl so mal, pianza se stèss.

In st mèintr al vegn passand ún cún du asen
Cargâ cún del barell d' aqua dèl fiúm,
Ch' andava alla zittâ; fra i alter nom
I i dsén Colaquarol, d'quì ch'pappn e ch' tasen.
Al vindé l' aqua, ma lú bveva al vein,
Qué s' fèirma per parlar a Bertuldein.

A i dmandò cossa al feva qusé lé oziòus,
E s' al vleva andar sig in cumpagnì,
Ch' l' aré vindú anca lú d' qula mercanzì,
E Bertuldein en' fú brisa ritròus,
Al s' fé dar l' asn, es andò in túll el band,
Per túll el strâ, chi vol dl' aqua, cridand.

In tútt el cà i andavn, e in tútt i bus,
A vèndr d' st' aqua, e s' la cavaven bèin,
Mei, ch' in Bulògna n' s' fa cún quèlla d' Rèin,
E dal paièis s' impraticheva, e d' i us;
Quand una sira in s' la mêzz' òura d' nott,
A i cascò un asen dèintr in-t-un ciavgott.

Colaquarol mèzz dsprâ, s' mess a cridar,
Es ciamò dl' altra zèint, ch' vgness aiutari;
E st pover bstiol cavònn, ch' pr al taffanari
Feva al sangu, perch' al s' av a scudrinar.
A Cola i vegn tant al gran diavl adoss,
Ch' al vleva d' Bertuldein far un sacc d' oss.

Lú, che n'fú nieint qula cossa, s'cavò d'sòtta,
E per salvars', al mess man a un stradèll,
Dèinter da un úss al va in s' un terbadèll,
Dov i era un' assa, ch' era mêzza ròtta;
E qusé al bur l' era tant fora d' gargam,
Ch' al cascò zò a tersac in s' un ledam.

Quèst' era la curtsètta d' una stalla
Dedrì alla casa d' zerta Virtuòusa,
Brava cantant, ch' s' mess a còrrer smaniòusa,
Cún del lúm, e dla zèint túttа vsté in gala;
Ch' la s' era la puvreina spavintâ,
A sintir qustú cridar cm' un adannâ.

Súbit ch' i al vestn avlâ in qula purcarì,
Chi s' astupava al nas, e chi spudava,
Chi andava pr aiutarl', e chi scappava,
Chi stava a vdèirl', e chi turnava vì.
Al puvrètt da per lú tant al s' inzgnò,
Ch' dal gran zampêll, dov l' era, al s' liberò.

Qula sgnera virtuòusa l' arcgnussé
Per l' aquarol, ch' la l' avé vest tant volt
Iu cà so a vèndri dl' aqua, e lú dsinvolt
I cuntò la so dsgrazia, e cmod l' è lé.
Lì s' moss a cumpassiòn, e al tols in casa,
E lú, ch' n' i avè dsgúst, feva la rasa.

L'al fé dspuiar d'qui strazz,ch'l'avé puzzleint,
Es i dé túttt i pagn d' un servitòur,
Ch' l'aveva, ch' era mort pr un zert dulòur
In-t-al spdal di amalâ cunvaleseint.
La i dess, ch' s' al vlé star sig, la l' aztaré;
Lú arspòus d' sé; e lì i dé la so livré.

Quand a i è stâ una qualc burasca in mar,
E ch'un lègu'va sú d'sòuvra in pizz, e in bccon,
I marinar, che n' ein brisa mincion,
Procuren per quèll brod d' savèir nudar;
E s' mai i arivu in têrra a salvamèint,
I han d'posta in quèll servezi l'aqua e 'l vèint.

Bertuldein, ch' n'è mai stâ tant in *arnèis*,
Al s' gònfia, e cm' al cameina, a n' tòcca têrra,
E l' abit un pêzz s'avr, e un pêzz s'assêrra,
E s' cmèinza a mettr in-t-al bòn gúst Franzèis:
Al pèinsa d' êsser vsté d' arzèint, e d' or,
Sebbèin ch' l' è d' mêzza lana al giustacor.

Sintènd cumplimentar la so patròuna,
L' avé imparâ anca lú d' dir qualc cuslètta,
E al studiava vudand infein la sgiètta,
De n' far piú 'l riverèinzi alla carlòuna;
E cm' al vgné da madama al ballarein,
Al stava a vdèir a insguari d' far i inchein.

La mader dla sgnureina Virtuòusa,
Ch' era una vêccia greinza, grassa, e grossa,
Fantastica in zert coss, quant mai dir s' possa,
E in dell'-i alter piasèvla, e poc squasòusa,
Sèimper la ciaccarava, es feva el cart,
Es avé i requisit, ch' i voln in st' art.

Sèimper l' avé qualc cossa da cuntar;
O dèl sgner cònt, ch'i avé dunâ un spillòn,
O d' un zert sguer marchèis, ch' un abitòn
I avé purtâ, quand l' andò vì a cantar;
Sta vêccia in sòmma sèimpr intrava in lezza,
Òur a quèst, òur a quèll tirand la frezza,

La vleva piúttost bèin a Bertuldein,
Perch' al feva a so mod in túttl' el coss,
Ma cún so fiola l' avé sèimper al goss,
Perch' la n' tgneva, dsé lì, strett i quattrein;
El gattaiaven insèm, e po s' inmlaven,
El se vleven sgarmiar, ma po el s' basaven.

Da lòur vgné ògn sira alla conversaziòn,
Cavalir, e zttadein, duttur, mercant,
E bèinch' un castradein fúss lú al galant,
A n' se stiussé fra d' lòur chi fúss al bòn;
Ún parlava da vsein, ún da luntan,
Quèll i astricava i pi, qul' alter la man.

A s' cuntava del nov, e po s' zugava
A trisêtt, al cucù, o a banc fallé;
Chi feva a vacca sig, chi era instizzé,
A s' perdeva, a s' vinzeva, mo a n' s' pagava;
E la vêccia i dsé a túttqusè all' arruganta:
Sèinza quattrein, patroni, l' orb en' canta.

Mai un regal se vdeva in tútt un ann
Ch'i n'cascaven d'quèll mal, perch'i ern arsur,
Al sprunâ i n' i abadaven, es staven dur,
E i n' ern bon, che da arscaldari el scrann.
Qualc volta el fêst al vgneva al musichein,
Ch' la regalava d' zizl, e d' lazarein.

Ún d' qui, ch' cundusn in volta i furastir,
Vegn dalla sgnoura per purtari avvis,
Ch' l' era arrivâ divers Milord' inglis,
Ch' la sira vleven vgnirla a riverir.
Lì i dess ch'i eren patron, ch'i vgnessen pur,
E qué túttа la cà s' mess in sussur.

La Virtuòusa s' arrizzò i cavì,
Ch' la i sté al dop dsnar attòuren quattr urètt;
La s' dé la biacca, e sòuvra un po d' russètt,
E la s' fé i maruné dinanz, e d' dri;
La s' pruvò la marmotta, e la bernacca,
E al papiliòn la s' mess, ch' n' i piasé un' acca.

La s' mess, e po s' cavò piú d' trèinta *volt*
L' andrié d' stoffa, e anc quèlla d' bruccâ,
Quèlla dal pezz d' arzèint, e qul' arcamâ,
E al spècc' i fé po vdèir quèlla, ch' va tolt.
Finalmèint cún l' arloi, guant, e brazzal,
Quand la fú vsté, la n' stava gnanc tant mal.

La sira l' arrivò sti cavalir,
E al mèster, cún túttt quant i leccardein,
E dòp dòu mella prufundessm inchein
I s' messn a sedr, e po cminzònn a dir:
Chi eren vgnú pr ammirar la so virtú,
S' la i vlé far grazia, e ògn bris s' livaven sú.

Lì s' mess tussènd un poc a scaracciar,
Es dsé, ch'la n'era in vòus, e ch'a i dspiaseva,
Ch' la i aré servé mal, perchè l' aveva
Un cattar, ch'l'era un mèis, ch'la n'pssé cantar.
Per cunfirmarl' al mêstr in pi s' livò,
E squas cún la pirúcca al fé un falò.

Infein po la cantò piú d' un' arièttа,
E qui sgnòuri dsén túttt: o cara! bravà!
Chi trava vi la têsta, e chi s' smaniava,
Chi stà incantâ, e chi dal gúst par ch' tètta;
Chi suspira, e va in brod, chi tas, chi crida,
Ch' al paré, ch' i tuccassn al zil cún 'l dida.

Bertuldein vegn a far la so figura,
Cún dòu sòttcòpp in man cún al caffê,
Tant imbruiâ, ch' a n' savé movr un pé;
Ch' l' aré fatt redr i tuc qula cargadura,
La so patròuna al ciama, e 'l barbazagn,
Da goff i arbalta ògn cossa sú pr i pagn.

Qué madr, e fiola s' messn a far dla túbba,
Túttt s' livònn sú, e ògn ún dseva la so,
Lì s' guardava al dinanz, e po alla co,
Ch' sta cossa i vgné in-t-al cularein dla rúbba,
La dess a Bertuldein: va fa i fatt tù,
Pr en'pssèir dir, chi ròmp paga, e i sgduzz ein sù.

Sta cunfusiòn fú causa, ch' túttt i Inglis
Fénn al so cumplimèint, es andònn vi,
Cmod' anc fé túttt al rèst dla cumpagni,
E al donn i arstò da far di prolg di mis.
Ma quèll piú, ch' i brusava era al regal,
Ch' el cherdeven d' avèir, es fénn cavall.

El villanì, ch' tuccònn a Bertuldein,
I strappazz, e 'l maldziòn, en' s' pònn cuntar,
Basta savèir, ch' el i fénn fein alcar
Quèll caffê, ch' era in têrra, stand zò chein;
La Virtuòusa in qula gran stezza dsé:
Allòn, cmèinzt' a cavar zò qula livrè.

La vêccia al vlé scusar, e 'l litigaven,
Ch' la zòuvna n' al vlè in cà assolutamèint,
E pur cún st gran zanzúm, e st cridamèint,
Al mal, ch' era suzzêss en' rimediaven.
El-i andònn a lêtt bruntland túttt arrabbiâ,
E Bertuldein pianzeva, ch' n' avé znâ.

La mader, ch' a i premeva st pover diavel,
S' livò a bunòura, es al ciamò anca lú;
La i dess: mi fiola in cà la n' t' i vol piú,
Ch' t' sintess iersira, cmod la mnava el tavel.
E cm' la s' è mess in têsta un' upiniòn
Al n' i la cavaré gnanc Zizeròn.

La i dé un biglièt, e po i insgnò la cà
D' un zert Nudar so amig, d' lé poc luntan,
E la dess, ch' a i al dess in propria man,
Ch' l' aré truvâ un patròn, ch' era cmod va;
E lú la ringraziò dsènd di strambúcc'
E po i basò la man cún 'l luzzl' ai ucc'

A s' pssré dir, ch' l' era iúst cmod è 'l ballòn,
Quand l' è in aier mandâ, ch' cún piú al va in alt,
Piú fort in têrra al casca, es fa di salt,
Es búsca calz, e púgn sènza dscherziòn;
Ch' in-t-el sòu dsgrazi a n' trova altra curtsì,
Che dal patròn, ch' i va a suppiar dedrì.

Bertuldein andò súbit dal Nudar,
Ch'era berlus da un occ', e a i dé 'l bigliétt,
E dòp ch' al l' av bèin lètt, fagand l'uccètt,
A i dess: per servitòur mig t' toi a star,
Ma guarda bèin ch' l' è scrett sòuvra alla porta:
Dèintr in sta cà a i èintra sòul chi porta.

Al le mnò sú, e po ciamò la serva,
E a i dess: a-i-ho tolt st zòuvn al mi servezi,
Al m' è arcmandâ, e i m' disen ch'al n' ha vezi,
S'l'è qusé, a i vrò bèin, basta mo ch'al s'cunserva;
Insgnai túttt i us dla cà, e fav' servir,
E arcurdav' bèin che n' nassa del chimir.

Da lé a un poc l' andò vi, e Bertuldein
Arstò in cà cún la serva, ch' avé nom
Sempiterna: qustì i dess al che, e al com,
Túttt i fatt dèl patròn, túttt qui di vsein;
L'aveva i cavi, e'l zei, ch' eren tant biònd,
Ch' al paré iúst un mlòn dall'-i anem mònd.

Cún st pulastrott la s' prinzipiò a smesdgar,
E ancora lú i cminzò a guardar d' bòn occ;
Ma lì ch' savé al fatt so in fein a un fnocc'
Cún drittura al merlott zèirca d' invscciar.
La fa l' innuzinteina, e la ritròusa,
Per tirarel' bèin sú tant, ch' al la spòusa.

Al Nudar era d' balla cún sta streia,
Perch' l' avé gúst, ch' al negozi suzdess,
A i lassa al camp, al vèd, es en' zittess,
E mai i arriva adoss, es n' i sgumbeia.
Un dé a i lassò in cà sul, spaszand per l' ort,
Intant ch' l' andò a far far tstamèint a un mort.

Lòur attacònn buttazz, es vegnn' al strètt,
E insèm s' prumessn, es fénn' al so cuntratt.
Al Patròn turnò a cà, ch' i tgné adaccatt,
E lòur i dessn ògn cossa stiètt, e nètt.
Lú alla prema mustrò un po d' renitèinza,
E po fé dars' la man lé in so presèinza.

I fénn la so scritura, e la i dé in dota
Zèint lir, un lètt, dòu cass, e trèi banzol,
Zeinq scrann, una spartura, e un armariol,
E po dell'-i alter tatter, ch' ern in nota.
A s' fé 'l nozz, e i sténn túttin gran algrì,
E Bertuldein n' savè nieint d' truvì.

I viveven cún pas, e 'l guerz Nudar
I tgneva in cà, es era bèin servé.
Ma dòp tri mis la Sempiterna un dé
La s' mess a trar di zig, e squas a urlar:
So maré súbit còurs a piú non poss,
E al truvò un ragazzòn nad grand e gross.

L' arstò una statua d' zèss, túttincantâ,
E a n' savé cossa s' dir vdènds' in sta sena,
Ch' a st mònd úna sé fatta i gran Bibiena
N' han mai fatta aqusé vèira, e qusé bèin dsgnâ;
E al dseva da per lú ch' al paré matt:
In sé poc tèimp s' fa un lavurir sé fatt?

S' ògn tri mis la in fa ún, me arò in puc ann
Un eserzit in cà; nio cmod farò-ia
A dari da magnar? cmod durarò-ia?
Oh puvrètt me, quèst è stâ un gran ingann!
E mèinter ch' l' era dâ in sta gran dspraziòn,
L' arrivò a cà in bòn púnt al so Patròn.

Ch' intèis al fatt, i dess; ch' alligramèint
Al stess pur, perch' infein ch' viv al fúss stâ,
Mai nieint dèl so bisògn i srev mancâ,
E ch' al s' srè arcurdà d' lú in-t-al so tstamèint.
Bertuldein tirò innanz sèinz' alter fiacc,
Magnand, e bvènd cún la têsta in-t-al sacc.

Intant la Sempiterna impaiulâ,
Allivava al ragazz al mei, ch' la psseva,
So maré stava in cà, es la serveva,
Cún al cor quiet, cuntèint, e cunsulâ.
E al Nudar s'a n'vols dar mai piú in qui grúpp,
A i cunvgneva d' la cà purtar sú i cúpp.

Bertuldein, che s'stuffava d'star qusé a stècc,
S' truvò di amig, pr andar a cunversar,
Ma al s' sinteva da tútt spess minciunar,
Cún fari dri cridand al vers dèl bècc;
E un dé fra i alter, i s' i messn a dir,
Ch' a torr muier i era chersú al zimir,

Al puvrètt arrabiâ per tal ingiuria,
Còrr a cà in frêzza dalla Sempiterna,
Ch' era dvintâ tant quant è una lanterna,
E al cmèinza a strepitar, es va in gran furia,
Digand: ch' per causa so l' era stâ fecc
Al cavrarì in-t-la cumpagnì di becc.

Lé poc luntan a s' i atruvava al guerz,
Ch' sintènd tútt quèll pladur, i arrivò adoss,
E a Bertuldein, ch' vlé far al braganoss,
A i fé calar l' argoi piú di dù terz;
E po i cminzò a cuntar cún bona pas,
Perch' a n' dess mèint a ciacr al seguèiut cas.

E a i dess: un dé pr al mònd s' mess a viazar
Un om vêcc, e un ragazz cún un asnètt,
Al prem a muntar sú al fú al tusètt,
Perch' al vêcc n' i piaseva d' cavalcar,
Dla zèint truvònn, ch' s' i messn a cridar dri:
Guarda! al zòuvn è a cavall, e al vêcc va a pi.

Lòur per fari tasèir fénn al cuntrari,
E al vêcc muntò sú lú, lassand ch' andass
A pi al tusètt; e i n' aven fatt dis pass,
Ch'i truvònn dl'altra zèint, ch'cminzò a cridari
Digand: vergògna! guarda là quèll vcciazz,
Al va a cavall, es manda a pì al ragazz.

Perch' i tasessn al smuntò prêst al prem,
E i stimònn bèin d'mandar l'asnètt a sdoss,
E caminand a pi tútt du dri a un foss,
I dénn in d'i altr umur piz, ch' n' era i prem;
Ch' i fénn la baia dri, perch' i lassaven
L'asn a sdoss, e lòur matt a pi s' n' andaven.

Cgnussènd, ch' i dsén al vèir, i muntònn sú
Tútt du a cavall, e i staven comdamèint;
Ma poc luntan i intupònn dl' altra zèint,
Ch' s' i messn a strapazar da becc curnú;
Cún diri: guarda là ch' poca dscherziòn,
In du in s' un povr asnètt! a i vré un bastòn.

Lòur smuntònn da cavall piú prêst, che d'frèzza
E al sumar i ligònn tútt quattr el zamp,
E i tulénn una stanga lé pr un camp,
E in spalla i al purtaven cún gran dstrèzza.
O alloura sé, ch' tútt al popol, ch' i vdeva,
I feva dri 'l fistiâ, e po rideva.

Sti dú puvrett pr ussìr fora d' quèll tedi,
Truvònn un fiúm, es i an'gònn dèinter l' asen,
E a sta manira liberà i armasen,
Da túttt el ciacr, es i truvònn remedi.
Cún al dann d' sti du matt al bsò imparar,
D' en' dar mèint alla zèint, ch' vol ciaccarar.

Túttt en' parlen per bèin, ma pur tropp spèss
Tal dà un cunsei, che n' s' al turev per lú,
Es a s' dà in-t-al minciòn a n' s' trova piú
Pareint, nè amig, es sì stimâ, cm' è 'l vèss,
E po al pruverbi dis: od, ved, e tas,
Ch' a sta manira t' vivrâ sèimpr in pas.

Bertuldein en' fú sòurd a sti parol,
Es imparò cmod al s' avé a cuntgnir,
Pinsand, ch' a st mònd ógn cossa ha da finir:
Fazza bèin chi vol far, dega chi vòl;
Al mess al cor in pas, la mèint a sègn,
E suzzeda quèll ch' s' voia a n' vol piú impègn.

Maré, e muier intant vivén al spèis
Dèl bòn nudar, ch' i trattava cmod va,
Dai copp in sú n' zercavn, e i stavn in cà,
Lassand passar vi trèinta dé pr un mèis:
I eren sicur d' avèir mattena, e sira,
Bòn pan, bòn vin, e un gran piatt d' bona zira.

Bertuldein, ch' fein da cein era inclinâ
Alla virtú d' sugar el bòtt, cm' al psseva,
Da túttt el-i our volta e prilla, a ch' al vleva,
L' era in canteina a dar del schicarâ,
E bèn e spèss al n' era l' òura d' nona,
Ch' l' avé pulicinêlla, e la simoua.

Una mattena, ch' appèna era dé,
Al solit 'l andò 'l bòtt a salutar,
E al bvé tant fort al pore, ch' l' av a cherpar,
E al ciappò una cagòuna d' quèlli anvé;
Ch' a i vegn sònn, e al cascò sòtta al calaster,
E qué al s' indurmintò sèiuz' alter dsaster.

Stèin pur zett, fein ch'al dorem, perch'a n's'dèsda,
Zà ch' al fein del sòu dsgrazi l' è pur zúnt;
E me al mi dscòurs farò virgola, e púnt,
Perchè la púzza trop, cún piú la s' mèsda.
Turnâ po quand l' è dsdâ, ch' a v' dò parola
D' cuntarv' allòura túlt al rêst dla fola.

AL FEIN.

L' Autòur a chi ha lètt.

Lettòur galant, a m' vré cún vú spiegar,
E a deg, dònca a dirò, com srev a dir;
A sò, ch' a m' intindrì sèinza finir,
Pr esèimpi, o verbi grazia, al mi parlar.

A sòn iúst cmod è quèll, ch'èintra in-t-un mar,
Al paralêll è bòn, stâm' a sintir,
Ch' vada là cún dl' argoi, e cún dl' ardir,
E po ch's' trova...a n'sò dir, a n'm' vré imbruiar.

Iúst, cmod è un sumarein, ch' va là da franc,
Ch' del volt scapúzza....a m' arrivâ zâ a iosa,
Zioè ch' al par cvêll d' bòn, es è un calanc.

Zert vú m' capì, s' a vli, quèst è qula cossa,
Ch' a voi mo dir, ch' avâ dscherziòn almanc
D' lassar i spein, e coier sòul la rosa.

ENDIZ

DEL CUMPOSIZIÒN CUNTGNÚ

IN ST TOM SÊTT.

FOLA VIII. El sètt Clumbein .. pag. 1
IX. Al Corv . . . . . » 17
X. La superbia castigâ . » 28
Egloga quarta . . . . » 33

GIORNATA QUEINTA.

FOLA I. L' Oca . . . . . » 35
II. I Mis . . . . . » 42
III. Dpeint-Smalt . . . , » 49
IV. La Brocca d' or . . . » 58
V. Sòul, Louna, e Talì . » 72
VI. La Sapièinta . . . . » 80
VII. I zeinqu fradi . . . » 87
VIII. Ninlein e Ninleina . . » 94
IX. I tri Zider . . . . » 104
X. La Finadga d' tútt el fol. » 119

El Dsgrazi d' Bertuldein dalla Zèina pag. 125
Cant Prem . . . . . » 135
Cant Secònd . . . . . » 145
Cant Terz . . . . . » 155
Cant Quart. . . . . » 165
Cant Queint . . . . . » 175
Cant Sêst . . . . . » 189

FÈIN DL' ENDIZ.

Die 15 *Iulii* 1840.

IMPRIMATUR

Fr. Pet. Cai. Feletti O. P. S. Th. Mag. I. G. S. O.

Die 16 *Iulii* 1840.

IMPRIMATUR
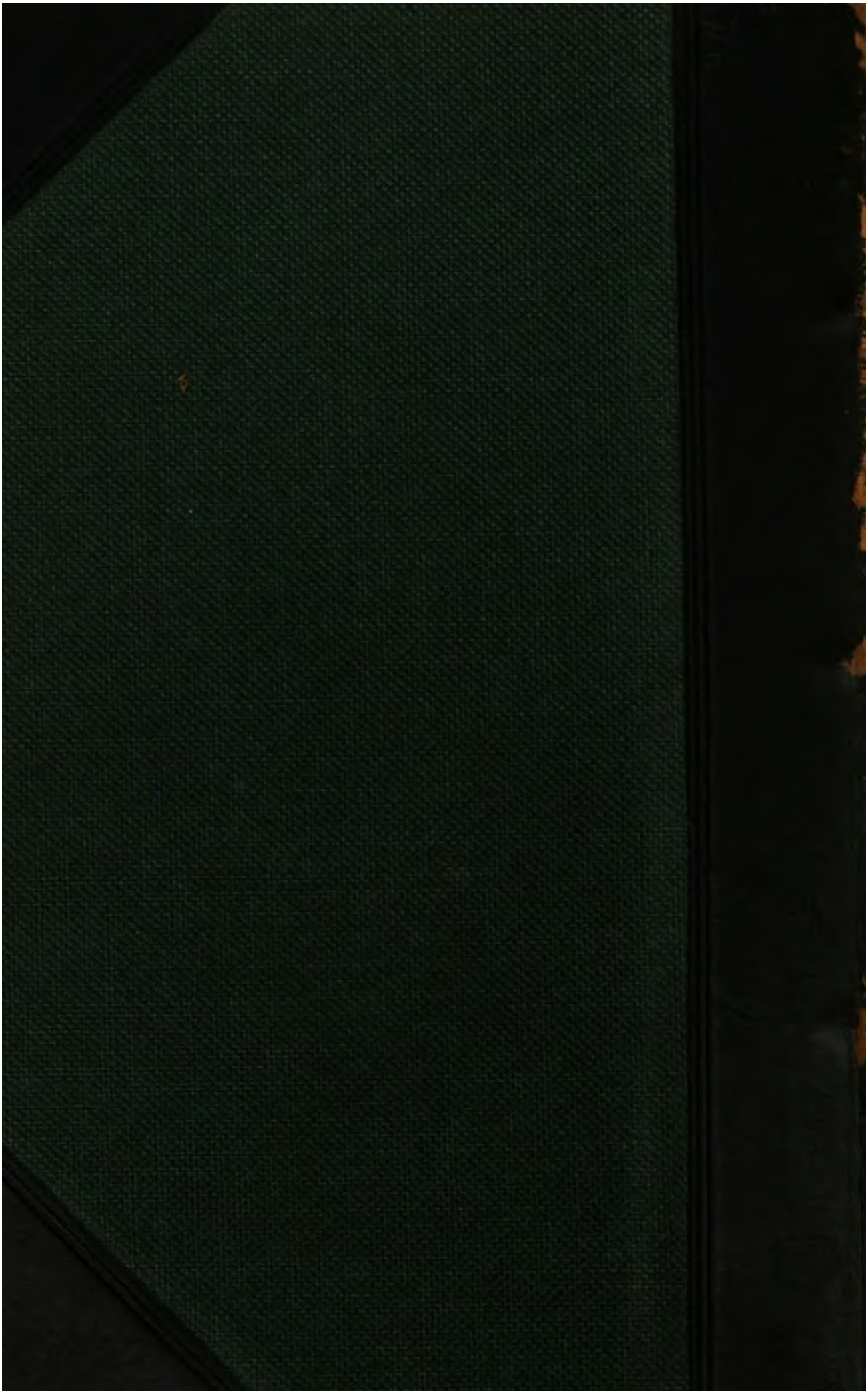
Joseph A. Passaponti Pro-Vic. Gen.